

Dansk Sociologi nr. 1/32. årg. 2021
ISSN 0905-5908
Copyright © Dansk Sociologiforening

Redaktion:

Lektor Troels Schultz Larsen (ansvarshavende redaktør), lektor Klaus Levinsen, lektor Anders Blok, chefanalytiker Gunvor Christensen, postdoc Ane Grubb, ph.d.-stipendiat Jakob Laage-Thomsen, chefkonsulent Bella Marckmann, professor Thomas Olesen

Redaktionssekretær:

Lene El Mongy

Redaktionens adresse:

Sociologisk Institut, Københavns Universitet
Øster Farimagsgade 5, 1353 København K
Tlf. 35 32 35 02, e-mail: mail@dansksociologi.dk
Webside: www.dansksociologi.dk

Tidsskriftadministration, bestilling af abonnement og enkeltnumre:
Jurist- og Økonomforbundets Forlag,
Gothersgade 137, 1123 København K
Telefon: 39 13 55 00, e-mail: forlag@djoef.dk
www.djoef-forlag.dk

Abonnementpriser:

2021 (4 numre): 500 kr.

For institutioner: 800 kr.

Studerende: 300 kr.

Løssalg: 200 kr. pr. eks.

Tidligere årgange/numre sælges med rabat.

Abonnement eller enkeltnumre kan bestilles ved henvendelse til Djøf Forlag. Medlemmer af Dansk Sociologiforening modtager tidsskriftet.

Manuskripter:

Manuskripter til artikler underkastes anonym refereebedømmelse. Se nærmere i øvrigt i »Retningslinjer for manuskripter« bagest i tidsskriftet.

DANSK SOCIOL LOGI

INDHOLD

REDAKTØRENS FORORD	5
ARTIKLER	9
Tina Gudrun Jensen Fra »udsat boligområde« til »ghetto«: Udviklingen i nationale og lokale forestillinger om sociale boligområder og urban diversitet i Danmark	9
Amanda Krog Juvik & Anders Blok Mellem engagement og asymmetri: Civil-kommunalt samarbejde om grøn byudvikling i Københavns Sydhavn	35
ESSAY	61
Christian Langelund Hansen Kan pensionisten slippe af? En kritisk kommentar til diskursen om aktiv aldring	61
ANMELDELSER	67
Gorm Harste Kritik af krigens fornuft Anmeldt af Lars Bo Kaspersen	67
Julian Go Postcolonial Thought and Social Theory Anmeldt af Anders Blok	70

Lars Tønder Om magt i den antropocæne tidsalder Anmeldt af Anders Blok	73
Anders Blok og Rasmus Willig Den bæredygtige stat Anmeldt af Lars Tønder	75
TEMANUMMER	78
Call: Temanummer i Dansk Sociologi Professioner: før, nu og i fremtiden	78
KUNSTNERPRÆSENTATION	81

Redaktørens forord

Dette nummer af *Dansk Sociologi*, det første i 2021, kan siges at have byen og de udfordringer, den på forskellig vis stiller os overfor som samfund, som en overordnet tematik, samtidig med at der gives bud på, hvorledes aspekter af disse kan analyseres.

I den første af nummerets to artikler bidrager Tina Gudrun Jensen med artiklen »*Fra »udsat boligområde« til »ghetto«: Udviklingen i nationale og lokale forestillinger om sociale boligområder og urban diversitet i Danmark*« der giver en nuancering af vores forståelse for den historiske udvikling af de dominerende repræsentationer og problematiseringer af sociale boligområder i Danmark siden halvfemserne. Inspireret af Carol Bacchis poststrukturalistiske WPR-tilgang til policyanalyser [WPR: What's the Problem Represented to be] analyseres problemrepræsentationer af sociale boligområder i krydsfeltet mellem by- og boligpolitik, indvandrings- og integrationspolitik. Samtidig nuancerer artiklen, hvorledes disse problemrepræsentationer udspiller sig forskelligt på hhv. det nationale niveau og det lokale niveau (med Københavns Kommune som case). På denne måde bidrager artiklen bl.a. til at belyse, hvorledes spørgsmål om boligforhold, integration og etnicitet udfolder sig over tid og er sammenvævet med skiftende visioner for urban diversitet på forskellige samfundsmæssige skalaer, der samtidig påvirker hinanden.

I den anden artikel »*Mellem engagement og asymmetri: Civil-kommunalt samarbejde om grøn byudvikling i Københavns Sydhavn*« har Amanda Krog Juvik og Anders Blok et dobbelt sigte. Dels ønskes det at undersøge den stigende anvendelse af offentlige-civilsamfundsmæssige partnerskaber i byplanlægningen – med det grønne byrum Sydhavnstippen som case – og hvorledes specifikke former for institutionaliseringer, samarbejds- og organisationsformer er rammesættende for disse samarbejder. Der ses på, hvorledes de grundlæggende asymmetriske relationer mellem stærke offentlige eller quasi-offentlige interessenter som f.eks. By & Havn og mindre formaliserede civilsamfundsmæssige interessenter bidrager til former for inklusion såvel som eksklusion af forskellige interesser og interessenter. Dette, påpeger Juvik og Blok, synes at være et gennemgående træk ved disse nye typer af partnerskaber, som rækker udover den konkrete case. I forhold til det andet sigte argumenterer Juvik og Blok for, at netop den franske pragmatiske sociologi, i kobling med kritiske bystudier og ny-institutionel teori, med et blik for både styringsformer og værdibaseret retfærdiggørelse tilbyder en optik, der tillader os ikke bare at

se udgrænsning og dominansforhold. Men en optik, der samtidig også åbner for at analysere samarbejde såvel som modstand mellem multiple- og til tider modstridende interesser og interesserter. Dette gøres bl.a. vha. en sensitivitet over for de mange forskellige former, som tilknytningen til et givet fænomen – her et specifikt byrum – kan antage, og hvorledes netop forhandlingerne omkring at skabe en relativt fælles forståelse giver anledning til former for in- og eksklusion og potentielt konflikt, som ikke blot handler om markedslogikkernes dominans, men som netop er mere nuancerede.

Med artiklens sigte er det relevant både at genoptage tråden fra sidste nummer af *Dansk Sociologi* men også at trække længere tråde tilbage i *Dansk Sociologis* bagkatalog. Som den trofaste læser af *Dansk Sociologi* ihukommer, blev det fremhævet i det seneste nummer (nr. 4 2020), hvorledes Thévenot dels har spillet en central rolle i etableringen og udviklingen af en ny 'pragmatisk sociologi', dels efterhånden er blevet en mere anerkendt figur i det danske sociologiske landskab (Levinson 2020). Denne stigende interesse skyldes bl.a. som tidligere fremhævet, at der er kommet flere oversættelser af tekstsamlinger og artikler fra fransk til engelsk og dansk herunder oversættelsen af Thevenos artikel i samme nummer (Thevenot 2020). For at underbygge dette, og uden at der skal være tale om selvforherligelse, er det relevant at påpege, hvorledes *Dansk Sociologi* også mere gennemgående har spillet en ikke uvæsentlig rolle i forhold til denne udbredelse. Tilbage i 2008 blev der lanceret et temanummer om Luc Boltanski og den franske pragmatiske sociologi med bl.a. Manni Crone, Carsten Bagge Laustsen og Mikael Rask Madsen (2008) som gæsteredaktører med netop det formål at introducere Boltanski og den franske pragmatiske sociologi til et dansk sociologisk publikum, da disse var relativt ukendte på daværende tidspunkt. Udover en introducerende oversat artikel af Boltanski (2008) biddrog også Niels Albertsen (2008) Jens Erik Kristensen (2008) Lars Thorup Larsen (2008) og Henrik Jøker Bjerre (2008), lige som der også var en oversat artikel af Cécile Blondeau og Jean-Christophe Sevin (2008).

Siden da har der været bragt en række artikler i *Dansk Sociologi*, der på forskellig vis har været inspireret af eller yderligere søgt at introducere til den franske pragmatiske sociologi (se f.eks. Frandsen 2011 for inspiration til en pragmatisk bysociologi og Jønck 2017 om mulighederne for en pragmatisk sociologi om vold). Hertil har Petersen 2011 og Jensen 2018 anvendt den pragmatiske sociologi som afsæt for forskellige former for samfunds- og kapitalismekritik, mens til eksempel Nielsen 2014 og Christense et al. 2019 anvender den som afsæt for empiriske studier af former for retfærdiggørelse og engagement i forskellige cases. Således udgør *Dansk Sociologis* bagkatalog i sig selv en væsentlig artikelsamling næsten med karakter af at være en introducerende antologi for dem, der måtte være særligt interesserede i den franske pragmatiske sociologi. På samme måde findes der også et væsentligt bagkatalog omkring andre centrale sociologiske traditioner og tilgange i en dansk sammenhæng med udgangspunkt i f.eks. Bourdieu, Foucault, Goffman, Luhmann m.fl.

Udover de to artikler rummer dette nummer også et essay af Christian Langelund Hansen »*Kan pensionisten slappe af? En kritisk kommentar til diskursen om aktiv aldring*«. Hertil flere anmeldelser af bl.a. Gorm Harstes moppe-dreng »*Kritik af krigens fornuft*« fra 2016, der anmeldes af Lars Bo Kaspersen.

Med disse sociologiske godter på menuen vil jeg ønske læserne af *Dansk Sociologi* god læselyst på vegne af redaktionen for *Dansk Sociologi*.

Troels Schultz Larsen

Litteratur

- Albertsen, Niels (2008) Retfærdiggørelse, ideologi, kritik, *Dansk Sociologi* 19(2):65-84. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v19i2.2556>
- Bjerre, Henrik Jøker (2008) Miljøbevægelsens nye ånd, *Dansk Sociologi* 19(2):127-147. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v19i2.2553>
- Blondeau, Cécile og Sevin, Jean-Christophe (2008) En sociologi der hele tiden sættes på prøve, *Dansk Sociologi* 19(2):39-63. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v19i2.2557>
- Boltanski, Luc (2008) Kritiske handlinger, krav om retfærdiggørelse og bearbejdning af sociale modsætninger, *Dansk Sociologi* 19(2):13-37. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v19i2.2558>
- Christensen, Anette Gravgård; Krarup, Troels, Juvik, Amanda Krog og Laage-Thomsen, Jakob (2019) Fælleshed som bynatures sted: Metodologiske tilgange til familiært engagement i bygrønne fællesskaber, *Dansk Sociologi* 30(4):37-57. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v30i4.6231>
- Crone, Manni; Lausten, Carsten Bagge og Madsen, Mikael Rask (2008) Introduktion: Luc Boltanskis virke og værk, *Dansk Sociologi* 19(2):7-11. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v19i2.2559>
- Frandsen, Martin Severin (2011) Genopdagelsen af gadens kultur – om Isaac Joseph og den pragmatiske vending i fransk bysociologi, *Dansk Sociologi* 22(1):7-25. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v22i1.3473>
- Jensen, Jacob Didia (2018) Fordelingspolitikken nye ånd – om mulighederne for kritik i konkurrencestaten, *Dansk Sociologi* 29(3):9-25. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v29i3.5802>
- Jønck, Mikkel Kronborg (2017) Mod en pragmatisk sociologi om fysisk vold, *Dansk Sociologi* 28(2):7-25. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v28i2.5612>
- Kristensen, Jens Erik (2008) Kapitalismens nye ånd og økonomiske hamskifte - Boltanski og Chiapello og tesen om den kognitive kapitalisme, *Dansk Sociologi* 19(2):87-108. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v19i2.2555>
- Larsen, Lars Thorup (2008) Når kritikken tager magten. Samfundskritik og magtforskydninger ifølge Foucault, Boltanski og Chiapello, *Dansk Sociologi* 19(2):109-126. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v19i2.2554>
- Levinsen, Klaus (2020) Redaktørens forord, *Dansk Sociologi* 31(4). <https://doi.org/10.22439/dansoc.v30i1.6023>
- Nielsen, Mathias Herup (2014) Nytteaktiveringens retfærdiggørelse. Et pragmatisk sociologisk blik på aktivering af arbejdsløse, *Dansk Sociologi* 25(1):9-31. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v25i1.4807>
- Petersen, Anders (2011) Autenticitet i kapitalismens nye ånd – manifestationen af et blidt barbari, *Dansk Sociologi* 22(2):9-29. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v22i2.3558>
- Thévenot, Laurent (2020) Den store decentrering, *Dansk Sociologi* 31(4):33-80.

Tina Gudrun Jensen

Fra »udsat boligområde« til »ghetto«: Udviklingen i nationale og lokale forestillinger om sociale boligområder og urban diversitet i Danmark

I løbet af de sidste to årtier har diskurser om »ghettoisering« og »parallel-samfund« vundet politisk terræn i Danmark. Diskurserne afspejler, hvordan forskellige politikområder som by og bolig, indvandring og integration i tiltagende grad har krydset hinanden siden integrationslovgivningens tilblivelse. Med udgangspunkt i en analyse af dokumenter fra regeringen og Københavns Kommune fra 1995-2018 udforsker denne artikel, hvordan nationale og lokale problemrepræsentationer af sociale boligområder udvikler sig over tid, og hvordan det stigende fokus på integration af etniske minoriteter er sammenvævet med skiftende positive eller negative visioner for urban diversitet. Artiklen viser, at der sker i en forandring i problemrepræsentationer af sociale boligområder fra noget, der vedrører generelle sociale og strukturelle vilkår, til noget, der forklares og ansvarliggøres ved »ikke-vestlige indvandrere og efterkommere«, som dermed racialiseres for at legitimere rumlige forandringer. På trods af skiftende politiske regeringer forekommer en vis progression i måden, hvorpå ghettodiskursen foldes ud og effektueres. Undervejs sker en tilnærmelse mellem nationale og lokale politikområders problemrepræsentationer, bl.a. i forhold til vurderinger af former for forskellighed som »blanding« af boliger, der involverer salg og innovation, som ses som samfundsgavnligt, og etnisk forskellighed, som ses som en trussel for den sociale sammenhængskraft.

Søgeord: ghetto, politikområder, by, integration, diversitet, racialisering

I løbet af de sidste to årtier har diskurser om »ghettoisering« og »parallelsamfund« vundet politisk terræn i Danmark. Diskurserne vidner om, hvordan det sidste halve århundredes indvandring har bidraget til forestillinger om, hvor og hvordan migranter konkret kan bo og rummes i det danske samfund. Diskurser om »ghettoisering« og »parallelsamfund« siger bl.a. noget om, hvordan diversitet eller forskellighed håndteres i byplanlægning som noget, der udgør en generel udfordring i storbyer, idet forskellighed ofte associeres med rumlig uorden (Sandercock 2003). I Danmark omhandler diskussionen almene boligområder, og blandt boligforskere er flere betegnelser i spil, men her anvendes begrebet »sociale boligområder« på grund af kommuners anvisningsret til lejere med særlige sociale behov (Andersen et al. 2013). Den forskning, der er spiret op omkring den politiske opmærksomhed på ghettoisering og parallelsamfund, har bl.a. beskæftiget sig med historiske og strukturelle faktorer for at forklare positioneringen af sociale boligområder (Larsen 2012). Der er desuden flere studier, som undersøger den politiske og territorielle stigmatisering af de sociale boligområder (Larsen 2014; 2018), og der er en del forskning omkring etniske minoriteters flyttemønstre (se bl.a. Andersen 2015b; Christensen 2020). Genealogiske studier har diskuteret udviklingen i skiftende regerings problematiseringer af sociale boligområder over de sidste årtier, herunder hvorvidt bypolitikken har en tiltagende tendens til at artikulere sociale problematikker i etniske termer (Fallov 2017; Frandsen & Hansen 2020).

Diskurser om »ghettoisering« og »parallelsamfund« afspejler en samtidig udvikling i, hvordan forskellige politikområder som by og bolig, indvandring og integration krydser hinanden (Gressgård & Jensen 2016). Nationale og lokale autoriteter kan dog have vidt forskellige måder at repræsentere problemer i by- og boligområder på (Germain 2002). Med udgangspunkt i en analyse af, hvordan nationale og lokale problemrepræsentationer af sociale boligområder udvikler sig over tid, er formålet med denne artikel at undersøge, hvorledes det stigende fokus på integration af etniske minoriteter er sammenvævet med skiftende positive eller negative visioner for urban diversitet, og hvorledes disse krydser hinanden i forskellige politikområder for by og bolig, indvandring og integration. Et centralt bidrag til den eksisterende forskning er dels, hvorvidt der er forskelle eller ligheder imellem, hvordan sådanne problemrepræsentationer udvikler sig på henholdsvis det nationale niveau, bestående af skiftende politikker under den danske regering, og på det lokale niveau under Københavns Kommune, dels hvorledes spørgsmål om integration, etnicitet og urban diversitet udfolder sig over tid.^{1 2}

Politikområder og problemrepræsentationer

Politikområder udgør kulturelle tekster eller klassifikationsredskaber, der kommenterer nutiden og rummer visioner for samfundet (Shore & Wright 2011). Politikområder definerer og former problemer og problemrepræsen-

tationer, der henviser til særlige gældende idéer og værdier i samfundet, der tilsammen udgør hegemoniske regimer eller moralske ordener, som markerer holdninger og værdier for den rette adfærd i det pågældende samfund, og som dog konstant udfordres af alternative positioner (Grillo 2010: 26).

Artiklens analytiske fokus er særligt inspireret af Bacchi og Goodwins Foucault-inspirerede metode til at indkredse politikområders problemrepræsentationer (Bacchi & Goodwin 2016). De forskellige trin i denne analytiske tilgang til det, der også kaldes WPR-metoden (en forkortelse af *what's the problem represented to be*), består af i alt 6 spørgsmål: 1) hvad problematiseres?; 2) hvilke underliggende antagelser er der til grund for denne problemrepræsentation?; 3) hvordan er denne problemrepræsentation blevet til?; 4) hvad lades uproblematiseret eller usagt?; 5) hvilke effekter produceres af denne problemrepræsentation?; 6) hvordan produceres, udbredes og forsvares denne problemdefinition? (Bacchi & Goodwin 2016: 20). Da denne artikel udforsker, hvordan politikområder og problemrepræsentationer relateret til sociale boligområder udvikler sig og ændrer betydning over tid, har den særligt fokus på de første to trin i WPR-metoden og berører også trin 3 og 4. Inspireret af Foucault udgør diskurser socialt producerede former for viden, som sætter grænser for, hvad det er muligt at tænke, skrive eller sige om et givent socialt objekt eller praksis (ibid.: 32). Igennem italesættelser producerer politikdiskurser særlige typer af problemer, som skaber subjekter, objekter, steder og kategorier.

Siden Foucaults tanker om diskurser om race, som introducerer skillelinjer mellem værdige og uværdige liv og tjener til at beskytte statens suverænitet (Foucault 2003), har nyere forskning af byfornyelsesprogrammer for sociale boligområder påpeget, at raciale kategorier i stigende grad vinder indpas i problemrepræsentationer af disse boligområder, hvor racialisering udgør en strategi til at rekolonisere byrummet og legitimere intervention (Kipfer & Petrunia 2009; Mele 2019). Denne artikels særlige fokus på krydsfeltet mellem politikområder for by og bolig samt indvandring og integration, indebærer

som nævnt et fokus på urban diversitet. Diversitet er først og fremmest noget, der opfattes og vurderes som sådan (Faist 2009) og er dermed ladet med til-lagte betydninger, hvad enten der er tale om etnicitet, livsstil, alder eller andre ting, der kan udpeges som henholdsvis gavnlige eller skadelige for samfundet. Visioner for urban diversitet kan tage sig forskelligt ud fra en kontekst til en anden og formuleres i vidt forskellige termer som noget, der skal assimileres, integreres, adskilles eller blandes (Grillo 2005). Migration udgør en ofte debatteret form for forskellighed, der er katalysator for skiftende opfattelser af os selv og af andre (Grillo 2010: 27). Dette kommer til udtryk i nationale og lokale politikker om by og bolig, indvandring og integration, som rummer visioner om ensshed og forskellighed og afspejler nationale selvbilleder og forestillinger om forskellige subjekters tilhørsforhold og in- eller eksklusion i nationalstaten.

Dansk forskning har rejst kritik af anvendelsen af ghettobegrebet som et misvisende begreb for forsømte boligområder (Larsen 2011). Diskurser og praksisser omkring ghettoisering og parallelsamfund rummer særlige idéer om såvel migranter og deres integration i samfundet (Freiesleben 2016; Grøn-berg og Freiesleben 2016). Samtidig handler ghettostrategien ikke kun om »dem«, men i høj grad også om »os«; idet ghettoen opfattes som en trussel for danskheden, tjener den til at opretholde et fælles dansk »vi« (Simonsen 2016). Ghettoen som trussel afspejler en bredere sikkerhedsdiskurs omkring indvandrere og deres kultur som trusler for den nationale sikkerhed (Bjørn-bak Christoffersen 2019). Forestillinger om indvandrere, som ikke hører til i det danske samfund, er indlejret i diskurser om danske byer og boligområder (Koefoed 2015). Hermed bliver det relevant at tilføje begrebet racialisering, som er relativt nyt i dansk samfundsforskning, hvor begrebet »race« ofte und-gås, og hvor der i stedet har været en tendens til at foretrække termen »etni-ficering« til at analysere italesættelsen af den etniske anden, f.eks. i forhold til, hvorledes særlige sociale fænomener forbindes med bestemte etniciteter. Racialisering betegner den proces, hvorved kategorisering af biologiske eller kulturelle kendetegn bruges til at identificere en større gruppe af befolkning- en, ofte på måder, som er indlejret i en »os-dem«-dikotomi, der anfægter de racialiseredes tilstedeværelse og adgang til nationens fællesgoder (Hervik 2015), og rummer således et tydeligt element af forskelsbehandling. Med raci- alisering opfattes nogle mennesker som del af en antaget homogen gruppe af 'andre', som forbindes med særligt negativt ladede træk (Petersen & Schram 2016). Racialisering udfylder et rum mellem race og racisme, idet begrebet udforsker de dynamikker, der ligger bag konstruktioner af race og racisme, og hvordan de er indlejret i magtsystemer (Meer 2014). Hermed er begrebet relevant i en analyse af nationale og lokale politikområders problemrepræ- sentationer, som har konkrete konsekvenser i praksis.

Empirisk materiale og metoder

Det empiriske materiale udgøres af politiske dokumenter om by og bolig samt indvandring og integration, der er blevet til under skiftende danske regeringer og Københavns Kommune i perioden 1995-2018. Valget af denne periode skyldes hovedsageligt, at bekymringer omkring de sociale boligområder for første gang blev udtrykt gennem etableringen af et Byudvalg under den danske regering i 1993, som udkom med en statusrapport i 1995. Materialet er dog ikke spredt jævnt ud over hele perioden, men har hovedvægt på perioden fra Fogh Rasmussen-regeringens første strategi mod ghettorisering fra 2004 og frem.

Analysen er baseret på en systematisk litteratursøgning på baggrund af søgeordene: »byplanlægning«, »byggeri«, »forskellighed«, »mangfoldighed«, »segregering«, »parallelsamfund«, »ghetto«, »bolig«, »boligområde«, »udsatte boligområde/r«, »gentrificering«, »bæredygtighed«. Disse søgeord er valgt for at ramme førnævnte krydsfelt mellem politikområder for by og bolig, indvandring og integration. Der er primært søgt på hjemmesider som regeringen.dk og kk.dk. Om end de to hjemmesider ikke har eksisteret siden 1995, giver de mulighed for at finde dokumenter, som repræsenterer tidligere regeringer og politikker. Som supplement er der søgt i dansk forskningslitteratur på området, som henviser til relevante politiske dokumenter inden for søgeperioden. [Regeringen.dk](http://regeringen.dk) udgør regeringens politik »med regeringens egne ord« og indeholder bl.a. lovstof i en bearbejdet version fra skiftende regeringer. Det fremsøgte materiale består af en blanding af handlingsplaner og -programmer, aftaletekster, årlige boligaftaler, finanslov, nyheder, statsministres nytårstaler, puljer, analyser og evalueringer. Søgningen for Københavns Kommunes site kk.dk er foretaget med de samme søgeord, og materialet består primært af politikker, kommuneplaner, lokalplaner, forskellige analyser og rapporter.

Søgningen for både regeringen og Københavns Kommune har resulteret i over 3000 hits, som er blevet sorteret gennem en screeningsproces, hvor materialet er gennemgået og sorteret i forhold til dokumenternes relevans (f.eks. indgår »byggeri« på mange forskellige måder) og siden reduceret til i alt 283 dokumenter, heraf de 202 fra regeringen og de 81 fra Københavns Kommune. Heri indgår også ældre politiske dokumenter, der kun eksisterer i papirform, og som bl.a. er indsamlet under et lignende tidligere forskningsprojekt, som bl.a. omhandlede regeringens og Københavns Kommunes politikområder for by og bolig, indvandring og integration (Jensen 2016). De 283 dokumenter udgør både handlingsplaner, finanslov, aftaletekster, taler, analyser, kommune- og lokalplaner, nyhedsstof og udgør dermed den varietet, som policy-tekster defineres ved (Bacchi & Goodwin 2016: 1). Dokumenterne er blevet underkastet en WPR-analyse med fokus på: problemrepræsentationer; på hvordan viden og autoritet optræder i problemrepræsentationer; på løsninger til fremsatte problemrepræsentationer samt overordnede visioner for

by- og samfundsudvikling. Analysen bestod af en gennemlæsning af de 283 dokumenter, hvor relevante tekststeder undervejs er blevet kodet med udgangspunkt i WPR-metodens forskellige spørgsmål. Der er dertil lavet korte kronologiske beskrivelser og analytiske opsummeringer af dokumenterne, bl.a. for at dokumentere forandringer i udviklingen af problemrepræsentationer, f.eks. i form af nye politiske termer og bestemmelser, som løbende er kommet til. Lige som der er udvalgt citater, som særligt markerer skift i problemrepræsentationerne.

Denne artikel har hovedvægt på udvalgte dokumenter som bypolitiske startegier og programmer, kommuneplaner og kommunalpolitikker, nationale og kommunale integrationspolitikker samt analyser udført af henholdsvis regeringen og Københavns Kommune, der tegner særlige skift i forandringer af diskurser om by, bolig, indvandring og integration fra 1995 og op til 2018. Artiklen trækker især på dokumenter, der har haft betydning for forandringer i diskurser om sociale boligområder. På det nationale niveau er det f.eks. dokumenter som Byudvalgets statusrapport (1995) og regeringens større samlede handleplan og strategi mod ghettoisering, som har medført lovforandringer (Regeringen 2004, 2010, 2018). Statsministres nytårstaler og dele af nationale politikområder for by og bolig, indvandring og integration inddrages desuden i analysen for yderligere at nuancere skift i problemrepræsentationer over tid. Til analysen af det lokale niveau er udvalgt dokumenter, der omhandler den kommunale politik for by og bolig, indvandring og integration over tid med henblik på at indfange skift i problemrepræsentationer for disse områder (Københavns Kommune 2006, 2011a, 2011b, 2011c, 2019). Analysen trækker desuden på kommunestrategier – og planer, som rummer forskellige visioner for byen, og som anvendes til at uddybe skift i problemrepræsentationer. Det resterende materiale, som ikke optræder eksplicit i denne artikel, udgøres især af aftaletekster, som allerede er omfattet i større samlede handleplaner, nyhedsstof, eksterne rapporter og analyser og lokalplaner for enkelte bydele.

Del 1: Nationale forestillinger om forskellighed i by- og boligområder

Denne del af artiklen beskriver og analyserer, hvordan nationale problemrepræsentationer af sociale boligområder har ændret sig fra 1995, og hvordan denne forandring bl.a. kommer til udtryk i glidninger fra, og indimellem frem og tilbage, mellem kategorier som »belastede boligområder«, »udsatte boligområder«, »ghettoer« og »parallelsamfund«.

En første problemrepræsentation: Socialt belastede boligområder

I 1990'erne var de sociale boliger præget af, at danske beboere flyttede, i takt med at de fik bedre jobs og højere indtægter, samtidig med at antallet af ind-

vandrere og flygtninge fra såkaldt ikke-vestlige lande i disse boligområder forøgedes (Andersen 2015a), hvilket fik en række socialdemokratiske borgmestre i den københavnske vestegn til at udtrykke bekymring for, hvad de så som en potentiel ghettoisering (Grünenberg & Freiesleben 2016: 50). Som følge heraf blev Byudvalget nedsat i 1993, under den daværende SR-regering, og igangsatte økonomiske, fysiske, sociale, tryghedsskabende, uddannelses- og arbejdsrelaterede indsatser. Den første rapport fra Byudvalget tog i sin indledning afstand fra begrebet ghetto: »Der har i Danmark i de seneste tiår udviklet sig en række boligområder med store problemer, først og fremmest sociale. I den offentlige debat kaldes de – noget misvisende – for ghettoer« (Byudvalget 1995:1). Rapportens fokus er først og fremmest på »socialt belastede boligområder« og »mennesker med sociale vanskeligheder« og »svage grupper«. Boligområderne defineres som »præget af sammenhængende og komplekse problemer: høje flyttefrekvenser, høje huslejer, nedslidning, misbrugsproblemer, vold, hærværk« (ibid. 2). Problemer defineres som værende »først og fremmest af social karakter« (ibid. 6); Byudvalget påpeger, at der ingen direkte sammenhæng er mellem indvandrere og sociale problemer (Frandsen & Hansen 2020: 16). De overordnede kategorier for beboerne omfatter beboere, der er uden arbejde, med lave indkomster, familiemæssige problemer og misbrugsproblemer. Kategorier som »indvandrere« og »flygtninge« optræder som sekundære, idet de nævnes i forlængelse af de første:

De svagest stillede i samfundet, til bekæmpelse af kriminalitet, unge uden uddannelse, sindslidende [...] I forlængelse heraf ønskede regeringen tillige at styrke integrationen af indvandrere og flygtninge i det danske samfund og modvirke fremkomsten af racisme og fremmedhad (Byudvalget 1995: 6).

Citatet afspejler et gennemgående træk i statusrapportens problemrepræsentation, idet emner som indvandring og integration som udgangspunkt nævnes i forlængelse af generelle sociale problemer og på en måde, så de forekommer udtalte. Imidlertid omfatter hele 13 ud af de 30 foreslåede tiltag »indvandrere og flygtninge«. Som ovenstående citat giver udtryk for, defineres indvandrere og flygtninge samtidig som en gruppe, der er udsat for racisme og fremmedhad; og dermed omfatter problematiseringen af disse emner også »racistiske« danskere. Dermed rummer problemrepræsentationen både et »os« og et »dem«, som vidner om, at problemerne i de almene boligområder opfattes som værende af universel social karakter.

Byudvalgets arbejde iværksatte i de efterfølgende år en række helhedsorienterede kvarterløftsprojekter med staten som igangsætter (Frandsen & Hansen 2020). I 1998 blev en sammenhængende indsats formuleret med etableringen under en sammenhængende politisk enhed, By- og Boligministeriet. I 2000 blev *Lov om ændring af lov om almene boliger m.v.* (§60 i lov om almene

boliger) vedtaget, som indebærer fleksible udlejningsregler, og hermed tiltag til at tiltrække borgere med uddannelse og fuldtidsarbejde til boligområderne, hvorved social blanding kom til som løsningsforslag på problemerne i de sociale boligområder. På samme tid var indvandring og integration voldsomt debatterede emner, som førte til formuleringen af en integrationslov i 1999, og senere i 2001, hvor Venstre og Konservative overtog regeringen, til etableringen af et Ministerie for Indvandrere, Flygtninge og Integration (Integrationsministeriet) målrettet indvandrere fra såkaldt ikke-vestlige lande. I den forbindelse blev det daværende By- og Boligministeriet nedlagt, og dele af det omlagt til Integrationsministeriet, hvilket markerede en sammenkædning af politikområder som indvandring, integration, by og boligforhold, og desuden en mere liberalistisk boligpolitik.

Ghettoisering som nyt politikområde

I 2004 nedsatte den daværende regering en national programbestyrelse for dialog og balance i udsatte boligområder som led i en nyliberal bypolitisk strategi mod ghettoisering, og den første strategi mod ghettoisering, *Regeringens strategi mod ghettoisering* (2004), blev lanceret. Titlen udgør i sig selv en ny legitimering af brugen af termen »ghetto« for almene boligområder og som et nyt politikområde med fokus på at assimilere indvandrere og flygtninge til danske værdier og normer. Problemfokuset er gennemgående på ghettoer som »fysisk afsonderede fra det omkringliggende samfund [...] hovedparten af beboerne er arbejdsløse, indvandrere, flygtninge og efterkommere [...] [der kan] udvikle sig til egentlige etniske enklaver eller parallelsamfund uden væsentlige økonomisk, social og kulturel kontakt til samfundet i øvrigt« (ibid: 12). Ghettoen fremstilles således som en dystopi for et skræmmende, uønsket sted, der er problemfyldt, belastet og potentielt farligt (Stender 2018). Strategidokumentet vidner om, at integration i starten af det nye årtusind er blevet et nyt politikområde, som udtrykker sig i en assimilatorisk diskurs om, at indvandrere skal få deres kultur til at forsvinde og blive absorberet i det danske samfund ved at påtage sig danske normer og værdier (Jöhncke 2011). Ghettoisering ses som en alvorlig barriere for integration; ghettoen defineres som en kulturel container for indvandreres oprindelseslande og som et sted, hvor »danske normer og værdier forbliver ukendte« (Regeringen 2004: 12). (»Udanske«) normer og værdier kommer ind som et nyt bekymringsområde relateret til indvandrere og flygtninge. Sammenholdt med Byudvalgets problemrepræsentationer ser vi således en generel indskrænkning i problemrepræsentationer fra »belastede boligområder« til »ghettoer« og fra en kompleksitet af sociale problemer til »integration« og »udanske normer og værdier« som problem samt et skift i fokus fra forskellige sårbare persongrupper til »indvandrere, flygtninge og deres efterkommere«. Samtidig påberåber Strategidokumentet »plads til mangfoldigheden i de enkelte områder [...] af mennesker med forskellige kulturelle og sociale baggrunde [...] mangfoldighed af

ejer- og boformer, beskæftigelsesmuligheder, kulturinstitutioner og erhverv« (ibid.: 49). Strategien har fokus på tiltag i forhold til at »skabe en mere afbalanceret beboersammensætning« (ibid. 18) i form af den igangsatte »fleksibel udlejning« (ibid. 21). Desuden argumenterer strategien for muligheden for at omdanne almene boliger til salg samt udlejning af lejligheder til iværksætteri etc. Forskellige vurderinger af diversitet er hermed på spil, dels som noget negativt bestående af etniske »enklaver« med »udanske normer og værdier« bestående af forskellige grupper af indvandrere og efterkommere, dels som en positiv »mangfoldighed« af sammenblanding af bl.a. ejerboliger, innovation og kulturformer. Dette vidner om tilstedeværelsen af flere og modsatrettede vurderinger af diversitet i dansk politik (Jensen 2015). Centralt for dokumentet er desuden skabelsen af et indikatorsystem i form af et »problembarometer« (Regeringen 2004: 15) – fra 2010 kendt under navnet »ghettolisten« – der skal måle udviklingen i boligområderne; der peges på det tidspunkt forsigtigt på 5-10 »problematiske områder« (ibid. 8).

Ghettoen er en effekt af en asymmetrisk boligpolitik (Larsen 2012: 213), som bl.a. indebærer, at der i disse år, hvor ghettoisering bliver et nyt politikområde, sker et skift i problemrepræsentationer fra universelle sociale problematikker til racialiserede subjekter i form af »indvandrere«, »flygtninge« og »efterkommere«, der udskilles som problematiske for udviklingen i boligområderne. På denne måde omfatter ghettodiskursen racialisering som et territorielt stigma, der bruges til at definere, legitimere, planlægge og implementere renoveringer i boligområder, og udgør strategiske forsøg på at skabe meningsstrukturer omkring raciale kategorier (Mele 2019). Racialiseringen udgør en strategi til at rekolonisere byrummet og legitimere intervention, under foregivende af at skabe diversitet og social blanding (Kipfer & Petrunia 2009).

Ikke-vestlighed som problem

Efterfølgende dokumenter om den almene boligsektors fremtid baseret på økonomiske kalkuleringer problematiserer, at den almene boligsektor er overrepræsenteret af »ressourcesvage« og »en stigende andel af indvandrere eller efterkommere fra ikke-vestlige lande«, som er koncentreret i »ghettoområder« (Socialministeriet 2006: 259). Samtidig påpeges, at bekæmpelsen af ghettoer koster kr. 300 millioner og dermed også er en stor økonomisk byrde for samfundet (ibid.: 304). Vi ser her en definition af kategorierne »indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande« som udgørende problemer i sig selv. Kategorien »ikke-vestlig« fremstår som en ny racial kategori, der rummer en antaget homogen gruppe, som ikke er del af »os«, og som opfattes som en samfundsbyrde. To år efter har programstyrelsen i sit dokument *Fra udsat bolig til hel bydel* (Programstyrelsen 2008) fokus udelukkende på etnicitet og arbejdsløshed og ikke på andre sociale problemområder. Dokumentet viser en øget andel af indvandrere og efterkommere i almene boligområder. Sam-

tidig viser dokumentets statistiske beregningsbilag, at antallet af arbejdsløse personer med indvandrerbaggrund i almene boligområder er faldet med 3-10 procent, men dette nævnes ikke i dokumentet (ibid.: 156-248). Der er således tale om en negligering af viden, som kunne udgøre et alternativ, der udfordrer vedtagne autoritative vidensformer.

Styringsreform og indskrænkning af beboerdemokrati

Samme år, i 2008, publicerede det daværende nye Velfærdsministerie rapporten *Den almene boligsektors styring* (2008), som stiller spørgsmålstejn ved den gældende styring af boligsektoren. I stedet foreslås en decentraliseret og »afbureaukratiseret« styring med boligorganisationer og kommuner som de primære aktører, der skal »modvirke tendenser til ghettoisering« (ibid.:1). Dette indebærer, at boligorganisationerne bliver hovedaktører i udstrakt samarbejde med kommunen, og at beboeres og boligbestyrelses beslutningsdygtighed – og beboerdemokratiet – indskrænkes, f.eks. i spørgsmål om renovering. Dokumentet påpeger desuden, at den stigende sociale og etniske opdeling af boligmarkedet kan have negative konsekvenser for de pågældende boligområder samt for »sammenhængskraften i det danske samfund« (ibid. 22). Hermed introducerer dokumentet begrebet sammenhængskraft, der for alvor vinder indpas i den danske politiske diskurs i disse år, ofte som en problematisering af kulturel forskellighed som konfliktskabende og udfordrende for den nationale kultur og fællesskabsfølelse (Jensen et al. 2019).

»Ghettoen tilbage til samfundet«: nedrivninger og stopklodser er en overskrift på afsnittet. Som derunder starter med Lars Løkke Rasmussens nytårstale fra 2010 varslede endnu en ny drejning i regeringens problemrepræsentation af »ghettoer«:

Men der er opstået en slags huller i danmarkskortet. Steder, hvor de danske værdier tydeligvis ikke længere er bærende. [...] Når parallelle retssystemer vokser frem. Så er værdier som tillid, frihed og ansvar ikke-eksisterende. Det skal vi gøre op med. Det skal vi aldrig acceptere. Problemerne er knyttet til særligt belastede boligområder. Områder, som vi i daglig tale kalder ghettoer. [...] Vi vil rive murene ned. Vi vil åbne ghettoerne mod samfundet. [...] Det er stenørkener uden forbindelseslinjer til det omgivende samfund. Det er de fæstninger, vi skal bryde igennem [...] Regeringen vil offentliggøre en samlet ghettostrategi inden efterårsferien. En strategi, hvor vi både sætter ind i forhold til murstenene og til de mennesker, der bor bag murstenene (<https://www.regeringen.dk/aktuelt/statsministerens-nytaarstale/lars-loekke-rasmussens-nytaarstale-1-januar-2010/>)

I oktober 2010 offentliggjorde regeringen *Ghettoen tilbage til samfundet: et opgør med parallelsamfund i Danmark*, som markerer en radikal reformulering af

»ghetto-problemer« og sætter handling på styringsreformen fra 2008. Som titlen på dokumentet afslører, identificeres »ghetto« med »parallelsamfund«, et begreb, der nu er fast del af problemrepræsentationen. Den overskyggende bekymring forekommer at handle om »sammenhængskraft« forstået som »værdier som holder Danmark sammen« og ghettoer, hvor »danske værdier ikke længere er bærende« (Regeringen 2010: 5). Som det fremgår af statsministerens nytårstale, italesættes ghettoer hermed som »huller i danmarks-kortet«, der markerer en opfattelse af disse steder som uønskede former for forskellighed og stadfæster ghettoen som dystopisk truende og farlig (Stender 2018). Dette følges op af nye problemløsninger som at rive dele af eller hele boligblokke ned. Desuden er der øget fokus på blandingsstrategier, som omfatter stop for anvisning af boliger til flygtninge udenfor EØS-lande, styrkede muligheder for at afvise boligsøgende uden for arbejdsmarkedet, samt at »ressourcestærke« beboere får fortrinsret til de pågældende boliger. Der er desuden »styrkede indsatser« i forhold til børn og unge, bl.a. introduceres obligatorisk dagtilbud, »forældreplæg« og økonomiske sanktioner som stop for børnefamilieydelse. På »ghettolisten« optræder 29 boligområder. I kriterierne for definitionen af ghettoer har etnicitet (»indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande«) byttet plads med manglende tilknytning til arbejdsmarked eller uddannelse og optræder nu som det primære problem. Dette markerer et skift i problemrepræsentationer fra universelle sociale til racialiserede problemer, hvor begrebet »ikke-vestlig« – som dækker over mange forskellige nationaliteter og generationer – optræder som en juridisk definition af et samfundsmæssigt problem (Bjørnbak Christoffersen 2019: 3).

Boligselskabernes Landsforening (BL) kommenterede lovændringerne i forbindelse med de nye tiltag på ghettoområdet således: »Det gavner efter BL's opfattelse ikke udviklingen at udpege visse boligområder til »ghetto«. Vi kan imidlertid ikke undgå at henvise til begrebet »ghetto«, når der er særlige lovmæssige konsekvenser knyttet til definitionen« (<https://bl.dk/bl-informerer/2011/1/0811-ændringer-af-almenboligloven-som-opfoelgning-paa-boligpakken-vedroerende-udsatte-boligomraader/>).

Ny regering, uændrede forhold

Med regeringsskiftet i 2011, hvor Socialdemokratiet tog over, omorganiseres integrationsområdet til Social- og Integrationsministeriet og boligområdet i et nyt Ministeriet for By, Bolig og Landdistrikter, hvilket markerer en adskillelse af politikområder for integration og by- og boligforhold. Den nye regering vender tilbage til en retorik omkring »udsatte boligområder« fremfor »ghettoer« og erstatter »ghettolisten« med »listen over særligt udsatte boligområder«, hvilket signalerer en tilbagevenden til en betoning af generaliseret sårbarhed og udsathed fremfor etnicitet. Samtidig introduceres »En styrket integrationspolitik« i 2012, der formulerer problemer relateret til indvandrere og efterkommere som havende at gøre med ikke at være »integreret« og påpeger

nye integrationspolitiske problemområder som social kontrol, æresrelaterede konflikter og bandekonflikter i udsatte boligområder (Social- og Integrationsministeriet 2012). Dette bidrager til stigmatiseringen af boligområderne som steder for indvandrerkriminalitet og udgør racialiserede diskurser om kriminelle indvandrere, der tjener til at retfærdiggøre interventioner, som beskytter befolkningen mod indvandrere (Bjørnbak Christoffersen 2019: 53).

Skønt den nye regering undgår brugen af ordet »ghetto«, fortsætter regeringen den tidligere VK-regerings tiltag på området i form af indhold og føjer nye kriterier som uddannelse og indkomst til ghettolisten. Hermed bidrager den socialdemokratiske regering til den videre konstruktion af ghettolisten.

»Ghettopakken«

Med Venstres sejr og med et forstærket Dansk Folkeparti som støtteparti i et 2015 præget af panikdiskurser omkring migrant- og flygtningestrømme fra bl.a. krigen i Syrien etableres et nyt ministerium, som omfatter integrations- og boligforhold: Udlændinge, Integrations- og Boligministeriet. I mellemtiden er der med det tiltagende fokus på ekstremisme og radikalisering skabt en ny problematisering omkring sociale boliger som områder for religiøse (muslimske), ekstremistiske miljøer. I *National handlingsplan for forebyggelse og bekæmpelse af ekstremisme og radikalisering* (2016) optræder en ny problemdefinition af parallelsamfund, hvor boligmæssig isolation forbindes med ekstremisme.

I februar 2017 udtrykte Folketinget en politisk bekymring omkring boligområder med et overtal af beboere fra ikke-vestlige lande, som fører til folketingsvedtagelse nr. 38, der skelner mellem »danskere« og »indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande«. I vedtagelsen konstaterede Folketinget »med bekymring, at der i dag er områder i Danmark, hvor andelen af indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande er over 50 pct. Det er Folketingets opfattelse, at danskere ikke bør være i mindretal i boligområder i Danmark«. Således blev boligområder med beboere fra »ikke-vestlige« lande udråbt som »ikke-danske«. Dette medførte bl.a. en del kritik og debat omkring denne skelnen mellem danskere og efterkommere af »ikke-vestlige« indvandrere, som ifølge folketingsvedtagelsen aldrig kan kategoriseres som danske i modsætning til andre efterkommere af indvandrere fra »vestlige« lande. Denne »os-dem«-dikotomi, som hermed skabes, udgør en racialisering (Hervik 2015), hvor »ikke-vestlige« udskilles og ekskluderes fra et nationalt »vi«.

Til Folketingets åbningstale 3. oktober 2017 bebudede statsminister Lars Løkke Rasmussen en snarlig kommen af tiltag til at udviske parallelsamfundene på danmarkskortet. Hans nytårstale i 2018 satte for alvor ghettoer på dagsordenen:

Mange mennesker med de samme problemer er klumpet sammen. Det skaber en negativ spiral. En modkultur. [...] Jeg oplever, at danske regler, love og normer kommer til kort i områder, der ikke er danske i de-

res værdier. Friskoler, som ellers er skabt for at oplyse. Bliver misbrugt til det modsatte – at formørke. Frihedsrettigheder bliver knægtet af social kontrol. Modtrækket fra os politikere har ofte været nye regler, som gælder for alle. Jeg er nået til den erkendelse, at der er brug for en langt mere præcis indsats. Hvor vi ikke generer samtlige danskere i hele Danmark. Men sætter ind de steder, hvor problemerne er størst. Og kun dér. *For det første* skal vi ikke længere lappe på årtiers fejlslagen politik. Vi skal sætte et nyt mål om at afvikle ghettoerne helt. Nogle steder ved at bryde betonen op. Rive bygninger ned. Spredte indbyggerne og genhuse dem i forskellige områder. Andre steder ved at tage en klar styring af, hvem der flytter ind. Vi skal lukke hullerne i Danmarkskortet og genskabe de blandede kvarterer, hvor vi møder hinanden på kryds og tværs (<https://www.regeringen.dk/nyheder/2017/statsministerens-aabningstale-2017/>)

I denne problematisering er ghettoer og parallelsamfund identiske. En økonomisk analyse af »parallelsamfund i Danmark« udgivet af regeringen i starten af 2018 definerer parallelsamfund som »fysisk og mentalt isolerede«, herunder gjort til et spørgsmål om individuelle mentaliteter (Regeringen 2018a: 1). Andre »mentaliteter«, som nævnes i analysen, omfatter kultur, religion, kønsroller, social kontrol og ekstremisme. Analysens fokus er ikke blot på indvandrere generelt, men på særlige nationaliteter – primært »libanesere« – som problematiske (ibid.: 13), dvs. der er tale om en udpegning af helt bestemte etniske grupper. Kort efter denne analyse lancerer regeringen dokumentet *Ét Danmark uden parallelsamfund. Ingen ghettoer i 2030*, som er indhyllet i apokalyptiske toner og visioner, der signalerer og legitimerer dokumentets radikalitet og stadfæster, at ghettobegrebet entydigt defineres ved etnicitet (Frandsen & Hansen 2020: 24). I starten af dokumentet nævnes beboere med ikke-vestlig baggrund »som har fået lov til at klumpe sig sammen i ghettoer uden kontakt til det omgivende samfund« (Regeringen 2018b:5). En generel bekymring er »sammenhængskraft«, som relateres til en insisteren på at udgøre »Ét Danmark«, som er titlen på dokumentet, bl.a. at: »Regeringen vil insistere på, at alle borgere griber de muligheder og tager de værdier og normer, som det danske samfund bygger på, til sig. Det skal sikre ét samlet Danmark uden parallelsamfund« (ibid. 9). Et hovedformål er slet og ret at destruere disse parallelsamfund: »Der er kun én vej. Ghettoerne skal helt væk. Parallelsamfundene skal nedbrydes. [...] De steder, hvor Danmark har fået parallelsamfund, skal Danmark blive Danmark igen« (ibid. 6). Løsningen på ghettoproblemet, som bygger videre på og skærper forudgående tiltag, er fysisk nedbrydning og omdannelse af boligblokke, mere kontrol med, hvem der kan flytte ind i de pågældende boligområder, styrket politiaktion og straffe i boligområderne samt indsatser overfor børn og unge. Den udtrykte bekymring om »Danmark« vidner om, at ghettodiskursen også handler om »os«.

og at ghettoen udgør en antagonistisk identitet, som vækker en diskurs om dansk identitet, en diskurs, som har brug for ghettoen i rollen som negation, der tillader dansk identitet at fremtræde som en helstøbt identitet (Simonsen 2016:2).

Dokumentet *Ét Danmark uden parallelsamfund. Ingen ghettoer i 2030* udgør en naturalisering af ord som »ghetto« og »parallelsamfund.« Tilmed er »ghettoen« blevet udvidet med et nyt begreb, »den hårde ghetto«, for boligområder, der har været på listen i fem år eller længere. I 2018 er 43 boligområder defineret som »udsatte« (defineret ved at besidde to ud af fire kriterier for ghettodefinitionen), og 15 er defineret som »hårde ghettoer«. I forhold til kriterierne for ghettolisten er »indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande« nu rykket fra en førsteplads til at udgøre selve hoveddefinitionen af ghettoen (<https://www.trm.dk/da/nyheder/2018/ny-ghettoliste>).

Udviklingen i nationale politikområder

Ser vi på udviklingen fra 1995 og op til i dag, er der sket forskellige skift i problemrepræsentationen af sociale boligområder. I 1995 pegede Byudvalget først og fremmest på »mennesker med sociale vanskeligheder«. I 2004 pegede strategikomiteén mod ghettosiering på »arbejdsløse,« »indvandrere, flygtninge og efterkommere«. Fra 2006 forekommer indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande at blive en overordnet problemkategori, som herefter tildeles en tiltagende større betydning i problemrepræsentationerne. Parallelt hermed forekommer skiftende problemrepræsentationer fra strukturelle, sociale problemer til kulturelle og etniske problemer repræsenteret af »ikke-vestlige« og deres anderledes »mentaliteter«, som vidner om en tiltagende racialisering og kriminalisering af de subjekter, som problematiseres. Hvor den almennyttige boligsektor blev skabt for at tilgodese mindrebemidlede og børnefamiliers behov, forekommer behovet nu at skulle tilgodese den danske stat og dennes frygt for tab af identitet, og som modtræk etableres en oprustning af dansk sammenhængskraft. Samtidig forekommer udviklingen og problemerne i ghettoen at blive tilskrevet »ikke-vestlige«, som fremstilles som personer, der bevidst har valgt at skabe en ghetto og dermed ansvarliggøres (Freiesleben 2016).

De forskellige boligpolitikker afspejler således et større skift i problemrepræsentationen fra at tale om et fælles »os« bestående af både danskere og indvandrere til udelukkende at fokusere på »dem«, dvs. de »ikke-vestlige« indvandrere og deres efterkommere. Dette udtrykker også måden, hvorpå integration i løbet af disse år entrerer dansk politik som et selvstændigt politikområde, der krydser boligpolitikken, og som udkrystalliserer sig i ghettoen som et nyt politisk lovfæstet indsatsområde og en assimilatorisk integrationsdiskurs centreret om påtagelsen af danske normer og værdier (Jöhncke 2011).

Hvor »ikke-vestlighed« klart fremgår som en uønsket form for diversitet i det danske samfund, fremgår samtidig en forherligelse af »mangfoldighed«

og »blanding« f.eks. i form af innovation, entreprenørskab og boligdiversitet – ikke-inkluderende ikke-vestlige – der fremhæves som en strategi mod ghettoisering. Disse idéer om blanding handler primært om at give »ressourcestærke« fortrinsret til de almene boliger, og hermed skabe en form for balance, og afspejler idéer om blanding, som skaber social harmoni og sammenhængskraft (Cole & Goodchild 2001). Blandingsstrategierne handler først og fremmest om at få beboerne ud af ghettoen og ind i det danske samfund; »de« bør blande sig med »os« ved at påtage sig vores værdier og normer (Grünenberg & Freiesleben 2016), og er således først og fremmest et assimilatorisk krav, der ikke handler om at blande sig på ligeværdige præmisser. Tværtimod forekommer disse krav at afspejle en form for forsvinden, udtrykt i afvisninger og tvangsforflytninger af særlige grupper, planer om at rive blokke ned, ombygning og salg.

Del 2: Forestillinger om forskellighed i by- og boligområder i Københavns Kommunes politik

Københavns Kommune har i forhold til andre danske kommuner til tider haft en stærk diversitetspolitik i kraft af sin status som hovedstad og multikulturel, kosmopolitisk by (Skovgaard Nielsen et al. 2016: 76). En hovedaktør omkring implementeringen af kommunens diversitetspolitik har især været Beskæftigelses- og Integrationsforvaltningen med fokus på integration i forhold til migration, lokal forretning og iværksætteri. Andre af kommunens enheder for bl.a. byudvikling og boligpolitik forholder sig mere implicit til diversitet. Dette afsnit har fokus på de lokale visioner omkring diversitet, repræsenteret ved Københavns Kommunes integrationspolitik samt by- og boligpolitik, og viser, hvordan også disse visioner ændres over tid, samt hvordan lokale visioner forholder sig til nationale visioner.

Den mangfoldige by: Københavns Kommunes integrationspolitik 2006-14

Fra 2006 til 2010, hvor regeringen indledte sin ghettoiseringsstrategi og bl.a. udpegede kommuner og boligorganisationer til at agere hovedaktører i en ny styringsreform af den almene boligsektor, gennemførte Københavns Kommune kampagnen »VI KBH'R«, med inspiration fra den hollandske kampagne »Vij Amsterdammers«, som havde fokus på at styrke inklusion og dialog samt fejre byens mangfoldighed (www.coe.int/interculturalities). I samme periode blev Københavns Kommunes første integrationspolitik implementeret med følgende fokus: integration som en gensidig proces og baseret på principper om fælles ansvar som noget, der fordrer forskellighed, hvilket opfattes som attraktivt (Københavns Kommune 2006). Intentionen var samtidig at blive den mest inkluderende storby i 2015, og kampagnen var en del af en international konkurrence relateret til EU-programmet »Intercultural Cities«. Kampagnen blev, med sin fejring af diversitet, også kendt for at slå sig fast på en integra-

tionspolitik i opposition til regeringens assimilerende integrationspolitik og desuden til mere generelle nationalistiske og xenofobe toner i samfundet.

I december 2010 annoncerede Københavns Kommune en ny »inklusionspolitik« for 2011-2014: »Partierne R, S, SF og Ø har netop vedtaget en ny inklusionspolitik for København, der lægger afstand til den nationale dagsorden på integrationsområdet« (<http://www.mynewsdesk.com/dk/pressreleases/koebenhavn-vedtager-ny-inklusionspolitik-539555>). I den nye inklusionspolitik promoveres København som en åben og imødekommende by, hvor alle medborgere skal føle sig hjemme, og hvor der lægges vægt på inklusion og forskellighed som en styrke. Integrationsbegrebet kasseres hermed, og den nye inklusionspolitik definerer desuden andre problemområder, som er stort set fraværende i den samtidige nationale integrationspolitik, bl.a. oplevet diskrimination, negative mediebilleder og manglende inklusion. Som del af politikken profilerer mangfoldighedsprogrammet »Bland dig i byen« København som en »åben og imødekommende by« og søger at bekæmpe oplevelser af diskrimination ved at fremme interkulturel dialog, oplevelsen af at høre til samt følelsen af at være anerkendt og inkluderet ved at blande byens subkulturer (Københavns Kommune 2011b). Her er et fokus bl.a. også på sprogbrug: »Det er ikke lige meget, hvilke ord vi bruger, når vi taler om og til hinanden. Det er ikke lige meget, om vi kalder en ung pige, der har boet hele sit liv i København, for indvandrer, når hun nu mest af alt føler sig som københavnere« (Københavns Kommune 2011c:1). Med denne anti-racistiske diskurs eksemplificerer kommunen sin nye inklusionspolitik med et inkluderende »vi«.

Mangeartede og skiftende visioner af forskellighed

Der forekommer at være forskelle imellem Københavns Kommunes integrationspolitik og boligpolitik i forhold til deres visioner om forskellighed, og hvordan de forholder sig til den nationale bolig- og integrationspolitik. Med regeringens nye styringsmodel på det boligsociale område fra 2008 stilles krav om, at kommunen er langt mere udfarende i forhold til at bekæmpe ghettosering (Velfærdsministeriet 2008). Dette afspejles i kommunens politik for udsatte byområder fra 2011, der ligesom regeringen har fokus på forskellighed som en trussel for »social sammenhængskraft« og desuden efterlyser nye boligpolitiske redskaber i form af salg af boligblokke. Disse former for blandsstrategier kan indebære gentrificering og dermed ødelægge diversiteten (Skovgaard Nielsen et al. 2016: 62).

Kommuneplansstrategien »*Den sammenhængende by*« har bl.a. fokus på forskellighed som en trussel for solidariteten og sammenhængskraften:

Med flere københavnere kommer der også flere forskellige københavnere. Det er noget af det, som gør det spændende at bo i København. Med større forskellighed kan det dog ske, at folk grupperer sig, eller at nogle hægtes af. (Københavns Kommune 2014: 2).

Hovedbudskabet i kommunalpolitikken (Københavns Kommune 2015) er, at København er en mangfoldig by, der skal gøres sammenhængende fysisk og socialt gennem hverdagsmøder og trafik. Her nævnes, at særligt udsatte boligområder kan føre til en socialt opsplittet by, og løsningerne er at skabe blandede boligområder og boligformer gennem aktiv bypolitik og gennem at »åbne op« (ibid.:18). Disse visioner kan ses som et svar på regeringens krav om at »åbne ghettoerne mod samfundet« (Regeringen 2010) og istemmer desuden regeringens visioner om »blanding«, som kræver en vigtig indsats fra kommunen. Samme år har regeringen desuden rettet opmærksomhed på, at hovedstaden har et lavere bruttonationalprodukt end andre storbyer (Regeringen 2015). I Københavns kommunalpolitik forbindes manglende vækst og bruttonationalprodukt direkte med udsatte boligområder (Københavns Kommune 2015: 2).

Både Københavns kommunes bolig- og byplanlægningspolitik og integrationspolitik visionerer København som en mangfoldig by. Men boligpolitikken har tendens til at fremhæve de trusler, som forskellighed kan føre til, mens integrationspolitikken frem til 2014 rendyrker et mere positivt og optimistisk billede af mangfoldighedens potentiale. Dette ændres dog i den efterfølgende integrationspolitik i 2015-18, som atter tager ordet »integration« til sig og desuden rummer et temmeligt ensidigt fokus på »etniske minoriteter« som problembærende. Etniske minoriteter fremstilles som problemområde sammen med andre problemområder som job og uddannelse, en åben og tryk by og en sammenkædning af diskrimination, social kontrol og radikaliserings. Den nye integrationspolitik har, ligesom den nationale integrationspolitik, bl.a. et bekymret fokus på »isolation« i by- og boligområder og »behov for at sikre social og fysisk sammenhæng mellem udsatte lokalområder og resten af byen, så ingen områder bliver isoleret og opleves som utrygge« (*Københavns Kommunes integrationspolitik 2015-18*: 33). Som løsning på disse problemer er der stadig opmærksomhed på inklusion og medborgerskab, som kan ses i forlængelse af den tidligere inklusionspolitik, men nu med en opmærksomhed på social kontrol (ibid.: 11), som forekommer parallelt til regeringens betoning af samme tema.

I Københavns kommunes politik for udsatte byområder fra 2017 er der ligeledes opmærksomhed på diskrimination og medborgerskab, social kontrol og desuden mangfoldighed som kilde til konflikt. Her beskrives også organiseringen af samarbejdet mellem kommuner og boligorganisationer, som er indeholdt i regeringens styringsreform, og som på det tidspunkt længe har været kritiseret fra regeringens side. Samtidig udtrykkes modstand i forhold til regeringens retorik omkring ghettoer:

København fastholder sin overordnede tilgang til arbejdet med at løfte byens udsatte byområder. Det vil sige, at kommunen fortsat vil have fokus på hele bydele frem for enkeltstående boligområder, som tilfæl-

det er med regeringens udsældte ghettoliste (<https://www.kk.dk/nyheder/byens-udsatte-byomraader-skal-loeftes>).

I efteråret 2017 rettede statsminister Lars Løkke Rasmussen i sin åbningstale til folketinget kritik mod Københavns kommunes manglende indsats for at bekæmpe ghettoisering (<https://www.regeringen.dk/nyheder/2017/statsministerens-aabningstale-2017/>). I foråret 2018 udtalte den ny beskæftigelses- og integrationsborgmester Cecilia Lonning-Skovgaard, som adskiller sig fra tidligere beskæftigelses- og integrationsborgmestre ved ikke at repræsentere Radikale Venstre, men derimod Venstre, sig i vendinger, der priser regeringens ghettotiltag:

I København må vi erkende, at parallelsamfundene desværre har haft held til at overleve og trives igennem årene, og derfor er jeg rigtig glad for, at regeringen nu tager fat om problemerne ved rødderne. Mit mål er, at vi i forlængelse af regeringens udspil står sammen på Rådhuset om at få flere i beskæftigelse og øger trygheden i de udsatte boligområder i København, siger Cecilia Lonning-Skovgaard. Selvom vi har forsøgt mange ting i de senere år, så kommer vi ikke udenom at indvandre og efterkommere stadig halter efter på arbejdsmarkedet. (<https://www.kk.dk/nyheder/integrationsborgmester-tiltraengt-og-meget-ambitioest-udspil>).

Københavns kommunes integrationsbarometer viser samme år fremgang i forhold til beskæftigelse, uddannelse, helbred, social kontrol og by i balance, men ingen fremgang i forhold til diskrimination, styrket medborgerskab og utryghed (Københavns Kommune 2018). Alligevel vælger kommunen at fokusere primært på de områder, der er i fremgang i integrationspolitikken 2019-22; selvom ledigheden er faldet, er der fokus på den som et af de mest alvorlige problemer. Integrationspolitikken promoverer »et København uden udsatte byområder« (Københavns Kommune 2019), hvilket afspejler en generel (national) radikalitet i retorikken omkring boligområder. I Københavns Kommunes forslag til kommuneplan 2019 understøttes regeringens planer i kommunens visioner om at gøre København til en blandet by bl.a. gennem salg af boliger.

Lokal tilnærmelse til nationale politikområder

Vi ser hos Københavns Kommune en gennemgående autonomi og afstandtagen til den nationale integrationspolitik og til ghettobegrebet, som dog stopper i 2018 med tiltrædelse af en ny beskæftigelses- og integrationsborgmester, som repræsenterer Venstre, samme parti som den daværende regering, og falder tidsmæssigt sammen med vedtagelsen af omfattende udvidelser af ghettolovgivning. Inden da har Københavns Kommunes beskæftigelses- og inte-

grationsforvaltning dyrket nogle visioner omkring urban forskellighed, som i 2006-14 afspejlede nogle helt andre idéer om etnisk og kulturel forskellighed som et gode, med vægt på inklusion og oplevelser af at høre til.

Med årene forekommer der at ske en indskrænkning i Københavns Kommunes formuleringer af forskellighed, som bl.a. betragtes som noget, der også kan blive en trussel, og definitionen af inklusion synes at få en mere snæver betydning. Der forekommer en ny italesættelse af »udsatte boligområder« som isolerede og som udgørende kimen til en socialt opsplittet by. Om end der ikke er tale om samme nationale diskurs om ghettoer og parallelsamfund, udtrykkes nogle af de samme idéer omkring udsatte boligområder som udgørende lukkede enklaver og som trusler for sammenhængskraften, et begreb, der også indsniger sig i lokal boligpolitik fra 2011 (Københavns Kommune 2011a), hvor blandingspolitik desuden formuleres som et løsningstiltag, der risikerer at gøre det af med diversiteten i boligområderne. I Københavns kommuneplan, *Den sammenhængende by*, fra 2015 (Københavns Kommune 2015) forekommer en retorik omkring at »åbne op« i boligområderne, som er meget lig regeringens retorik, og som i lighed hermed også hviler på idéer om »blanding«, forstået som en tiltrækning af »ressourcestærke« mennesker til boligområderne, og dermed også en form for racialisering som strategi til at rekolonisere byrummet under foregivende af at skabe social blanding (Kipfer & Petrunia 2009). Den lokale integrationspolitik for 2018 har nærmet sig den nationale integrationspolitik bl.a. ved at gøre »københavnere med minoritetsbaggrund« til det altoverskyggende problem, særligt i forhold til arbejdsløshed. Der sker således her en udpegning af etnicitet som problematisk, der både modsiger kommunens tidligere linje, hvori bypolitikken skal betone et fælles vi og undgå stigmatiserende sprogbrug, og desuden ligner den, der forekommer fra nationalt hold. Samme år tilkendegiver beskæftigelses- og integrationsborgmesteren sin støtte til regeringens bekæmpelse af parallelsamfund.

I både de lokale og nationale politikområder forekommer visse udeladelser og fortielser bl.a. af viden i form af statistikker, der viser fremgang i forhold til beskæftigelse og uddannelse. På nationalt plan indebærer dette et skift i problemdefinitionen fra arbejdsløshed til etnicitet, mens områderne i Københavns Kommune stadig defineres som problemer, dog samtidig med at andre mere alvorligt udbredte problemområder som diskrimination ignoreres. Netop et manglende fokus på diskrimination i både de nationale og lokale politikker vidner om, at personer med indvandrerbaggrund ikke ses som ofre. Tværtimod lægger begge politikområder op til, at det i høj grad er personer med indvandrerbaggrund, der bærer skylden for udviklingen i forhold til ghettoisering og dermed skal holdes ansvarlige. Individualiseringen og racialiseringen af problematikker er hermed tiltagende for både nationale og lokale politikområder.

Konklusion

Denne artikel har bidraget med en nuancering af udviklingen i problematiseringer af sociale boligområder i Danmark gennem en analyse af krydsfeltet mellem politikområder for by og bolig, indvandring og integration, og af hvordan både nationale og lokale problemrepræsentationer af sociale boligområder udvikler sig over tid.

Analysen af det nationale niveau bestående af skiftende politikker under den danske regering har vist en udvikling i problemrepræsentationer fra udsatte områder over til ghettoer, et skift fra et fokus på »de svagest stillede i samfundet« videre over »arbejdsløse indvandrere og flygtninge« hen til »ikke-vestlige indvandrere og efterkommere«, som markerer en forandring i fokus på sociale og strukturelle problemer til problemer i forhold til (essentialiseret) etnicitet, kultur og mentalitet og desuden markerer et skift i opfattelser af beboere fra at være sårbare til at være bærere af samfundsproblemer, noget, de selv er ansvarlige for. Ghattobegrebets manifestation og udbredelse som et politikområde med regeringens første strategi mod ghettoisering synes at udgøre et særligt moment, der på flere områder forandrer definitionen af problemer i sociale boligområder og fortællingen herom. Der er tale om en gradvis udfoldelse af ghettodiskursen, og at denne også har modstand, fra bl.a. Københavns Kommune og Boligselskabernes Landsforening. Alligevel er der en vis konstant progression i måden, hvormed diskursen foldes ud og effektueres i praksis, på trods af skiftende regeringer med forskellige politiske dagsordner på bolig- og integrationsområdet.

Analysen af udviklingen af problemrepræsentationer på det lokale niveau med Københavns Kommune viser ligeledes en overordnet udvikling fra et fokus på »udsatte boligområder« til »ghettoer«. I denne proces, som starter med Københavns Kommunes inklusionspolitik, der trækker på en anti-racistisk diskurs om et inkluderende »vi«, bliver »etniske minoriteter« med tiden udsat som problematiske for udviklingen i boligområderne. Trods den udtalte modstand mod ghattobegrebet fra Københavns Kommune side bliver ghettoen dermed også naturaliseret her. Denne udvikling forekommer at være relateret til ændringer i boligsektorens styringsreformen i 2008, som bl.a. gør kommuner til primære aktører sammen med boligorganisationerne, der skal implementere tiltag mod ghettoisering.

Analysen viser, at på både det nationale og lokale niveau har forskelle imellem ledende højre- og venstrepartier betydning for, hvor hvorvidt de sociale problemer i boligområder forbindes med ghettoisering. Der er umiddelbart tale om forskellige kategoriseringer af problemer, som for borgmesterposter og regeringer repræsenteret af henholdsvis Venstre og Socialdemokratiet samt Radikale Venstre benævnes henholdsvis »ghetto« og »udsat boligområde«. Analysen rejser dog også spørgsmål om, hvorvidt disse forskelle især på det nationale niveau mellem Venstre- og socialdemokratisk-ledet regeringer har væsentlige betydninger for, om der er sket et skift i problemrepræsenta-

tionen af sociale boligområder, idet senere regeringer ledet af Socialdemokratiet bidrager til at racialisere problemdefinitionen med sit fokus på integration som en manglende egenskab blandt indvandrere og flygtninge.

Analysen bidrager endvidere med belysning af, hvordan spørgsmål om integration og etnicitet udfolder sig over tid og er sammenvævet med skiftende visioner for urban diversitet. Meget forskellige visioner om forskellighed er på spil både internt og imellem nationale og lokale politikområder, hvor vi ser både en negativ og en positiv vurdering af forskellighed. Forskellighed repræsenteres negativt i form af indvandrere og deres bosættelsesmønstre, som er mest udtalt fra nationalt hold, og som også skifter betydning hos Københavns Kommune fra en forherligelse til en problematisering af etnisk forskellighed. Forskellighed repræsenteres positivt i form af fremhævelser af forestillinger om fortidens naboskab, af »mangfoldighed« og af blanding af boligformer, der involverer salg af almene boliger, forretning og iværksætteri; visioner, der ofte er på spil i udviklingen af entreprenante og kreative storbyer (Harvey 1990). Centralt for både nationale og lokale aktører er, at der lægges positiv betydning i forskellighed som »blanding« som en strategi til at modvirke udviklingen i boligområderne, som dog også ignorerer, at boligområderne allerede er karakteriseret ved forskellighed (Jensen 2016) og netop derfor ikke kan defineres som ghettoer (Larsen 2011). Pointen er, at dette ikke anerkendes i opfattelsen af, at de udgør forkerte former for forskellighed, som netop er på spil i boligområderne. I stedet er der fra forskelligt hold fokus på at skabe de »rette« former for forskellighed ved at tiltrække »ressourcestærke« – majoritetsdanskere – og hermed igangsætte en gentrificeringsproces, der gør det af med den eksisterende – ikke mindst etniske – forskellighed (Skovgaard Nielsen et al. 2016: 153).

Med betoning af ghettoen som et parallelsamfund, hvor social kontrol, ekstremisme, radikalisering og bandekriminalitet har grobund, og med et bruttonationalprodukt, som er til skade for også den nationale økonomi, er ghettoen en trussel. Og ghettobegrebet udfoldes på en sådan måde, at det slår igennem med en vis autoritet som en dystopi for et skræmmende og potentielt farligt sted (Stender 2018). Fortællingen om ghettoen og om »dem« som en trussel for danskheden tjener til at opretholde et fælles dansk »vi« (Simonsen 2016: 11). Det er i negationen af det fremmede, at kollektivet oprettholdes, og for at forstærke denne identitet er det afgørende, at andre forbliver fremmede (Simmel 1950). Indenfor både nationale og lokale politikområder sker en gradvis udskillelse af subjekt kategorier som »etniske minoriteter« og »ikke-vestlige«, der udgør en negation af danskhed, og som figurerer som den altoverskyggende fare. Racialisering, som omfatter bagvedliggende dynamikker af race og racisme og deres indlejring i magtsystemer (Meer 2014), kommer således i tiltagende grad til udtryk i nationale og lokale politikområders problemrepræsentationer.

Noter

1. Artiklen er et resultat af forskningsprojektet »Governance and lived experiences of urban diversity in segregated and mixed neighbourhoods«, som er finansieret af Formas ved det Nationella forskningsprogrammet för hållbart samhällsbyggande, Sverige. Diarienummer: 2018-00067.

2. Tak til de anonyme artikelbedømmere samt til Randi Gressgård og Berit Gersel for læsning og kommentering af forskellige udgaver af artiklen.

Litteratur

Andersen, Hans Skifter 2015a: *Indvandring, integration og etnisk segregation: udviklingen i indvandrernes bosætning siden 1985*. SBI forlag.

Andersen, Hans Skifter 2015b: »Rumlig koncentration af etniske minoriteter i Danmark«. *Dansk Sociologi*. 26(4):9-32 24. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v26i3.5052>

Andersen, Hans Skifter, Lena Magnusson Turner & Susanne Søholt 2013: »The special importance of housing policy for ethnic minorities: evidence from a comparison of four Nordic countries.« *International Journal of Housing Policy*, Vol 13 (1): 20-44. <https://doi.org/10.1080/14616718.2013.764659>

Bacchi, Carol & Susan Goodwin 2016: *Poststructural Policy Analysis. A Guide to Practice*, Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1017/s0047279418000648>

Bjørnbak Christoffersen, Nanna 2019: *Om begrebet »ikke-vestlig« – en foucauldiansk analyse af hvordan begrebet bruges i dansk politik om almene bolig- områder i dag*. Hovedfagsspeciale. Sociologisk Institut, Københavns Universitet.

Byudvalget 1995: *Status for Byudvalget*. Rapport for opfølgningsgruppen til regeringens Byudvalg om afslutning af 1. etape af Byudvalgets arbejde. København: Statens Information.

Christensen, Gunvor 2020: »Kommer Parallelsamfunds aftalen til at have betydning for social ulighed og segregering på boligmarkedet?« *Samfundsøkonomen* (3):22-31. <https://doi.org/10.7146/samfundsokonomien.v0i3.122591>

Cole, Ian and Barry Goodchild 2000: »Social Mix and the Balanced Community' in British housing policy—a tale of two epochs.« *GeoJournal* Vol 51 (4): 351-360.

Faist, Thomas 2009: »Diversity: a new mode of incorporation?«, *Ethnic and Racial Studies* Vol 32: 171–190. <https://doi.org/10.1080/01419870802483650>

Fallov, Mia Arp 2017: »De boligsociale indsatser set fra tidsmaskinen og helikopteren,« Aner, L.G. & Mazanti, B. (eds): *Socialt arbejde i udsatte boligområder*. København.: Hans Reitzels Forlag: 25-46.

Foucault, Michel 2003: *Society Must Be Defended*. M.Bertani & A.Fontana. London:Allen Lane, the Penguin Press.

Frandsen, Martin Severin & Jesper Visti Hansen 2020: »Parallelsamfundspakkens genealogi.« *Dansk Sociologi* 31.1 (2020): 8-30.

Freiesleben, Anna Mikaela von 2016: *Et Danmark af parallelsamfund: Segregering, ghettoisering og social sammenhængskraft: Parallelsamfundet i dansk diskurs 1968-2013 – fra utopi til dystopi*. Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.

Germain, Annick 2002: »The social sustainability of multicultural cities: A neighbourhood affair?« *Belgeo* Vol 4: 377-86. DOI: 10.4000/belgeo.16098

- Gressgård, Randi & Tina Gudrun Jensen 2016: »Planning for pluralism in Nordic cities – key terms and themes.« *Nordic Journal of Migration Research* Vol 6 (1): 1-8. <https://doi.org/10.1515/njmr-2016-0005>
- Grillo, Ralph 2010: *Contesting diversity in Europe: Alternative regimes and moral orders*. Göttingen: Max Planck Institute for the Study of Religious and Ethnic Diversity.
- Grillo, Ralph 2005: »Backlash against Diversity? Identity and Cultural Politics in European Cities,« Working Paper 14. University of Oxford: COMPAS.
- Grünenberg, Kristina & Anna Mikaela von Freiesleben 2016: »Right Kinds of Mixing?: Promoting Cohesion in a Copenhagen Neighbourhood.« *Nordic Journal of Migration Research* Vol 6 (1): 49-57. <https://doi.org/10.1515/njmr-2016-0001>
- Harvey, David 1990: »Flexible accumulation through urbanization. Reflections on 'post-modernism' in the American city.« *Perspecta* Vol 26: 251-272. <https://doi.org/10.2307/1567167>
- Hervik, Peter 2015: »Race, »race«, racialisering, racisme og nyracisme.« *Dansk sociologi* Nr 26 (1): 29-50. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v26i1.4991>
- Jensen, Tina Gudrun 2015: »'Ghettoization' and 'Parallel Society' in Denmark: Public Rhetoric and Lived Lives,« in E. Righard, M. Johansson & T. Salonen (eds) *Social transformations in Scandinavian cities: Nordic Perspectives on Urban Marginality and Social Sustainability*. Nordic Academic Press: 125-141.
- Jensen, Tina Gudrun 2016: *Sameksistens. Hverdagsliv og naboskab i et multietnisk boligområde*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Jensen, Tina Gudrun, Garbi Schmidt & Kathrine Vitus 2019: *Social sammenhængskraft. Begreb og virkelighed*. København: Forlaget Samfundslitteratur.
- Jöhncke, Steffen 2011: »Integrating Denmark: The Welfare State as a National(ist) Accomplishment,« in *The Question of Integration: Immigration, Exclusion and the Danish Welfare State*, Karen Fog Olwig & Karsten Paerregaard (eds.). Cambridge Scholars Publishing: 30-53.
- Kipfer, Stefan & Jason Petrunia 2009: »'Recolonization' and public housing: A Toronto case study.« *Studies in Political Economy* Vol 83 (1): 111-139. <https://doi.org/10.1080/19187033.2009.11675058>
- Koefoed, Lasse 2015: »Majority and minority nationalism in the danish post-welfare state.« *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography* Vol 97 (3): 223-232 DOI: 10.1111/geob.12077
- Københavns Kommune 2006: *Københavns Kommunes integrationspolitik*.
- Københavns Kommune 2011a: *Politik for udsatte byområder*.
- Københavns Kommune 2011b: *Bland dig i byen – medborgerskab og integration Københavns Integrationspolitik 2011-14*
- Københavns Kommune 2011c: *Københavns integrationspolitik 2011-14. Opsamling på borgermøder*.
- Københavns Kommune 2014: *Københavns Kommunes boligbarometer 2014. faktaark*.
- Københavns Kommune 2014: *Den sammenhængende by. Kommuneplansstrategi 2014 for Københavns Kommune*.
- Københavns Kommune 2015: *Københavns Kommuneplan 2015. Den sammenhængende by*.
- Københavns Kommune 2018: *Københavns Kommunes integrationsbarometer*.

- Københavns Kommune 2019: *Københavns Kommunes integrationspolitik 2019-22*.
- Larsen, Troels Schultz 2011: »Med Wacquant i det ghettopolitiske felt.« *Dansk sociologi* Nr 22 (1): 47-67. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v22i1.3475>.
- Larsen, Troels Schultz 2012: »Med Bourdieu i felten: Almene boligområders storhed og forsømmelse.« I John Andersen, Malene Freudendal-Pedersen, Lasse Koefoed, & Jonas Larsen (red.) *Byen i bevægelse: Mobilitet-Politik-Performativitet*. Roskilde Universitetsforlag: 196-214.
- Larsen Troels Schultz 2014: »Copenhagen's West End a 'Paradise Lost': The Political Production of Territorial Stigmatization in Denmark.« *Environment and Planning A* 46(6):1386-1402. <https://doi.org/10.1068/a45640>.
- Larsen Troels Schultz 2018: »Advanced Marginality as a comparative research strategy in praxis: The Danish 'Grey Belt' in conversation with the French 'Red Belt'.« *Urban Geography*. 39(8): 1131-1151. <https://doi.org/10.1080/02723638.2018.1440124>
- Meer, Naser 2014: *Key Concepts in Race and Ethnicity*. Sage publications: London.
- Mele, Christopher 2019: »The strategic uses of race to legitimize 'social mix' urban redevelopment.« *Social Identities* Vol 25 (1): 27-40. <https://doi.org/10.1080/13504630.2017.1418603>.
- Petersen, Anne Ring & Moritz Schramm 2016: Postmigration. Mod et nyt kritisk perspektiv på migration og kultur. *K&K-Kultur Og Klasse*, Vol 44(122): 181-200. <https://doi.org/10.7146/kok.v44i122.25052>.
- Regeringen 2004: *Regeringens strategi mod ghettoisering*. København: Regeringen.
- Regeringen 2010: *Ghettoen tilbage til samfundet: et opgør med parallelsamfund i Danmark*. København: Regeringen.
- Regeringen 2015: *Hovedstaden. En metropol i vækst*. København: Regeringen.
- Regeringen 2018a: *Økonomisk analyse nr. 30. Parallelsamfund i Danmark*. København: regeringen.
- Regeringen 2018b: *Ét Danmark uden parallelsamfund*. København: Regeringen.
- Sandercock, Leonie 2003: *Cosmopolis II: mongrel cities of the 21st Century*. London: Continuum.
- Shore, Cris & Susan Wright 2003: *Anthropology of policy: Perspectives on governance and power*. Routledge.
- Simmel, Georg 1950: »The Stranger«, in K.H.Wolf. (ed.) *The Sociology of Georg Simmel*. Glencoe: The Free Press.
- Simonsen, Karen Bakkær 2016: Ghetto-Society-Problem: A Discourse Analysis of Nationalist Othering. *Studies in Ethnicity and Nationalism* Vol 16(1): 83-99. <https://doi.org/10.1111/sena.12173>.
- Skovgaard Nielsen, Rikke et al. 2016: *DIVERCITIES: Dealing with Urban Diversity – The case of Copenhagen*. Copenhagen: Danish Building Research Institute, Aalborg University.
- Socialministeriet 2006: *Den almene boligsektors fremtid*. København: Socialministeriet.
- Social- og Integrationsministeriet 2012: *En styrket integrationspolitik*. København: Social- og Integrationsministeriet 2012.
- Stender, Marie 2018: »Efter vi er blevet en ghetto ...: Dystopisk stedsbranding i udsatte boligområder«. *Tidsskriftet Antropologi* Nr 78: 15-33.
- Velfærdsministeriet 2008: *Den almene boligsektors styring*. København: Velfærdsministeriet.

From »exposed area« to »ghetto«: The transformations of national- and local representations of social housing estates and urban diversity in Denmark

During the past two decades, discourses on “ghettoization” and “parallel societies” have gained political ground in Denmark. The discourses illustrate the way different policy areas such as urban and housing issues and migration and integration issues to an increasing extent intersect. Based on an analysis of political documents from the Danish government and the municipality of Copenhagen from 1995-2018, this article explores how national and local problem representations develop over time, and how an increasing focus on integration of ethnic minorities is interwoven with shifting positive or negative visions for urban diversity. The article shows a change in the problem representations of social housing from something that involves general social and structural conditions to a responsibility of “non-Western migrants and their descendants,” and thus represents a racialisation that legitimizes spatial changes. Despite shifting political regimes, there is a certain progression in the unfolding and effectuation of the discourse on ghettoization. Along this process, local and national problem representations approach one another, e.g. in evaluations of forms of positive diversity such as “mix” of people and housing that involve sale and innovation, and of negative ethnic diversity which is seen as a threat to social cohesion.

Key-words: ghetto, policy, urban, integration, diversity, racialization

Mellem engagement og asymmetri: Civil-kommunalt samarbejde om grøn byudvikling i Københavns Sydhavn

Denne undersøgelse beror på et casestudie af udviklingen og koordineringen i et omfattende civil-kommunalt partnerskab kaldet »Tippen Syder«, der udgør en formel samarbejdsorganisering mellem en række centrale civilsamfunds- og kommunale aktører i København. Partnerskabet har siden dets etablering i 2008 stået for at koordinere og udføre naturpleje, formidling og aktiviteter på Sydhavnstippen, et større naturområde i byen ejet af Københavns Kommune og statens udviklingsselskab By & Havn. Med afsæt i den pragmatiske sociolog Laurent Thévenots engagementssociologi udfolder artiklen en integreret analyse og undersøgelse af, hvilke institutionelle og organisatoriske forhold der igennem partnerskabet rammesætter vilkårene for det civile engagement i udviklingen af området. Grundet dets særlige ejerskabsforhold inkarneret i udviklingsmodellen bag By & Havn har Sydhavnstippen som sted en længerevarende og endnu aktuel bypolitisk historik præget af modsatrettede interesser vedrørende områdets fremtidige brug. På den baggrund lægger vi vægt på at vise, at Thévenots analytiske ramme tillader os at integrere centrale intuitioner fra både kritiske bystydier og neo-institutionel teori i en mere omfattende forståelsesramme for de muligheder og udgrænsninger, situationen rummer for de civile aktørers engagement. Herunder argumenterer vi for, at pragmatisk bysociologi tydeliggør en praksisnær begrebsliggørelse af de forskellige niveauer af institutionelle imperativer, som former moralsk-politiske koordineringer i partnerskabet gennem varierende grader af asymmetri og udgrænsning.

Søgeord: byplanlægning; civil engagement; grøn byudvikling; partnerskab; pragmatisk sociologi; Laurent Thévenot

Indledning: Civilt engagement i den grønne by?

Inden for de senere år har der været en voksende interesse for nye typer af mere dialog- og samarbejdsbaseret udvikling af byens grønne områder i form af konkrete partnerskaber og initiativer, der vokser frem mellem kommuner, private institutioner, frivillige foreninger og borgere. Samtidig vokser det civile engagement og byboernes interesse i at bruge og forme byens grønne rum, hvilket blandt andet har ført til dannelsen af mange nye civil-urbane grønne fællesskaber, så som byhaver og fødevarefællesskaber (Karvonen, 2015). I forbindelse med denne udvikling ses på tværs af mange danske byer en kommunal åbning i byplanlægningen, hvor en bredere skare af civilsamfundets aktører inddrages mere forpligtigende i den langsigtede planlægning og udvikling af offentlige grønne områder (Christensen, 2020; Christensen et al., 2019).

Fælles for disse samarbejder er, at aktørerne hver især har ønsker til brugen af det offentlige grønne område, dog ofte af forskellig art, hvormed en stor diversitet forekommer i parternes mål og motivationer for samarbejdet (Christensen, 2021). I denne artikel undersøger vi dette spirende samarbejdsfænomen med afsæt i et casestudie af partnerskabet Tippen Syder baseret omkring Sydhavnstippen, et større og prominent naturområde i København, som gennem de seneste 10-15 år har stået centralt i en række kontroverser om den samlede byudvikling. Det gør vi med henblik på at undersøge, hvilke institutionelle og organisatoriske forhold der igennem partnerskabet rammesætter vilkårene for det civile engagement i udviklingen af byens natur, samt hvilke former for civilt engagement der hermed muliggøres og udgrænses?

Når vi i denne artikel kaster blikket på København som »global« (Sassen, 1991) og »entreprenant« (Harvey, 1989) by, så gør vi det således ud fra en komparativ bevidsthed om, at det fænomen, vi studerer, både har vigtige lighedstræk med og på visse stræk er (steds-)specifikt i relation til parallelle udviklinger i det øvrige danske (og internationale) bylandskab. I tråd med metodologiske diskussioner af såkaldt »almindelige« byer (Robinson, 2006) ønsker vi nok at bestemme specifikke træk ved denne bykontekst, men uden at antage hverken hierarki over eller nødvendig afsmitning på det øvrige danske bylandskab i relation til civil-kommunale partnerskaber i grøn byudvikling. Komparative danske studier af dette fænomen viser netop, at sådanne partnerskaber kan tage sig forskelligt ud og skabe meget forskellige rammer for civilt engagement, afhængig af øvrige bymæssige sammenhænge (Christensen, 2021).¹

I lyset heraf må vi nødvendigvis forholde os til den specifikke udviklingsmodel, der gør sig gældende i København, og som konkret er inkarneret i det magtfulde udviklingsselskab By & Havn, der har status som en selskabsliggende forvalter af offentlige jordaktiver (Noring, 2019). By & Havn er grund ejer på Sydhavnstippen og magtfuld partner i Tippen Syder; og vi vil i vores analyse vise, hvordan dette forhold øver grundlæggende indflydelse på

den placering og de muligheder, civile grupper har på området. Beslægtede offentlig-private styrings- og udviklingsmodeller gør sig også gældende andre steder i Danmark, herunder i mellemstore provinsbyer (som f.eks. Køge), hvor tidligere havne- og industriområder omdannes til nybyggeri. Men By & Havns placering i Københavns politiske økonomi og økologi alment, samt i relation til Sydhavnstippen specifikt, præger på bestemt vis vores empiriske situation.

I den eksisterende by-litteratur findes modstridende måder, hvorpå denne situation begrebsliggøres. Særligt udbredt er nok de kritiske bystudier (f.eks. Harvey, 1989; Andersen, 2003), ifølge hvilke By & Havn er aktør i en neoliberal entreprenant by-økonomi, der udøver dominans og tenderer til at udgrænse mulighederne for politisk kamp om og prægning af byen. Modsat ser neo-institutionel teori (f.eks. Noring 2019) By & Havn som en ny type offentlig-privat hybridforetagende, som stadig er ansvarliggjort over for byens politikere og civilsamfund og som har bidraget til en »balanceret« udviklingsstrategi (Bruns-Berenteg et al., 2020, s. 12f). I artiklen her trækker vi på en tredje teoretisk mulighed, den franske pragmatiske sociologi (se Blok, 2013), i forståelsen af den løbende koordinering mellem By & Havn, kommunale aktører, grønne NGO'er og civile græsrodsgrupper, som sker i og omkring Tippen Syder. Herigennem ønsker vi bl.a. at vise, at denne analytiske ramme tillader os at arve centrale intuitioner fra både kritisk og neo-institutionel tænkning; alt imens disse sættes ind i en mere omfattende forståelsesramme for de muligheder og udgrænsninger, situationen rummer for civile aktører.

Civil-kommunale partnerskaber om grøn byudvikling: Baggrund, teori og case-kontekst

I Danmark har vi en lang tradition for samarbejde mellem offentlige institutioner og civile, ikke-statslige organisationer i byudviklingen. Ikke desto mindre har byplanlægning i Danmark, i tråd med andre europæiske lande, historisk set været præget af hierarkiske og teknokratisk ekspert-dominerede processer, hvor civile aktører har vanskeligt ved at gøre deres stemmer gældende (Karvonen & Yocom, 2011; Pløger, 2014). Delvist som reaktion herpå har planlægningen gennem de seneste årtier taget en drejning mod nye former for

mere inddragende metoder og formater, såsom workshops og dialogmøder, hvor byens beboere i større grad deltager og inddrages i konkrete offentlige udviklingsprocesser. Man kan her tale om, at der sker en gradvis forskydning fra »borger-« til »bruger-« inddragelse (Agger & Lund, 2017; Meilvang et al., 2018). Det vil sige, at hvor inddragelsen i planlægning fra 1970'erne og frem var koncentreret om at informere og høre borgernes principielle kritik, til fx høringer, så handler det nu i stigende grad om samarbejder og projekter i et område, hvor brugerne inddrages og engageres i konkret planlægning.

Tendensen til, at danske kommuner rapporterer om en generelt øget åbning mod samskabelse med civile i den offentlige forvaltning, kan ses i dette lys (Ibsen & Espersen, 2016). Det afspejler sig også i byplanlægningen, hvor vi ser en række nye typer af samarbejdspartnere være involveret og engagerede i forskellige former for dialog- og samarbejdsbaseret planlægning af ikke mindst offentlige grønne arealers udvikling. Det gælder både frivillige borgere, civilsamfundsorganisationer og andre institutionelle aktører, som er til stede i de områder, hvor der ønskes udvikling (Christensen et al., 2019). Denne tendens adskiller sig fra de mere traditionelle, kortsigtede former for borgerinddragelse samt fra midlertidig anvendelse af byens rum (Ferreri, 2015), da de nye samarbejder typisk er baseret på langsigtede formelle aftaler, der definerer forpligtelser og forskellige rollefordelinger for den offentlige grundejer og de inddragede aktører. Når vi i denne artikel skriver om og undersøger civil-kommunal samarbejde omkring pleje og udvikling af byens grønne områder, så afgrænser vi fænomenet til denne type mere langsigtede, forpligtende og formaliserede partnerskabskonstruktioner.

I den planlægningsorienterede litteratur om denne type samarbejds- og partnerskabskonstruktioner som led i byudviklingen er der tendens til at skelne civil-kommunale relationer gennem forskellige kategorier af styringsmåder med henblik på at undersøge, hvordan kommuner skal gribe projektet an, samt hvilke fordele og ulemper det implicerer for kommunen. Der skelnes f.eks. i undersøgelser mellem, om konstruktionen er et civil-kommunalt samarbejde (*collaboration*), et styringsnetværk eller et offentligt-privat partnerskab, samt hvorvidt samarbejdet er borgerinitieret, kommunalt styret eller sam-initieret af begge parter (Agger & Lund, 2017; Ferlie et al., 2019). Det er dog mindre klart ud fra denne litteratur, hvad sådanne forskelle implicerer for de civiles roller i og rundt om partnerskabstyperne (Christensen, 2021). Dette særligt, fordi civile aktørers bidrag i denne litteratur ofte ses som en bestemt form for politisk engagement, der kan kommunikeres gennem en aktiv interesselikvidering og gennem deltagelse i kollektive planer. I kontrast hertil er det vores påstand, at vi har brug for sociologiske begreber, der kan åbne op for en mere nuanceret analyse af *diversiteten* af civile stemmer og engagementer i og rundt om disse partnerskabstyper. I den forbindelse vender vi blikket mod den teoretiske strømning kaldet (fransk) pragmatisk sociologi.

Pragmatisk sociologi: Engagement, fælleshed og den certificerede by

Pragmatisk sociologi har status som en alment relevant sociologisk analyse-ramme, men retningen har også fundet mere konkret anvendelse i studier af byudvikling, byaktivisme og bypolitik (Blok & Meilvang, 2015; Centemeri, 2017; Luhtakallio, 2019). Her har ikke mindst én af retningens hovedpersoner, Laurent Thévenot, deltaget i udviklingen af en samtidsdiagnose under overskriften »den certificerede by« (Cheyns & Thévenot, 2019; Pattaroni & Baitsch, 2015), som har direkte relevans for vores undersøgelse og fænomen. Med dette udtryk sigtes til en generel forskydning i byudviklingens politiske rammer og vilkår, hvor tidligere tiders mere radikale konflikter og kampe om byen – sådan som de bl.a. kendes fra 1970'erne og 1980'erne – gradvist er blevet erstattet af en mindre åbenlyst politiseret og mere såvel teknokratisk som for-handlingsbaseret tilgang.

Her tilstræbes det i organiseringen af nutidens planlægning at mediere mellem en flerhed af parter eller interessenter (*stakeholders*) på måder, der kanalisere deres til tider modstridende interesser i retning af et fælles, strategisk mål. I denne proces spiller diverse autoriserede planlægningskonventioner og standarder, om eksempelvis den konkurrenceduelige og den bæredygtige by, en afgørende rolle i rammesætningen af, hvad der opfattes som legitime (»certificerede«) målsætninger og måder at opnå dem. Sådanne målsætninger og konventioner forhandles og udmøntes i styringsnetværk mellem planlæggere, eksperter, lokalpolitikere, virksomheder og NGO'er, og de virker rammesættende for, hvordan civile og andre aktører kan gøre deres interesser, værdier og politiske engagementer gældende i planlægningen. En styring gennem planlægningsstandarder og certificeringer har her den implikation, at civile og andre byaktører må oversætte og kommunikere deres engagement i form af relativt standardiserede interesser og i kontrollerede deltagelsesformater, der bygger på forhandlingsvilje og pragmatik (Thévenot, 2011). Omsat i praktisk byudvikling kommer denne tendens til styring gennem certificering bl.a. til udtryk gennem netop partnerskabskonstruktioner.

Diagnosen om den certificerede by kan umiddelbart lyde som nært beslægtet til David Harvey (1989) og den øvrige kritiske, neo-marxistiske byteori analyser af den »neoliberale« eller »entreprenørielle« by. Imidlertid betoner Thévenot (2012), at begrebet neoliberalisme er uklart, fordi det sammenblander to typer af udviklinger, der begge har gjort sig gældende i byplanlægningen, men som må skelnes analytisk, fordi de kan samvariere forskelligt på tværs af konkrete kontekster. På den ene side har der i den offentlige styring været en vækst i styringsformater præget af abstrakte, tekniske standarder og målbaseret styring; og på den anden side bliver markedsværdi i stigende grad retfærdiggjort og tildelt en særposition med højeste autoritet i debatter og beslutninger om byen. Selve dette analytiske skel mellem styringsformater og værdiformer er på sin side muliggjort af den mere omfattende begrebsar-

kitektur, som Thévenots version af pragmatisk sociologi har udviklet gennem teorien om forskellige engagementsregimer og tilhørende fællesheder (Thévenot, 2007, 2014, 2015).

I sin teori begrebsliggør Thévenot, hvordan mennesker kan have tre forskellige men sameksisterende typer af relationer til deres omverden, baseret på et *familiært engagement*, et *funktionelt engagement i en plan* og et *engagement i retfærdiggørelse*. Teorien udforsker på denne baggrund, hvordan mennesker løbende koordinerer med hinanden og søger at gøre problemer fælles ved at udtrykke meninger eller bekymringer på måder, der muliggør legitim enighed og uenighed (Thévenot, 2014). Engagementerne spiller her en afgørende rolle for koordineringen af situationelle møder i samfundets institutioner, fordi de hver især svarer til måder, hvorpå det fælles liv kan koordineres, så det tilfredsstiller de gensidige forventninger tilknyttet de forskellige engagementer. Denne grundlæggende samfundskoordinering kalder Thévenot for *fællesheder*, forstået som den måde, mennesker transformerer deres bekymringer til et fælles format. I det følgende vil vi introducere de tre former for fælleshed.

Den første og mest generaliserede form for fælleshed er *kvalificeringen af det fælles bedste*, som er baseret på engagementet i retfærdiggørelse (Boltanski & Thévenot, 2006). For at skabe koordination kan mennesker transformere deres personlige meninger til generaliserede argumenter i henhold til én blandt flere legitime grammatikker eller værdiordener for, hvorfor noget er retfærdigt eller uretfærdigt, for på den måde at indstifte en fælles moralsk målestok for situationen. Hvis en aktivist f.eks. vil evaluere en strategi for udvikling af byen, så kan vedkommende trække på et legitimt princip om civil solidaritet, eller alternativt på ét om miljøvenlighed, for at retfærdiggøre eller kritisere en markedsbaseret strategi (Blok & Meilvang, 2015). Kritikken eller retfærdiggørelsen bliver berettiget gennem disse mere almene moralske grammatikker, og således kan der skabes en midlertidig fælles koordinering, ved at der opnås enighed, legitim uenighed eller et kompromis mellem evalueringerne.

Den anden form for fælleshed er struktureret efter det, Thévenot kalder for *valg i den liberale offentlighed*, og er baseret på en funktionel mål-middel-baseret relation til omverdenen gennem engagement i en plan (Thévenot, 2014). For at koordinere i fællesskab skal menneskers interesser her udformes som planer og mål, der formuleres som principielt ligestillede valgmuligheder, som kan kommunikeres og gøres tilgængelig, så andre mennesker i en interesserforhandling kan vælge og dermed give deres samtykke eller ej. Herved indstiftes et kollektivt valg af en fælles plan. Dette kan f.eks. være en situation, hvor enkeltpersoner eller interessenter i et partnerskab forhandler om de fremtidige planer om brugen og udviklingen af et grønt område, ud fra den logik, at alle populært sagt giver og tager lidt og altså bøjer interesser mod hinanden.

Den sidste fælleshed er *personlige tilknytninger til fælles-steder*, som adskiller sig fra de to andre, idet det kommunikative aspekt her er svagere institu-

tionaliseret (Thévenot, 2015). Det skyldes forankringen i de familiære tilknytninger, der udvikler sig, når mennesker over tid engagerer sig følelsesmæssigt i et givent miljø med dets mennesker og objekter. Disse unikke personlige tilknytninger til omverdenen kan være svære at sætte ord på, hvorfor folks tilhørsforhold til fælles-stedet er svære at kommunikere. Kommunikationen i denne fælleshed er således medieret af, at flere personer oplever en følelsesmæssig investering til fælles-stedet, hvorigennem en fælles socialitet kan koordineres. Et eksempel kan være i den vedvarende koordinering omkring plejen af et fælles grønt byrum, som folk har forskellige slags tilknytninger til, men hvor de netop deler stedstilknytningen og byrummet som fælles-sted.

Gennem denne begrebsliggørelse muliggøres en sensitiv analyse af, hvordan mennesker og grupper kan være engageret i den samme situation, for eksempel et civilt-kommunalt partnerskab om grøn byudvikling på forskellige måder. Samtidig får vi blik og begreb for de gnidninger og udgrænsninger, der også opstår i forsøget på at koordinere fælleshed omkring en offentlig sag. Det er her en vigtig præmis i teorien, at når mennesker skal koordinere på baggrund af en anden fælleshed end den, de oprindeligt er investeret i, så kræver det, at de må transformere og oversætte deres engagement til den gældende fælleshedspræmis. Dette er dog ikke omkostningsfrit, da sådan en transformation sker situationelt på bekostning af en yderligere investering i det oprindelige engagement, som således udgrænses (Thévenot, 2011, 2014). Dette kan f.eks. være fra det familiære engagement til en mere offentligt formuleret plan.

Et eksempel herpå findes i Meilvang et al.'s (2018) studie af nyere formater til borgerinddragelse i planlægningen, såsom dialogmøder og workshops, hvor forfatterne viser, hvordan disse netop er designet til en sådan re-komposition. Her bliver borgernes stemmer typisk transformeret fra familiære eller moralske engagementer til blotte interestetilkendegivelser, tilpasset den liberale offentligheds format. Konsekvensen bliver, at denne form for ordnet interestetilkendegivelse er blevet den primære og »certificerede« måde, hvorpå borgere (eller rettere brugere) kan deltage og få deres stemme hørt i byplanlægningen. I den certificerede by kanaliseres civile engagementer altså i stigende grad i retning af en forhandling om legitime interesser, hvormed andre typer civilt engagement stilles svagere.

Set i relation til de offentlige planlægnings- og partnerskabskonstruktioner, som vi studerer i denne artikel, vil en dominans af den liberale offentlighed her udgøre en central barriere for at imødekomme differentierede måder at være engageret i de offentlige grønne områder på. Særligt kan en sådan dominans tænkes at udgrænse muligheden for at formulere mere grundlæggende kritik eller give plads til de familiære relationer til stedet. I rammen af vores fælles forskningsprojekt har Anette Gravgaard Christensen undersøgt dette forhold i form af det, hun kalder *civile engagementsformater* (Christensen, 2021). Disse undersøgelser viser dels, at der er store variationer på tværs

af danske kommuners grønne partnerskabskonstruktioner. Og dels, at disse stiller civile aktører forskelligt, når det kommer til sidstnævntes mulighed for at få deres familiære stedstilknytninger og moralske overbevisninger oversat og transformeret ind i den funktionelle koordination og i interessentforhandlingerne med kommunen og øvrige interessenter. Vores studie af Sydhavnstippen følger sig hertil som en yderligere variation, som i høj grad formes af en bestemt urban politisk-økonomisk og -økologisk udviklingsmodel, der er særlig markant i København og inkarneret i konstruktionen bag By & Havn.

Sydhavnstippen i kontekst af Københavns nyere byhistorie

Sydhavnstippen (i folkemunde Tippet) er som nævnt et større grønt område i Københavns Sydhavnskvarter, hvis nyere historie er sammenflettet med byens politisk-økonomiske transformationer i øvrigt. Selve Sydhavnstippen er opstået i 1972 på baggrund af håndtering af byggeaffald. På trods af, at jordlagene er overvejende forurenede, har området udviklet sig til en selvgroet og særegen naturscene med dyr, planter og rå bunker af byggeelementer beklædt i græsser og krat. Foruden at Tippet dagligt bruges af københavnernes til rekreative formål, er området genstand for mange modstridende interesser for dets fremtid. Allerede i de tidlige 1980'ere opstod en betydelig lokal protest-mobilisering mod storstilede kommunale planer om byggeri af 3000-4000 boliger på Tippet; og i 2005 blev anlægget af en golfbane indstillet efter flere måneders beboerprotest (Andersen et al., 2003, s. 37; Grøn Sydhavn Naturgruppen, 2009). Sideløbende med at området ad flere omgange er blevet udlagt til byggeri i lokalplanen af politikere eller af grundejeren, som i dag er By & Havn, har civile beboergrupper og foreninger således arbejdet hen imod at få området fredet og bevaret som et grønt friareal.

I dag er den sydlige del af Tippet naturfredet under Kalvebodkile-fredningen. På trods heraf blev en stor del af området så sent som i 2018 foreslået af Københavns Kommune som en alternativ placering til det omstridte byggeri på Strandengen på Amager Fælled, hvor folkelig modstand i 2017 havde medvirket til at sætte grundejeren By & Havns udviklingsplaner på pause. Amager Fælled er nemlig ligesom Tippet ejet af By & Havn, der som statens og Københavns Kommunes udviklingsselskab skal stå for at byudvikle of-fentlige grunde og finansiere større infrastrukturprojekter, herunder metroen i København. Udviklingen på Sydhavnstippen formes som nævnt i høj grad af denne særlige politisk-økonomiske udviklingsmodel.

I slutningen af 1980'erne befandt Københavns Kommune sig i en alvorlig økonomisk situation, præget af afindustrialiseringens arbejdsløshed, udflytning af velhavende borgere og et større budgetunderskud (Noring, 2019). Kommunen og staten begyndte i denne situation at tage radikale skridt for at anspore virksomheder og skattebetalende middelklasser til at flytte til byen, herunder gennem at give erhvervslivets interessenter større indflydelse i nye by-styringsmodeller. Som så mange andre storbyer blev København her, iføl-

ge landskabsarkitekten Peter Schultz Jørgensen, kort sagt redskabet i en national strategi, hvor byen med daværende statsminister Poul Schlüters ord skulle agere »*det lokomotiv for igangsætning, som Danmark har brug for*« (Jørgensen, 2019, s. 256).

Jørgensens beskrivelse trækker på den tidligere nævnte neo-marxistiske byforskning, ifølge hvilken Københavns nyere historie er et tydeligt eksempel på en entreprenant byplanlægning, hvor byens rum mobiliseres som arena for innovation og markeds konkurrence (Andersen, 2003). Mange byforskere i denne tradition har blik for, at neoliberale styringsteknikker antager varierede former afhængig af lokale kontakter – og at neoliberale reformer i København derfor er udtryk for diverse markedsjusteringer af tidligere, mere social- og velfærdsorienterede tilgange (Richner & Olesen, 2019). Ikke desto mindre kritiserer Jørgensen (2019), i lighed med visse andre neo-marxister (f.eks. Wilson & Swyngedouw, 2014), den »neoliberale vending« i by-styringen for at være en såkaldt post-politisk konstruktion, der tæmmer civile engagements mulighed for kritik og diskussion om udviklingen af den gode by. Dette alt imens den indgribende indførelse af markedsdrevne vækstmekanismer sætter spillereglerne på ikke-transparente måder.²

Vi har allerede antydnet, hvordan pragmatisk sociologi indebærer en vis skepsis til denne brug af begrebet »neoliberalisme«. Beskrivelsen af statens og kommunens udviklingsstrategier er imidlertid i store træk uomgængelig. Byudviklingen blev lagt i et udviklingsselskab, Ørestadsselskabet I/S, med det formål at finansiere de første to stadier af metrobyggeriet gennem salg og udvikling af offentligt ejede grunde til private investorer på Vestamager og Amager Fælled til udvikling af en ny og attraktiv bydel, Ørestaden (Andersen, 2003; Jørgensen, 2019). I 2007 blev jordudvikling i Ørestaden, finansiering af Københavns Metro og ejerskabet og udviklingen af havneområderne under Københavns Havn – herunder Sydhavnen – samlet under én magtfuld ny enhed, udviklingsselskabet By & Havn. Som med Ørestadsselskabet blev By & Havn struktureret under kommunalt og statsligt ejerskab (Noring, 2019).

Det er ikke entydigt, hvordan vi sociologisk bør begrebsliggøre den særlige udviklingsmodel, som By & Havn udgør, hvis vi vil undgå for hurtigt at springe til diagnosen om »neoliberalisme«. I og med at By & Havn er privat forvaltet og gennem lovgivningen er forpligtet til at handle på markedspræmisser, på lige vilkår med et privat firma, er selskabet isoleret fra kommunal indblanding i forhold til skiftende politiske prioriteter. Omvendt er selskabet stadig ejet af offentlige myndigheder og forvalter arealer, der i hvert fald delvist har karakter af offentlige arealer og som omfattes af den øvrige planlægning, om end ofte på svært gennemskuelige måder. Noring (2019) taler her som antydnet om et offentligt aktiv-selskab (*public asset corporation*). De spændinger og asymmetrier, som opstår gennem denne særlige konstruktion – og hvad disse betyder for det civile engagements rammevilkår – viser sig i høj

grad gennem den koordinering, der er foregået i partnerskabet Tippen Syder, og som vi nu vil vende os mod.

Kvalitativ case-metodologi til undersøgelse af Tippen Syder

Empirisk består vores undersøgelse af et kvalitativt casestudie af partnerskabet Tippen Syder, foretaget af førsteforfatteren. Der er her gjort brug af en række komplementære metoder til at indfange den koordinering, som er foregået i dette partnerskab siden 2008 og frem til i dag mellem en række civilsamfunds- og offentlige aktører omkring naturpleje og andre aktiviteter på Sydhavnstippen.

Partnerskabet blev etableret, da grundejeren By & Havn indledte et samarbejde med Grøn Agenda Sydhavn og det lokale Agenda 21 Center om at få etableret en fårefold på den sydlige del af Tippen med henblik på at bekæmpe kæmpebjørnekloen som invasiv art på området. I forbindelse med etablering inddrages de lokale kredse i Danmarks Naturfredningsforening (DN), Friluftsrådet samt Københavns Naturskole. Samarbejdets primære formål har bestået i at udvikle pleje- og udviklingsplaner, der skal bekæmpe de invasive plantearter og styrke naturen og dyrelivet på Tippen. Partnerskabets indsatser har bl.a. bestået af manuel naturpleje udført af frivillige, genopretningen af vandhuller og stier, etableringen af en mini-klima-naturskole samt forskellige naturformidlingsindsatser og aktiviteter på området, såsom en årlig høstpicnic. Alle aktiviteter er finansieret af partnerne selv, med et årligt budget fra By & Havn, samt med tilskud fra Friluftsrådet, Naturstyrelsen og diverse fonde.

Metodisk er casen undersøgt på baggrund af interview, digital observation og dokumentanalyse og er samlet inspireret af en såkaldt »multi-stedet«-tilgang, som følger sociale praksisser på tværs af geografiske (eller virtuelle) lokationer (Larsen, 2018, s. 211). Førsteforfatteren har foretaget semistrukturerede interviews med repræsentanter fra de forskellige partnere, der har været repræsenteret i partnerskabet siden dets etablering eller i årenes løb (se tabel 1). Dokumentanalysen og den digitale observation er anvendt til at etablere en tidslig og kontekstuel viden om partnerskabets aktiviteter gennem årene, bl.a. gennem partnerskabets plejeplaner, projektbeskrivelser og mødereferater, samt gennem en hjemmeside med blogindlæg og Facebook-sider. Indsamlingen af dokumenter og data online har således fungeret som en måde, hvorpå førsteforfatteren har kunnet validere og nuancere de forskellige interviews, herunder både som led i deres afvikling og i efterfølgende analyse. Det har tilladt en triangulering af data fundet online med aktørernes nutidige beretninger og deres tilbageblik på centrale begivenheder i partnerskabets historik (Olsen, 2002).

Tabel 1. Oversigt over informanter

Partner	Repræsentant* (interview nr.)	Beskrivelse af partneren
By & Havn	Harald (1)	Grundejer, Staten og Københavns Kommunes byudviklingsselskab
Agenda 21 Center Miljøpunkt Vesterbro/Sydhavn	Niels (2)	Selvejende fond, hybrid mellem kommunen og græsrodsorganisation
Kongens Enghave Lokaludvalg, Sekretariat	Katja (3)	Økonomiforvaltningen, Københavns Kommune
	Karin (4)	
Kongens Enghave Lokaludvalg, Bymiljøudvalg	Ann (5)	Fagudvalg (politiske- og foreningsrepræsentanter)
Københavns Naturskole	Peter (6)	Børne- og ungdomsforvaltningen, Københavns Kommune
Danmarks Naturfredningsforening	Kristian (7)	NGO
Friluftsrådet	Orla (8)	NGO/paraplyorganisation
	Pauline (9)	
SydhavnsCompagniet	Valdemar (10)	NGO
Grøn Agenda Sydhavn	Claus (11)	Frivillig naturplejeforening
	Ella (12)	
Naturplejegruppen	Frida (13)	Frivillig naturplejegruppe

* Organisationerne er oplyst ved rigtige navne, mens størstedelen af repræsentanternes navne er et pseudonym. Alle informanter har været informeret og afgivet samtykke hertil.

Analyse: En liberal men asymmetrisk partnerskabskonstruktion

I denne del analyserer vi, hvordan koordinationen i partnerskabet udspiller sig ud fra følgende situationer i partnerskabets historie: *etableringen af partnerskabet, fredningssagen, planlægning af praktisk naturpleje* samt et blik ind i *nutidens konfrontationer*. Disse situationer er udvalgt, da vores informanter på tværs af interviews fremhævede dem som værende centrale begivenhedsforløb med betydning for at forstå, hvordan samarbejdet har udspillet sig i partnerskabets historie, samt hvilke begrænsninger på den civile deltagelse der forekommer i partnerskabet. En vigtig gennemgående pointe vil her være, at partnerskabet primært tager form som en liberal men asymmetrisk konstruktion, hvor By & Havn lægger klare bindinger på de muligheder, der bliver legitime – og hvor de civile aktører hele tiden må navigere i relation hertil.

Etablering og rammesætning af partnerskabet Tippen Syder

I 2007 afviser den daværende grundejer, Københavns Havn, en civil ansøgning om et samarbejde om fårefold på Tippen. Men da bekæmpelsen af kæmpebjørneklo kort efter bliver lovpligtig, og Københavns Kommune i 2008 vedtager en indsatsplan, der pålægger grundejere som Københavns Havn – nu

By & Havn - at bekæmpe den invasive art på deres arealer, vælger By & Havn at indvilge i et samarbejde herom. Incitamentet til samarbejdet skyldes således et juridisk imperativ (Københavns Kommune, 2008), som konkret udmønter statens og kommunernes større grad af investering i beskyttelse og udvikling af den biologiske mangfoldighed i den fysiske planlægning. I tråd med Thévenot kan dette forstås som en forskydning af en række institutionelle kompromisser i nutidens bæredygtighedsplanlægning, hvor naturpleje og -beskyttelse i form af grønne retfærdiggørelser har fået et større legitimitetskrav, også på Sydhavnstippen (Blok & Meilvang, 2015). Dette krav afvejes dog stadig i et kompromis med den civile og ikke mindst den markedsmaessige værdiorden, når bæredygtigheden vurderes.

By & Havn er således nødsaget til at bekæmpe bjørneklo, men det står dem frit for at vælge metoden. Ifølge By & Havns repræsentant i partnerskabet, Harald, var en fårefold den mest formålstjenlige og økonomisk fordelagtige løsning, i forhold til f.eks. at sprøjte området med gift eller at foretage bekæmpelsen selv manuelt (interview 1). I løbet af vores interview italesætter Harald gennemgående værdien af samarbejdet ud fra hhv. et princip om miljøvenlighed, kvalificeret i den grønne orden; den civile ordens princip om borgerinddragelse og lokal forankring; samt ikke mindst ud fra et markedsprincip, hvor samarbejdet evalueres i form af pris og afkast. By & Havns incitament til at ville indgå i samarbejdet bliver dog kritiseret i en række af vores interviews med de civile aktører, bl.a. her af formanden for Grøn Agenda Sydhavn, Claus:

By & Havn, de er bare ligeglade, altså de vil ha' deres grønne image poleret lidt, og i øvrigt vil de faktisk helst bygge på området. På den måde er det jo en fordel, at det gror til i invasive arter, hvis man siger det sådan lidt firkantet. (Interview 11)

Claus anfægter her By & Havns evaluering, idet han ikke tror på, at de indgår i samarbejdet af hensyn til naturen. Naturplejen, og dermed den øgede tilgængelighed af området, vil ifølge ham blot besværliggøre realiseringen af By & Havns egentlige interesse, nemlig at det er grunde, de kan tjene penge på ved at sælge dem til bebyggelse. Claus ytrer således kritik af By & Havns grønne og civile retfærdiggørelser, da han argumenterer for, at testen for By & Havns motivation i realiteten kun hviler på, at samarbejdet kan betale sig ud fra et markedsprincip.

På trods af ovenstående værdi-uenigheder og divergerende interesser beslutter parterne i det, der bliver til Tippen Syder, at finde midler til at få stablet en fårefold på benene for en femårig projektperiode. I den forbindelse finder miljømedarbejder fra Miljøpunkt Katja frem til en tilskudsordning kaldet 'Lokale Grønne Partnerskaber', udbudt af Naturstyrelsen. Ordningen støttede projekter, der gavner natur og tilgængeligheden af grønt friluftsliv og således

er kvalificeret i en grøn værdiorden. Herudover skulle projektet kunne kvalificere sig i den civile værdiorden gennem at understøtte civilt medejerskab af naturen. Slutteligt skulle alle parter bidrage med enten penge, frivilligt ulønnet arbejde eller arealer.

Gennem tilskudsordningen bliver rammen på samarbejdet tilskrevet en mere formel status som netop et lokalt grønt partnerskab kaldet Tippen Syder. Selve rammen på partnerskabet bliver her som antydnet komponeret og retfærdiggjort på baggrund af en kompromisanordning, hvor civile aktører inddrages og gives medbestemmelse i planlægningsprocessen (civil værdi) omkring bekæmpelsen af den invasive art kæmpebjørneklo og anden naturpleje (grøn værdi), samtidig med at deres frivillige engagement bruges som en ressource (penge, tid) og således som en slags økonomisk ressource eller »kapital« for den fremtidige udvikling af projektet og området (markedsværdi).

Der oprettes et primært civilt og græsrodsdrevet Tippetens Fårelaug, der skal varetage opsyn med fårefolden, som konkret etableres på den sydlige (og fredede) del af Tippen. I samarbejde med Københavns Naturskoler, der er en del af Børne- og Ungdomsforvaltningen i kommunen, aftales det, at der samtidig skal etableres en midlertidig mini-naturskole på den nordlige (og ikke-fredede) del. Imens inddrages DN og Friluftsrådet også i partnerskabet som aktører med en klar interesse i områdets langsigtede bevarelse som natur- og friluftsareal.

Koordineringen forgår derefter på to årlige partnerskabsmøder, hvor de forskellige repræsentanter forhandler om det fælles handlerum. Vores interviews viser tydeligt, at der løbende er tale om en udfordrende opgave med at bøjede forskellige planer og forhåbninger mod hinanden, forhandle magtasymmetrier og reducere spændinger mellem de involverede parter. Forhandlingerne er nemlig bundet af, at By & Havn er den autoritet, der i sidste ende har bestemmelsesretten over, hvorvidt partnernes forskellige forslag kan udføres. Til møderne aftales de overordnede plejeplaner, opgave- og ressourcefordeling og fælles arrangementer. By & Havn markerer her bl.a., at de kun ønsker midlertidige anlæg, der nemt kan fjernes igen; og at enkeltprojekter og »forslag der omfatter den sydlige [og fredede] del af Tippen, generelt er bedst fremkommelige« (Tippen Syder, 2010), hvorfor fårefolden kun etableres på denne del. Gennemgående har den praktiske koordinering således karakter af det, Thévenot kalder valg i en liberal offentlighed. Dog er det tydeligt, at forhandlingen om forskellige muligheder blandt partnerne ikke sker på ligeværdige præmisser, men er præget af asymmetri (Cheyns & Thévenot, 2019). Og rundt om dette hviler partnerskabet på et omstridt moralsk kompromis.

Fredningssagen: Grøn kritik i randzonen af partnerskabet

Sideløbende med arbejdet i partnerskabet arbejder de civile aktører, særligt de større institutionelle aktører såsom DN og Miljøpunkt, strategisk mod at

sikre, at Tippens nordlige (ikke-fredede) del naturfredes. Dette arbejde består bl.a. af lobbyarbejde med henblik på at kvalificere og retfærdiggøre Tippen som bevaringsværdig overfor lokalpolitikere, samt ved at skabe folkelig opbakning til området. I den forbindelse lægger de civile aktører ikke skjul på, at aktiviteter i partnerskabet – såsom udsætningen af får og diverse arrangementer på Tippen, herunder den årlige æblehøst – for dem har været led i at gøre Tippen til et mere synligt og attraktivt område. Etableringen af naturskolen på den nordlige del af Tippen har ifølge Kristian, repræsentant fra DN, ligeledes været et led i arbejdet med at få fredet Tippen:

By & Havn har hele tiden villet bygge på den nordlige del, og derfor har jeg syntes, at det var en rigtig god ide, at alle de rekreative ting kom til at ligge på den nordlige del. På den måde kan man sige, hvis man skal se det lidt strategisk, så har vi jo selvfølgelig arbejdet for det i årevis, før fredningssagen den kom frem. (Interview 7)

Som Kristian her forklarer, har DN set partnerskabet som et taktisk instrument til at binde By & Havn ind på et spor, der styrker hele Tippens naturkvaliteter og dets rekreative brug, da dette på sigt vil gøre det sværere for By & Havn at bebygge området. Dette arbejde i partnerskabet leder bl.a., som Kristian forklarer, frem til, at DN i 2012 rejser en fredningssag i Fredningsnævnet for alle ubebyggede arealer på Tippen. Mere specifikt bliver det foreslået, at den nuværende fredning af den sydlige del af Tippen ophæves for i stedet at indgå i én samlet fredning af hele Tippen med henblik på at bevare naturen på Tippen og sikre offentlighedens adgang hertil. Fredningssagen er dog ikke helt omkostningsfri for koordinationen og planlægningen i partnerskabet, hvilket bl.a. kommer til udtryk ved, at By & Havn vælger at trække sig fra partnerskabsmøderne, imens fredningssagen verserer (Tippen Syder, 2013). Kristian fra DN uddyber:

[D]et var som om, at de lod som ingen ting. De kom ikke til møderne (...) Fordi der var jo mange af de andre organisationer, de spurgte By og Havn, hvordan står det til med fredningssagen. Og jeg tror ikke at de synes at det var særligt sjovt at sidde til bords med os, når vi ligesom også sad sammen i natur- og miljøklagenævnet og kæmpede imod hinanden. (Interview 7)

Som Kristian her pointerer, så eksemplificerer fredningssituationen, at den radikale kritik, som DN's fredningsønske er udtryk for – og dermed kampen mellem rivaliserende principielle opfattelser af, hvordan den fremtidige udvikling af området bør være – ikke flugter med præmissen for partnerskabet.³ Derfor vælger By & Havn simpelthen at blive væk fra partnerskabets møder. Fredningssituationen er således interessant, fordi den fremhæver de bindinger, som civile (og øvrige) aktører er underlagt inden for rammen på part-

nerskabet. Her er den liberale koordinationsform med til at udgrænse andre måder, hvorpå de civile aktører ønsker at engagere sig i situationen. Grundlæggende uenigheder kanaliseres gennem mere »tæmmede« præferencer, der skal facilitere en åben og tilgængelig forhandling af plejeplaner og andet for Tippens udvikling. Sagen viser samtidig, at muligheden for at udøve radikal kritik og diskutere det retfærdige i udviklingen stadig eksisterer, men kun uden for partnerskabet.

Denne opdeling accepteres samtidig på et grundlæggende plan af alle parter; og det er sigende, at både DN og By & Havn vender tilbage til partnerskabsbordet efter fredningssagens afslutning (der i øvrigt har karakter af en justering, hvor ingen af parterne helt får deres ønsker opfyldt). Denne pointe uddybes af Ann fra Lokaludvalget i konteksten af den nutidige situation, der er opstået omkring Stejlepladsen efter kampen om Amager Fælled i 2017:

Interviewer: Tror du, at det [...] har hjulpet udviklingen herude at have partnerskabet?

Ann: Ja, det er jeg helt sikker på, og det kan jeg se, fordi det er jo i virkeligheden By & Havn, der ejer området, og vi ligger jo og slås med dem om Stejlepladsen [ved siden af Tippen]. Men vi samarbejder med dem i Tippen Syder. Det synes jeg er rigtigt godt, at vi kan finde ud af det i det daglige arbejde. Fordi vi kan jo ikke gøre noget derude, uden at de er på som ejere. (Interview 5)

Som Ann her pointerer, er de forskellige partnere indgået i samarbejdet med By & Havn vel vidende, at de uden for rammen af partnerskabet slås med dem om forskellige kvalificeringer af det fælles bedste for området og for byen. Inden for rammen accepterer partnerne således den præmis, at man bør holde sig til planlægningen af plejeplaner og de overlappende interesser, partnerne har forpligtiget sig til at arbejde hen imod. Som Ann ekspliciterer, så handler det også om, at de civile partnere er afhængige af at indgå i samarbejdet med By & Havn for overhovedet at kunne få lov til at foretage sig noget på Tippen. Når de civile aktører således investerer i at skabe fælleshed bundet og rammesat af By & Havns asymmetriske position, må de acceptere, at andre fællesheder udgrænses, og at partnerskabets plankoordination bliver deres primære adgang til at arbejde konkret på Tippen. Det er således det »offer«, de må bringe for i det hele taget at opnå en blot delvis koordineringsmagt (Thévenot, 2011). Omvendt er »offeret« dog ikke større, end at de civile organisationer kan fortsætte den moralske kamp uden for partnerskabet.

Praktisk naturpleje, lokale tilknytninger og civile repræsentationer

Sideløbende hermed udspiller der sig en anden type af gnidning om de civiles stemme i partnerskabet, der har med den praktiske naturpleje på Tippen

at gøre. Efter udløb af Naturstyrelsens midler i 2013 modtager partnerskabet en række nye fondsmidler til at forsætte partnerskabet og til at styrke den frivillige naturplejeindsats på området. Denne har siden opstarten primært været koordineret og udført af foreningen Grøn Agenda Sydhavn. Processen udmunder i, at partnerskabets nuværende tovholder, Konges Enghave Lokaludvalgs sekretariat, beslutter at bruge midlerne til en ny projektansat koordinator. Vedkommendes rolle bliver at rekruttere frivillige til naturplejedage på Tippen samt naturplejekyndige til at undervise og oplære de frivillige i, hvordan man udfører naturpleje. Ifølge miljømedarbejderen, Katja, forløb denne proces til at starte med fint. Men den munder senere ud i samarbejdsproblemer med Grøn Agenda Sydhavn:

Som udgangspunkt synes de [Grøn Agenda Sydhavn], at det var en rigtig god idé, men så lige pludseligt undervejs, så var det lige meget, hvad jeg gjorde eller sagde, lige meget, hvem jeg ville hyre ind til at hjælpe med det, så var det ikke i orden. (...) Og jeg var lige ved at sige nå, jamen så bliver det ikke til noget. Men så var vi sådan lidt i Lokaludvalget [...], at vi har nogle penge til at prøve at rekruttere til naturplejen, og det er jo helt åndssvagt, det skal de jo ikke ødelægge. Og derfor så kørte vi så projektet alligevel. Det resulterede så i en ny gruppe [Naturplejegruppen]. Det var jo helt åndssvagt at lave en ny gruppe i stedet for at booste den oprindelige, men vi kunne simpelthen ikke. (Interview 3)

I citatet beskriver Katja en proces, hvor koordinationsproblemer mellem Lokaludvalget og Grøn Agenda Sydhavn munder ud i, at Lokaludvalget vælger at køre projektet videre uden om partnerskabet og dermed uden om de aftalte rammer baseret på den oprindelige naturplejeforening. Som Katja pointerer med en vis bitter ironi, medfører Lokaludvalgets rekruttering og naturplejedage, at en helt ny frivillig naturplejegruppe efterhånden blev stablet på benene. Samtidig vælger Grøn Agenda Sydhavn at indskrænke deres naturpleje til kun at varetage et mindre indhegnet område kaldet Sommerfugleengen, placeret på norddelen af Tippen.

At samarbejdet mellem de to parter ikke kunne lade sig gøre, skyldes ifølge Katja og daværende repræsentant for Grøn Agenda-foreningen Ella, at der var uoverensstemmelse omkring, hvem der skulle hyres ind som naturplejekyndig, samt hvor og hvordan selve naturplejen skulle udføres. En del af disse frustrationer kommer bl.a. til udtryk hos Ella, der her forklarer om nogle af de arbejdsdage, de forsøgte at koordinere i samarbejde med Lokaludvalget:

Så gik man [Lokaludvalget] i krig med en brombærbusk, og det synes jeg var lidt synd, da jeg elsker brombær, og jeg kan ikke se, det er invasivt. [...] I stedet for at gå efter de ting ... Og for eksempel de der tjørn, dem skal man også holde lidt nede, ikk', men jeg elsker dem og deres bær og så videre. Der var også en

[naturplejegyndig], som arrangerede noget, hvor man skulle klippe tjørn, og så blev det gjort ude i det åbne, fordi det skulle ikke være for besværligt for folk. Sådan nogle steder, der havde vi nogle forskellige meninger, men hver for sig, så var de jo gode nok. (Interview 12)

Grøn Agenda Sydhavn har som frivillig forening selv udført og koordineret deres naturpleje på Tippet i mange år, også inden partnerskabet blev etableret. Gruppen har igennem mange år praktiseret og udviklet deres manuelle bekæmpelsesmetoder mod de invasive arter, der flourer på Tippet – hvilket de bl.a. har nedfældet i en række rapporter og plejeplaner årene igennem (Grøn Sydhavn Naturgruppen, 2001-2009). Det er tydeligt fra vores interview, at foreningens kontinuerlige brug af området og deltagelse i naturplejen har givet dem en affektiv følelse af familiær tilknytning og tilvænnning til stedet og dets natur. Gennem vedvarende brug af området synes Tippet at udgøre et fælles-sted, som medlemmerne hver især er følelsesmæssigt investeret i. Dette gør dem i stand til at udføre en række løst koordinerede opgaver i plejen af området, uden at det nødvendigvis fører til krav om retfærdiggørelse eller forhandlinger (sammenlign Christensen et al., 2020, s. 16; Thévenot, 2014a, s. 24).

Men denne naturorienterede familiaritet bliver, som Ella forklarer, oversat af lokaludvalget og de hyrede naturplejegyndige, der »blander sig« i, hvor naturplejen skal forgå, og hvilke arter der skal prioriteres. I lyset af pragmatisk sociologi skyldes gnidningerne her, at lokaludvalgets medarbejdere og naturplejegyndige ikke er engageret på samme niveau, hvorfor deres forhold til naturplejen på Tippet har en anden praktisk relation (og et andet engagement). Lokaludvalgets indsats afspejler et funktionelt planengagement orienteret mod at få koordineret og eksekveret projektet sådan, at det bl.a. er nemmest for nye frivillige at deltage. Når de to aktører med forskellige engagements-formater mødes og skal koordinere et samarbejde om naturpleje, kan der som i dette tilfælde opstå modsætninger mellem de forskellige måder, hvorpå de tillægger naturen og dens pleje værdi (Centemeri, 2017, s. 7).

Selv om vores interview giver anledning til at tro, at lokaludvalget har haft andre intentioner, så bliver konsekvensen af deres planengagement i omgangen med den civile naturpleje således, at de ikke formår at give plads til den eksisterende forening, Grøn Agenda Sydhavns, familiære vaner og tilknytninger. Omvendt er det også tydeligt, at lokaludvalget har oplevet disse familiære tilknytninger som vanskelige at arbejde med, måske fordi de, som pragmatisk sociologi betoner (Blok & Meilvang, 2015; Cheyns, 2011), er båret af et kropsligt engagement og kan være vanskelige at sætte ord på og oversætte til legitime offentlige formater. Konsekvensen bliver altså, at Grøn Agenda Sydhavns familiære domæne udsættes for et hårdt pres, og med henvisning til Thévenot må »ofre« og indskrænke deres familiære naturpleje til et mindre område, hvormed den nye naturplejegruppe fortsætter naturplejen på det

resterende område (Thévenot, 2011, s. 36). Dermed kommer Lokaludvalgets planengagement samlet set til at spille en betydelig rolle i koordineringen af, hvilke civile tilknytninger til stedet der her formår at blive repræsenteret som en legitim stemme i planlægning og udførelse af naturplejen i partnerskabet.

Nutidens åbne konfrontationer om Sydhavnstippens fremtid

I 2018 indtræffer en række begivenheder uden for rammen af partnerskabet, som stiller dets rolle og fremtid i et nyt bypolitisk lys. Man er her blevet klar til at etablere en ny fårefold på Tippens nordlige (og ikke-fredede) del; noget, man besluttede at gøre i forbindelse med udviklingen af en ny 10-årig plejeplan for Tippen Syder (2012-2022). Men nærmest samme dag, som folden skal indvies, bliver den nordlige del (igen) foreslået som en mulig byggegrund. Denne gang som alternativ til det omstridte byggeri på Strandengen på Amager Fælled, hvor folkelig modstand i 2017 havde sat udviklingsplanerne på pause. Da byudvikling på Strandengen skulle være indgået i By & Havns finansiering af metroen i København, lokaliserede Økonomiforvaltningen derfor en række alternative byggemuligheder på jordstykker, hvor kommunen eller By & Havn er grundejer, og som ikke på daværende tidspunkt indgik med et positivt bidrag i By & Havns langtidsbudget. Her blev 17,5 hektar af Tippens primært nordlige og ikke-fredede del altså foreslået (Københavns Kommune, 2018).

Dog bliver der kort tid efter foretaget en yderligere undersøgelse af alternativer til byggeriet, hvoraf Sydhavnstippen *ikke* fremgår. Da vi i vores interviews spørger ind til, hvorfor Sydhavnstippen blev fravalgt, svarer de fleste af partnerne, at dette nok bl.a. skyldes, at Sydhavnstippen har *»været for betændt«* et område (Interview 10), da det er meget populært, og at *»det ville være ligesom at stikke hånden i en hvepsere«* (Interview 5), hvis man begyndte at pille ved det. I stedet bliver et flertal af partierne på Københavns Rådhus enige om en anden løsning, der rejser de 1,9 mia. kroner, kommunen skylder for metrobyggeriet. Løsningen indbefatter, at der udlægges til boliger på hhv. et andet grønt område på Amager Fælled, ét ud til Kalveboderne, samt ét på Stejlepladsen beliggende ved siden af Sydhavnstippen. Dette forudsætter dog, at Folketinget må ophæve fredninger på de tre naturgrunde med anlægsloven, dvs. uden om fredningsnævne, der normalt er det styrende organ i fredningssager. En procedure, som ellers kun er sket få gange i fredningernes 100 år gamle historie.

Selvom de civile aktører på Tippen kunne ånde lettet op over, at Tippen ikke *»røg med i hele den pulje der er nu«* (Interview 5), som Ann fra lokaludvalget forklarer, så er de alle oprørte over, at der skal ophæves fredninger. Det gælder særligt Stejlepladsen, da dette areal betragtes som et vigtigt kulturmiljøområde i Sydhavnen. Flere af de civile partnere har derfor uden for rammen af partnerskabet valgt at gå sammen med en række andre civile foreninger og

organisationer og dannet 'Fredningsalliancen'. Fredningsalliancen er et politisk initiativ, hvis formål er at »arbejde imod at fredninger ophæves ved lov for at tilgodese en investor« (Fredningsalliancen), med henblik på at beskytte natur- og kulturhistoriske områder og sikre befolkningens frie adgang hertil.

Mere specifikt engagerer Fredningsalliancen sig således i at bevare legitimiteten af fredningsloven som garant for, at grønne og civile retfærdiggørelser, i form af langsigtede hensyn til naturen og almenhedens adgang hertil, tilgodeses i planlægningen – over for kortsigtede markedsmæssige hensyn. Det er også af den grund, at de civile aktører problematiserer Folketingets valg om at af-frede uden om fredningsnævnet, der ellers er hævet over kortsigtet politik. Overordnet udgrænses de civiles retfærdiggørelsesengagementer og kampen om legitimitet i bypolitikken således igen, ligesom med fredningssagen i 2012, til at foregå uden for rammen af partnerskabet. Inde i partnerskabet diskuteres affredningen af Stejlepladsen ikke; i stedet opstår der nye gnidninger omkring naturpleje, opsætning af hegn og så videre.

Vi kan ikke på baggrund af vores studier endegyldigt konkludere, hvilken rolle partnerskabet har spillet for disse seneste udviklinger; og særligt for det forhold, at Tippens nordlige del først nævnes, og dernæst fjernes, fra det politisk-økonomiske og -økologiske magtspil om affredninger og By & Havns økonomi. Men flere af vores informanter er som nævnt inde på, at Tippens gode offentlige omdømme som rekreativt grønt område – skabt ikke mindst gennem partnerskabets praktisk-civile aktiviteter – har spillet en vigtig rolle. Lægger vi dette til grund, kan vi sige, at de civile gruppers mange »ofre« i det liberalt koordinerende men asymmetriske partnerskab med By & Havn faktisk synes at have båret frugt. Nok er By & Havn stadig en voldsomt magtfuld aktør i udformningen af grønne byrum i København. Men partnerskabet synes foreløbig at have givet de civile lige netop den begrænsede koordineringsmagt, der skulle til for at tippe asymmetrien i en ny retning.

Diskussion og konklusion: Bidrag til en pragmatisk bysociologi?

Med afsæt i et casestudie af partnerskabet Tippen Syder har vi i denne artikel undersøgt de institutionelle og organisatoriske forhold, der igennem partnerskabet rammesætter vilkårene for det civile engagement i udviklingen af byens natur. Med udgangspunkt i Thévenots pragmatiske sociologi viser vi, hvordan partnerskabskonstruktionens koordinerings- og samarbejdsformat er konfigureret omkring en bindende rammesætning baseret på en liberal offentlighed. Inden for rammerne af partnerskabets bindinger udgrænses således andre politiske mulighedsrum for civile aktører. Muligheden for at kunne engagere sig ved f.eks. at diskutere og kritisere den retfærdige og strategiske udvikling af Sydhavnstippen, som fredningssagen illustrerede, samt de familiære stedbaserede relationer til stedet, står således over for en krævende udfordring om oversættelse til det liberale format, der giver legitime rettig-

heder til at meddefinere planlægningen. Den samlede partnerskabskonstruktion 'tæmmer' således værdi-uenighederne mellem aktørerne – men skaber samtidig et »inden for« og et »uden for« som forskellige politiske arenaer, hvor særligt de professionelle grønne NGO'er opnår nye taktisk-strategiske muligheder.

På tværs af variationer mellem forskellige danske kommuners grønne partnerskaber med civile aktører kan formaliseringen af koordinerings- og samarbejdsformatet omkring den liberale offentlighed, i tråd med Anette Gravgaard Christensens casestudier (2021), siges at være iboende i disse partnerskabskonstruktioner. Thévenots analytiske ramme fremhæver i den sammenhæng de typer af udgrænsninger, der ikke er begrænset til en direkte udelukkelse af de forskellige partnere. Teorien viser, at forestillingerne om horisontal ligeværd – ofte brugt til at karakterisere en liberal offentlighed, og implicit på spil i neo-institutionelle tilgange til By & Havns rolle i nyere københavnsk byudvikling (Noring, 2019; Bruns-Berentelg et al., 2020) – er vildledende, fordi vi her overser begrænsninger for transformation og oversættelse af andre engagementer samt de stærke asymmetrier mellem positioner, der forekommer som følge af en ulige adgang til formatet (Cheyns & Thévenot, 2019). Det gælder særligt adgangen til at bestemme over, hvad der i en given situation vil blive opfattet som hhv. »legitime« og »illegitime« valgmuligheder; en rolle, hvor By & Havn i vores case forbliver i en hierarkisk position over for de andre aktører.

Resultaterne af vores (og beslægtede danske – se Christensen, 2021) casestudie(r) understøtter her i vid udstrækning diagnosen om »den certificerede by«, hvor nutidig byplanlægning i overvejende grad styres gennem en overvægt af den liberale offentlighed som koordineringsform. Dette særlige format kommer dermed i overvejende grad til at dominere andre koordineringsformater og engagementer. Men samtidig viser vores analyse som nævnt også, at de civile aktører arbejder systematisk og strategisk uden for rammen af partnerskabet, særligt når det handler om at retfærdiggøre og kvalificere Tippens offentlige omdømme – ligesom den praktisk-familie naturpleje på området omsættes i mindre tiltag og forskydninger, der støtter op om denne retfærdiggørelsesindsats. Disse engagementer får derved en nok begrænset men dog ikke negligerbar indflydelse på byplanlægningens stiafhængighed. »Certificeringen« og koordineringen gennem den liberale offentlighed er således ikke total, kan vi sige, men selv genstand for en løbende strid, der skubber koordineringen i nye retninger.

I rammen af de komparative variationer mellem danske grønne samarbejds- og partnerskabskonstruktioner (se Christensen, 2021) illustrerer vores analyser imidlertid også, at der forekommer yderligere særlige vilkår, der former mulighederne og begrænsningerne for de civile engagementer på Sydhavnstippen. Herunder særligt, at der som følge af konstruktionen bag By & Havn opstår en række spændinger i partnerskabet, som fremstår tydeligere i denne kontekst end ellers. Selvom Sydhavnstippens nordlige del ikke ryger

med i puljen af grunde, der skal affredes og bebygges, er nutidens åbne konfrontationer om områdets fremtid således med til at kaste lys over de asymmetrier mellem forskellige retfærdiggørelsers legitimitet i bypolitikken, som arves ind i rammen på partnerskabet. Her synes markedsordenens relative dominans over grønne og civile hensyn således at præge, om end ikke at determinere, asymmetrier mellem de civile aktører og By & Havns mandat i partnerskabet.

Disse asymmetrier skaber dog også en række begrebslige udfordringer for en analyseramme, der, som vores, tager afsæt i den pragmatiske sociologi. Det skyldes, at engagementssociologien ikke som sådan indfanger de forhold, der legitimerer og strukturerer disse asymmetrier mellem retfærdiggørelser og aktører i bypolitikken (Albertsen, 2002, s. 56). Den særlige urbane politisk-økonomiske og -økologisk udviklingsmodel, som By & Havn udgør, kalder her på en genstandssensitiv begrebsliggørelse, i dialog med andre teoriretninger. Vi har fremdraget, at de kritiske bystudier kan hjælpe os med at italesætte dette problem; men også, at hverken denne tilgangs kritik af en neoliberal post-politik eller Norings (2019) neo-institutionelle begreb om et offentligt aktiv-selskab fremstår som adækvate svar. Det skyldes, at selvom konstruktionen skaber en række asymmetrier og udgrænsninger i partnerskabet, som det neo-institutionelle begreb overser, så er disse ikke altdeterminerende, sådan som neo-marxistiske bystudier tenderer til at påstå. Blandt andet grundet dets offentlige islæt har den neo-institutionelle tilgang således en vigtig pointe, når den betoner, at By & Havn *stadig* er bundet af politiske og lovmæssige imperativer (retfærdiggørelseskrav). I vores case ses dette med lovgivningen om bekæmpelse af kæmpebjørneklo, der på sin vis sætter hele partnerskabet i gang. Så omend Københavns Kommune og staten uomtvisteligt har sat By & Havn i verden for at udvikle og skabe kapitalinvesteringer ved at bygge modne deres grunde, hvilket har givet By & Havn en særlig magt i bypolitikken til at gennemtrumfe bestemte (markeds-)hensyn, så er By & Havn *ikke* i en position, hvor de helt kan tilsidesætte grønne og civile kritikker og retfærdiggørelseskrav. Landskabet er asymmetrisk, men stadig præget af plurale krav, modkrav og forskydninger.

Den pragmatiske bysociologi giver her efter vores opfattelse et mere substantielt syn end de kritiske bystudier på de forskellige niveauer af institutionelle kompositioner og koordinerende imperativer, som former moralsk-politiske koordineringer gennem varierende grader af asymmetri. Ydermere tydeliggør den pragmatiske sociologi en mere praksisnær begrebsliggørelse af det løbende politiske og moralske arbejde, som civile byaktører opererer i, alt imens de søger at navigere og oversætte deres strategier, familiære tilknytninger og overbevisninger til en bindende koordineringsmagt i byplanlægningen. Vi håber, at vi med vores casestudie kan inspirere andre til at sætte disse kapaciteter i spil i yderligere undersøgelser af den måde, byudvikling certificeres og kritiseres på nye måder i disse år.

Noter

1. Indeværende studie er foregået i rammen af det fælles og komparative forskningsprojekt, som der her henvises til, dog som enkeltstående casestudie. Egentlige sammenligninger falder derfor uden for artiklens formål.
2. Den kritiske, neo-marxistiske byforskning rummer selvsagt flere nuancer, end vi her får med. Idéen er mest at sætte nogle grundfigurer i spil, der hjælper til at præcisere vores egen pragmatiske bysociologi.
3. Boltanski og Thévenot (2006) skelner mellem reformistisk og radikal kritik. Førstnævnte optræder, når stridigheder drejer sig om anvendelsen af en given værdiorden, hvis relevans for situationen de stridende parter er enige om. Sidstnævnte optræder, når aktører er uenige om, hvilken værdiorden en situation bør bedømmes efter.

Litteratur

- Agger, A., & Lund, D.H. (2017). Collaborative Innovation in the Public Sector – New Perspectives on the Role of Citizens? *Scandinavian Journal of Public Administration*, 21(3), 17-37.
- Albertsen, N. (2002). Retfærdiggørelse i byen. *Distinktion: Journal of Social Theory*, 3(1), 45-61. <https://doi.org/10.1080/1600910X.2002.9672812>.
- Andersen, J. (2003). Gambling politics or successful entrepreneurialism? The Orestad in Copenhagen. I F. Moulaert, A. Rodriguez, & E. Swyngedouw, *The Globalized City: Economic Restructuring and Social Polarization in European Cities* (s. 91–105). Oxford University Press.
- Andersen, J., Tyroll Beck, A.-M., Juul Kristensen, C., & Elm Larsen, J. (2003). *Empowerment i storbyens rum: Et socialvidenskabeligt perspektiv* (1. udgave, 1. oplag). Hans Reitzel.
- Blok, A. (2013). Klassisk og moderne samfundsteori. I H. Andersen & L.B. Kaspersen (Red.), *Fransk pragmatisk sociologi: Boltanski, Thévenot, Latour* (s. 529–550). Hans Reitzels Forlag. <https://doi.org/10.7146/politica.v29i1.68113>.
- Blok, A., & Meilvang, M.L. (2015). Picturing Urban Green Attachments: Civic Activists Moving Familiar and Public Engagements in the City. *Sociology*, 49(1), 19-37. <https://doi.org/10.1177/0038038514532038>.
- Boltanski, L., & Thévenot, L. (2006). *On justification, economies of worth*. Princeton University Press.
- Bruns-Berentelg, J., Noring, L. & Grydehøj, A. (2020). Developing urban growth and urban quality: entrepreneurial governance and urban redevelopment projects in Copenhagen and Hamburg. *Urban Studies*. DOI: 10.1177/0042098020951438.
- Centemeri, L. (2017). From Public Participation to Place-Based Resistance. Environmental Critique and Modes of Valuation in the Struggles against the Expansion of the Malpensa Airport. 42(3), 97–122. <https://doi.org/10.12759/hsr.42.2017.3.97-122>.
- Cheyns, E. (2011). Multi-stakeholder Initiatives for Sustainable Agriculture: Limits of the 'Inclusiveness' Paradigm. I *Governing through Standards: Origins, Drivers and Limits* (s. 210–235). https://doi.org/10.1007/978-0-230-34830-1_9.
- Cheyns, E., & Thévenot, L. (2019). Government by certification standards The consent and complaints of affected communities. *Revue Des Droits de l'homme*, 16. <https://doi.org/10.4000/revdh.7156>.

- Christensen, A. G. (2020). Composing urban green collaboration: Exploring coordination in long-term civic-municipal greenspace planning. *European Journal of Cultural and Political Sociology*, 0(0), 1-25. <https://doi.org/10.1080/23254823.2020.1772843>.
- Christensen, A. G. (2021). *Civic engagement in co-producing public urban greenspace*. (forthcoming).
- Christensen, A.G., Krarup, T., Juvik, A.K., & Laage-Thomsen, J. (2020). Fælleshed som bynatures sted: Metodologiske tilgange til familiært engagement i bygrønne fællesskaber. *Dansk Sociologi*. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v30i4.6231>.
- Christensen, A.G., Laage-Thomsen, J., & Blok, A. (2019). Urban green communities. Towards a pragmatic sociology of civic commonality in sustainable citymaking. I *Building a sustainable future. The role of non-state actors in the green transition* (s. 114-135). Routledge. <https://conventions.hypotheses.org/8080>. <https://doi.org/10.4324/9780429280399-7>.
- Ferlie, E., Pegan, A., Pluchinotta, I., & Shaw, K. (2019). *Co-Production and Co-Governance: Strategic Management, Public Value and Co-Creation in the Renewal of Public Agencies across Europe*. 61.
- Ferreri, M. (2015). The seductions of temporary urbanism. *Ephemera*, 15(1), 181-191.
- Fredningsalliancen. (u.å.). *Fredningsalliancen* | Facebook. Facebook.com. Hentet 16. maj 2020, fra <https://www.facebook.com/fredningsalliancen/>.
- Grøn Sydhavn Naturgruppen. (2001). *Bjørneklobekæmpelse på Sydhavnstippen: 2001-2009* (s. 29). <http://www.sydhavnstippen.dk/wp-content/foreloebig-bjoerneklorapport-2009.pdf>.
- Grøn Sydhavn Naturgruppen. (2009). *Sydhavnstippen en storbyoase med liv i* (J. C. Elle, L. B. Holdt, C. Andersen, J. Grolin, & Miljøpunkt Vesterbro/Sydhavn, Eds.). Grøn Sydhavn Naturgruppen. <http://www.sydhavnstippen.dk/wp-content/sydhavnstippen-haeft-2009.pdf>.
- Harvey, D. (1989). From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism. *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography*, 71(1), 3-17. JSTOR. <https://doi.org/10.2307/490503>.
- Ibsen, B., & Espersen, H. H. (2016). *Kommunernes samarbejde med civile aktører: Forskelle og ligheder i forventninger, praksis, samarbejdspartnere og oplevet udbytte* (KORA, Red.). Syddansk Universitet : KORA.
- Jørgensen, P. S. (2019). *Byernes jord*. Bogværket.
- Karvonen, A. (2015). Pathways of urban nature: Diversity in the greening of the twenty-first century city. *Now Urbanism: The Future City is Here*, 274-285.
- Karvonen, A., & Yocom, K. (2011). The Civics of Urban Nature: Enacting Hybrid Landscapes. *Environment and Planning A*, 43(6), 1305-1322. <https://doi.org/10.1068/a43382>.
- Københavns Kommune. (2008). *Bekæmpelse af Kæmpe-Bjørneklo 2009-2018*. Teknik- og Miljøforvaltningen, Center for Park og Natur.
- Københavns Kommune. (2018). *Yderligere undersøgelse af alternative byggemuligheder til Ørestad Fælled Kvarter*. Københavns Kommune. <https://www.kk.dk/nyheder/yderligere-undersogelse-af-alternative-byggemuligheder-til-oerestad-faelled-kvarter>. <https://doi.org/10.7146/aul.38.25>.
- Larsen, M.C. (2018). Internetetnografi. I M. Hviid Jacobsen & H.L. Jensen, *Etnografier, Sociologi* 16. Hans Reitzel.
- Luhtakallio, E. (2019). Group formation, styles, and grammars of commonality in local activism. *The British Journal of Sociology*, 70(4), 1159-1178. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12606>.

- Meilvang, M.L., Carlsen, H.B., & Blok, A. (2018). Methods of engagement: On civic participation formats as composition devices in urban planning. *European Journal of Cultural and Political Sociology*, 5(1-2), 12-41. <https://doi.org/10.1080/23254823.2018.1452621>.
- Noring, L. (2019). Public asset corporation: A new vehicle for urban regeneration and infrastructure finance. *Cities*, 88, 125-135. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.01.002>.
- Olsen, H. (2002). *Kvalitative kvaler*. Akademisk Forlag.
- Pattaroni, L., & Baitsch, T. (2015). Urbanization Regimes of the Ordinary City. I S. Vincent-Geslin, Y. Pedrazzini, & V. Kaufmann, *Cities in translation: Urban research in transition* (s. 115-136). EPFL Press/Routledge. https://www.academia.edu/11511380/Urbanization_Regimes_of_the_Ordinary_City_. <https://doi.org/10.4324/9781315538990-14>.
- Pløger, J. (2014, juli 11). *Impossible common ground: Planning and reconciliation*. Planning Against the Political. <https://doi.org/10.4324/9780203522141-12>.
- Richner, M. & Olesen, K. (2019). Towards business improvement districts in Denmark: translating a neoliberal urban intervention model into the Nordic context. *European Urban and Regional Studies*, 26(2), 158-170. <https://doi.org/10.1177/0969776418759156>.
- Robinson, J. (2006). *Ordinary Cities: Between Modernity and Development*. Routledge, Taylor & Francis Group. <https://doi.org/10.4324/9780203506554>.
- Sassen, S. (1991). *The Global City*. Princeton University Press. <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/027046769301300240>.
- Swyngedouw, E., Moulaert, F., & Rodriguez, A. (2012). Neoliberal Urbanization in Europe: Large-Scale Urban Development Projects and the New Urban Policy. I *Spaces of Neoliberalism* (s. 194-229). John Wiley & Sons, Ltd. <https://doi.org/10.1002/9781444397499.ch9>.
- Thévenot, L. (2007). The Plurality of Cognitive Formats and Engagements: Moving between the Familiar and the Public. *European Journal of Social Theory*, 10(3), 409-423. <https://doi.org/10.1177/1368431007080703>.
- Thévenot, L. (2011). Power and Oppression from the Perspective of the Sociology of Engagements: A Comparison with Bourdieu's and Dewey's Critical Approaches to Practical Activities. *Irish Journal of Sociology*, 19(1), 35-67. <https://doi.org/10.7227/IJS.19.1.3>.
- Thévenot, L. (2014). Voicing concern and difference: From public spaces to common-places. *European Journal of Cultural and Political Sociology*, 1(1), 7-34. <https://doi.org/10.1080/23254823.2014.905749>.
- Thévenot, L. (2015). Beyond justifiability: Making commonality on the basis of binding engagements. I P. Dumouchel & R. Gotoh (Red.), *Social Bonds as Freedom* (1. udg., s. 82-108). Berghahn. <http://www.jstor.org/stable/10.2307/j.ctt9qd0mn>.
- Tippen Syder. (2010). *Referat af møde i Tippen Syder februar 2010*.
- Tippen Syder. (2013). *Referat af partnerskabsmøde december 2013*.
- Wilson, J., & Swyngedouw, E. (2014). *The Post-Political and Its Discontents: Spaces of Depoliticisation, Spectres of Radical Politics*. University Press. <https://doi.org/10.3366/j.ctt14brxxs>.

Between engagement and asymmetry: Exploring coordination in a civic-municipal collaboration planning the development of a public urban greenspace in Copenhagen's South Harbor

In this article, we explore through a case study the coordination in a long-term civic-municipal partnership developing the public urban green space Sydhavnstippen, a major recreational greenspace located in the Copenhagen, and owned by the Copenhagen City & Port Development Corporation. Since the partnership's establishment in 2008 key civic- and municipal actors have been collaborating on coordinating and carrying out voluntary nature conservation work, and other activities on the greenspace. Invoking Laurent Thévenot's sociology of engagement we unfold an integrated analysis, highlighting how certain institutional and organizational settings frames the urban-political space of civic engagement in the greenspace planning and development. Due to the special landownership embodied in the development model behind City & Port, Sydhavnstippen have long been a contested public urban greenspace characterized by urban-political tensions and ambiguities in regard to its future development. Following this, we argue that Thévenot analytical approach allow us to integrate key insights from both critical and neo-institutional theory, thereby contributing to a more comprehensive framework identifying what possibilities and bounds the situation accommodates for the civic engagements. Furthermore, we argue that pragmatic urban sociology contributes to a novel conceptualization of the different levels of institutional imperatives that shapes and binds the social coordination within the partnership through varying degrees of asymmetry and delimitation.

Keyword: Urban greening; urban planning; collaboration; civic engagement; pragmatic sociology; Laurent Thévenot

ESSAY

Af Christian Langelund Hansen

Kan pensionisten slappe af?

En kritisk kommentar til diskursen om *aktiv aldring*

Introduktion

Med jævne mellemrum går en af mine kollegaer på pension. Jeg stiller altid vedkommende spørgsmålet: »*Hvad skal du så lave nu?*«. Alle har gjort sig overvejelser og opremser alverdens aktiviteter, de har planlagt. Ingen har nogensinde givet mig svaret: »*Jeg skal ikke lave noget som helst. Jeg skal bare sidde i en gyngestol, slappe af og nyde min alderdom. Det har jeg nemlig fortjent efter et langt arbejdsliv*«. Egentlig er mit obligatoriske spørgsmål også et udtryk for, at jeg implicit forventer, at de skal foretage sig nogle nyttige ting, og at deres tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet ikke er en tilbagetrækning fra livet. Men hvad ligger til grund for, at mine kollegaer alle har en lang *to-do-list* for deres alderdom? Hvad ligger til grund for, at jeg, og det omgivende samfund, ubevidst forventer rigtig meget af de personer, der står på tærsklen til en pensionisttilværelse? Dette er efter min overbevisning et udtryk for, at der hersker en kraftfuld diskurs om aktiv aldring. Men hvorledes stiller det alle dem, der ikke har forudsætningerne for at leve et aktivt seniorliv, og hvad gør vi ved det? På denne baggrund diskuterer jeg i dette essay spørgsmålet: »*Kan pensionisten slappe af?*«

Forventninger til fremtiden

De demografiske prognoser tegner et dystert billede af, at en ældrebombe rammer vores velfærdssamfund med en voldsom kraft indenfor en oversku-

elig årrække. Den er også blevet kaldt ældretsunamien, som vækker grufulde associationer til en altudslettende bølge, der skyller alt med sig og efterlader alt i ruiner. Disse metaforer vidner om, at ældrebyrden er en faretruende forudsigtelse, der potentielt vælter vores velfærdsmodel omkuld. Hvad der i statistikkerne blev betegnet som et decideret babyboom efter 2. Verdenskrig, cementerer sig i nutidens fremtidsforudsigelser som én af de største udfordringer for vores samfund. Demografiske forhold vil øge sundhedsudgifterne, og en aldrende befolkning er en betydelig risikofaktor (VIVE, 2018). Mængden af folk i den arbejdsdygtige alder er faldende, og mængden af ældre mennesker, der går på pension, er stigende. Samtidig er middellevetiden stigende. Vi har derfor de seneste år set et stigende politisk fokus på ældre menneskers livsførelse. I år 2030 ventes antallet over 90 år at være steget med 40 % (KL, 2019). Vi kommer inden for få år til at se en stigning i gruppen af de allerældste. En aldrende befolkning har i den forbindelse medført, at diskursen om et aktivt seniorliv er blevet toneangivende. Ikke bare i Danmark, men i store dele af verden. Befolkningsfremskrivninger, tal og statistik kan dog ikke forklare alt. En diskursanalytisk tilgang kan synliggøre, hvorledes der i tidens tendenser etableres en række kraftfulde sandheder om, at et godt og rigtigt seniorliv er et aktivt seniorliv. Den fortælling manifesterer sig som en almengyldig sandhed, som sætter ind på individniveau og bliver definerende for, hvordan den enkelte seniorborger skal leve sit liv. Ældre borgere skal med en aktiv livsførelse afhjælpe den byrde, de potentielt selv udgør. De skal derfor holde sig sunde, aktive og selvhjulpne. Hele livet! Det bliver dermed den enkelte seniorborger, der har ansvaret for at leve op til samfundets forventninger om, at det aldrende individ mestrer senlivet. Der skal til stadighed fyldes nyt indhold i seniorlivet, så man ikke går i stå. Udvikling fremfor afvikling, og selvdisciplinering bliver et nøgleord. Men hvad blev der af tanken om at nyde sit otium? Dette spørgsmål henleder mine tanker på Max Webers værk om den protestantiske etik og kapitalismens ånd (Weber, 2003), da et seniorliv i dag indgyder til en slags verdslig askes, hvor der ikke er plads til dovenskab. Derimod forventes der selvledelse og en mådeholden livsførelse, så krop og sind ikke degenererer, men holdes i gang. Formålet er at opnå nåde og frelse og blive betragtet som en duelig og samfundsnyttig seniorborger. Der hverken har gigt eller er dement, men dyrker fysisk og kognitiv fitness. Seniorborgere, der mestrer livet, lader sig dermed initialisere af en ønsket mentalitetsform, hvor selvdisciplin og behovsudskydelse gør, at seniorborgeren fravælger afslapning. Når en kollega går på pension, har han ofte en lang liste over gøremål. Alt fra frivilligt arbejde til planer om at gennemføre en ironman. Der opretholdes en aktiv livsstil, så omverdenen kan se, at han ikke er doven, men derimod er »*still going strong*«. Mange pensionister er travle mennesker, og deres adfærd indskrives sig i de diskursive formationer. Richard Sennet problematiserer i bogen *Det fleksible menneske* (Sennett, 2000), hvorledes de konstante krav om omstillingsparathed og fleksibilitet er dikterende og deter-

minerende. Disse problematikker lader sig ikke afgrænse til arbejdslivet, men rækker langt ind i seniorlivet, hvilket i Sennets terminologi potentielt fører til en nedsmeltning, hvor man taber sig selv, sin integritet, personlighed, sine relationer og livsglæden på gulvet. Man kører hårdt på for at holde sig i gang. Konstant høj fart og omstilling bliver normen.

»Udsæt det ikke til i morgen eller i overmorgen; laderne fyldes ikke af dem, der udskyder arbejdet og spilder tiden med formålsløse sysler. Arbejdet kræver omhu. Den der udskyder [arbejdet], tager livtag med sin egen skæbne.« (Hesiod, 1983)

Fortællingen om det aktive seniorliv

Synet på livsfaser er også ændret med tiden. Symbolet på alderdom er ikke længere en stok. Livstrappen er et klassisk motiv, som var billede på, at man tidligere havde en kronologisk opfattelse af livets faser. At starte i vuggen og bevæge sig lineært mod graven er et forældet motiv. Nu opererer man med en cirkulær livscyklus, hvor der altid er tid til opblomstring. Seniorer skal derfor fremstå som stærke, nyttige og aktive, hvilket også ofte er det billede, de ynder at tegne af sig selv, når de poster billeder på Facebook, hvor de dokumenterer deres flittige havearbejde, frivilligtjansen i genbrugsbutikken, tallene på deres skridttæller eller selfies fra en vandretur i Andesbjergenes tynde luft – i 4000 meters højde, hvor slidgigt, KOL og demens ikke kan trives. Denne portrættering af et aktivt liv er ønskelig, men ikke alle kan leve op til de stigende krav. Hvad statistikken og samfundets diskurser ikke tager højde for er nemlig den store divergens, der eksisterer i den aldrende befolknings socioøkonomiske forudsætninger for at leve et aktivt seniorliv. For dem, der ikke formår at leve et sundt og aktivt seniorliv, kan tilværelsen blive fyldt med skamfuldhed over ikke at kunne leve op til forventningerne til, at man lever et aktivt seniorliv. En ikke-intenderet følgevirkning af de store krav til vores seniorborgere, hvad angår alt fra sundhed, beskæftigelse og digitalisering, er, at der opstår en polarisering, der potentielt sætter et negativt aftryk på samfundets sammenhængskraft. Nogen bliver simpelthen stemplet som dårlige, dovne borgere, som er en byrde for samfundet, fordi de ikke formår at mobilisere egne ressourcer og tage ansvar for egen aktive livsførelse. Når mine kollegaer går på pension, skal de skifte spor i tilværelsen. Derfor finder jeg det relevant at fremhæve og relatere til Max Webers sporskiftemetafor (Schwartz, 2003), som blev anvendt som en analogi for 1800-tallets forvirrende og angstfremkaldende fart. Jernbanen er nemlig et stærkt symbol på en faretruende fart og et billede på, at hastigheder stiger. Industrialiseringen er synonym med effektivitet og udvikling, men samtidig gold, sjæleløs og umenneskelig. Måske er det på tide at sætte farten ned?

Perspektiverende overvejelser

Skal alderdommen blot være et tandhjul i maskineriet og en brik i den økonomiske, rationelle kalkule i demografiens prognoser? Acceptorer vi, at en herskende diskurs om, at det eneste rigtige og gode seniorliv er et *aktivt* seniorliv? Eller skal vi have alderdommen tilbage på et spor, hvor vi sænker farten med respekten for alderdommen og respekten for det enkelte individs forudsætninger? Skal vi have gyngestolen tilbage som symbol på alderdommen, så vi kan skabe en rolig, langsom og tilbagelænet seniortilværelse for vores aldrende befolkning? Skal vi have stokken tilbage som symbol på alderdommen? For i dag er stokken blevet afløst af en vandrestav til stavgang i kondisko. I min optik er aktiv aldring forbundet med en masse positive ting, og jeg tror faktisk på, at et aktivt seniorliv langt hen ad vejen medfører øget livskvalitet. Hovedbudskabet er dog, at forventningerne til fart og aktivitet ikke skal være højere end de forudsætningerne, der eksisterer ved den enkelte borger. Samtidig skal både myndigheder og medmennesker påtage sig et medansvar for den enkelte seniorborgers muligheder for at udfolde et aktivt seniorliv, således at ansvaret for et aktivt seniorliv ikke udelukkende bliver et individuelt, samvittighedstungt projekt, som potentielt kan være fyldt med skam og nederlag, hvis man ikke mestrer livet som seniorborger.

Litteratur

Hesiod. (1983) *Works and Days*. Ovs. af A.N. Athanassakis. Baltimore: Johns Hopkins. Linie 410-413. lokaliseret i (Sennett, 2000).

KL, 2019. Demografiske udfordringer frem mod 2040. Analysenotat.

Schwartz, J. (1994) *Arbejdende poetik: Om Max Webers sporskifte-metafor i sociologien*. Dansk Sociologi. Nr.2/5. årg. Aug. Dansk Sociologiforening.

Sennett, R. (2000) *Det fleksible menneske*. Forlaget Hovedland.

VIVE, 2018. Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd. *Rapport: Flere ældre og nye behandlinger. Hvad kommer det til at koste?*

Weber, M. (2003) *Den protestantiske etik og kapitalismens ånd*. Nansensgade Antikvariat.

alt hvad der var er nu væk

Gorm Harste: Kritik af krigens fornuft

Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2016,
i alt 741 sider

Hvorfor anmelde en snart fem år gammel udgivelse? Sagen er den, at fem år er ingen tid i forhold til de mindst halvtreds år, forfatteren har brugt på at læse, skrive, undersøge, diskutere, forelæse og kommentere en række problemstillinger i relation til bogens emne: krigens sociologi. Harste har arbejdet sig igennem en utrolig mængde teoretisk og empirisk litteratur om krig, og hans bog er ikke bare en sammenfatning af denne litteratur indleveret til forsvar for doktorgraden i statskundskab på Københavns Universitet. Bogen er en original analyse af fænomenet krig og krigens udviklingshistorie i et historisk sociologisk perspektiv. Hans teorivalg, iagttagelseposition, analysestrategier og konklusioner er anderledes, originale og ofte overraskende. Selvfølgelig er det ikke helt så overraskende, hvis man fulgt Harste igennem de sidste 25 år, at Luhmann, Kant, Clausewitz, de klassiske sociologer, Foucault m.fl. er de centrale omdrejningspunkter. Det gør dog ikke originaliteten mindre, og dette værk er et unikt bidrag til især krigens sociologi, men i bredere forstand også til hele den historiske sociologitradition. Ved omskrivning til to mindre bøger på engelsk vil Harste blive dagsordensættende i den internationale forskning om

krigens sociologi. Harste vil blive omdrejningspunktet for den fremtidige forskning, fordi han leverer en meget tankevækkende selvkritik af den eksisterende forskning, samtidig med at han viser nye veje – og alt gøres med respekt for den historiske sociologis traditioner.

Et værk af denne karakter er umuligt at yde blot tilnærmelsesvis retfærdighed i en anmeldelse. Men lad mig fremhæve nogle forskellige aspekter og til sidst sammenfatte bogens kvaliteter, før jeg slutter med nogle kritiske bemærkninger.

Harste tager sit afsæt i den tyske general von Clausewitz's militære selvbeskrivelse af krig. Denne selvbeskrivelse er udgangspunktet for en luhmannsk systemteoretisk tilgang til krig. Mere specifikt er bogens problemstilling, hvorledes Luhmanns systemteori kan anvendes til at undersøge, 'hvordan krigens funktionssystem er opstået som selvreferentielt funktionssystem, og hvorledes det strukturelt er koblet til andre funktionssystemer' (Harste 2016:21). Herefter kommer den for andre end Luhmann chokerende påstand, at krig er en kommunikationsform. Men med udgangspunkt i Luhmanns systemteori argumenterer Harste overbevisende for, at krig i sociologisk forstand bør analyseres som et selvreferentielt kommunikationssystem.

Med dette udgangspunkt undersøger Harste, hvordan krigen historisk uddifferentieres som et funktionssystem koblet

til et militært organisationsapparat. Harste fastslår, at denne uddifferentiering for alvor starter i perioden 1560 til 1660. Inden han kaster sig ud i en empirisk analyse, gennemgår Harste sit systemteoretiske ståsted i et afsnit, han kalder 'krigens formanalyse'. Denne bestræbelse fortsætter han i bogens kapitel 2 ('Systemteori som iagttagelsesmetode'). Forinden gennemgår han krigens stedmoderlige behandling i klassisk og nyere sociologi.

Efter de teoretiske indledningsmanøvrer samt begrundelse for valg af analysestrategi kaster han sig ud i krigens udviklingshistorie fra krige forbundet med territorialitet til asymmetriske krig iagttaget som kommunikationssystem (ca. 200 sider). Resten af bogen (ca. 300 sider) handler om strukturelle koblinger, dvs. hvordan forskellige systemer 'mødes'. Primært illustreres det med krigens finansierings-systemer samt krigsveteraners historiske sociologi. Koblingen mellem krigens systemer og finansieringssystemer udtrykker den udvikling, hvor krigenes finansieringsbehov igangsætter opbygningen og udviklingen af forskellige finansieringssystemer f.eks. bank- og kreditinstitutioner og selvfølgelig omfattende og innovative beskatningssystemer. Over tid forskydes krigens tyngdepunkt hen imod finansieringssystemerne. Krig får større og større konsekvenser for det 'totale samfund', i takt med at finansiering af krigen bliver en større og større udfordring.

Af andre systemer, der i stigende grad er strukturelt koblet til flere systemer, fremhæver Harste krigstraumesystemet. Hermed bevæger vi os ind på hele problematikken om krigsveteraner, som inden for militærsociologi og krigens sociologi er relativt overset. Krigstraumesystemet bliver især i løbet af det 20. århundrede i stigende grad iagttaget som et problem for andre systemer, herunder det psykiske system, men også kærlighedens system, omsorgens system, det medicinske system, de militære organisationssystemer, det økonomiske system, det retlige system og det politiske system. Det lykkes dermed Harste at kon-

stituere krigsveteraner som en genuin sociologisk problematik, og hvor vi med Luhmanns tilpassede begreber nu har et værktøj til at beskrive feltet af strukturelt koblete systemer.

Harste slutter sit værk med afsnittet 'Strukturel kobling som konklusion', hvor han behandler forholdet mellem politik og krig. Han gentager 'hvilke systemer, der via strukturelle koblinger til krigens system, kan indgå i det politiske systems styring af krigens system'. Han nævner retssystemets evolution, organisationssystemets evolution, krigssystemets evolution og finansieringssystemets evolution. Jeg er ikke helt sikker på, hvor Harste ender sin historie og analyse af forholdet mellem krig og politik. Der er ingen tvivl om, at han kan iagttage en kompleksitetsstigning i politikens forsøg på at styre krig – en udvikling, der kan bevises empirisk. Hvordan de Luhmann-inspirerede begreber samtidig kan skabe kompleksitetsreduktion har jeg svært ved at forstå.

Harste har begået et fantastisk værk. Hans evne til at opsuge og behandle store mængder empirisk stof er beundringsværdigt. Hans enorme historiske overblik skabt ved kontinuerligt læsning på mindst seks sprog igennem mange år har gjort ham til en af den historiske sociologis mest imponerende forskere. Denne evne til at suge vigtig empirisk viden til sig kombineret med en usædvanlig teoretisk skarphed gør Harste til en unik forsker i et krævende sociologisk felt.

Ofte er Harste blevet mødt med en vis skepsis. Det er jo ikke normalt, at man besidder stor empirisk viden samtidig med en usædvanlig teoretisk viden og kreativitet. De fleste forskere besidder jo ikke tilsvarende evner, og Harste kan derfor prikke til vores mindreværd. Derfor er det kutyme at angribe Harste på andre fronter, ikke mindst for manglende metodisk stringens, dårligt strukturerede tekster, formidlingsvanskeligheder o. lign. Og jo, metodisk stringens er vigtig, når man bedriver videnskab. Men metodisk stringens kan være mange ting, herunder en dybere forståelse for begrebers histo-

rie og semantik. Harste er efter min overbevisning en rigtig hermeneutiker med rødder tilbage til Gadamer og Dilthey – han bedriver Kulturwissenschaften – for det meste. De fleste samfunds- og kulturforskere er, når alt kommer til alt, forankret i eller anden variant af neo-kantianisme. Som Barry Hindess påpeger i sin bog fra 1977 (*Philosophy and Methodology in Social Sciences*), så har en hver neo-kantiansk position altid en indbygget inkonsistens. Harste forsøger at tage kampen op mod denne inkonsistens og indbyggede modsigelser ved at gå tilbage til 'the man himself' – Immanuel Kant – og forsøger at skabe en mere sammenhængende videnskabsteoretisk og filosofisk position. Om Harste redder sig i land, kan man diskutere. Jeg tvivler, men jeg er ikke i stand til at tilvejebringe et sammenhængende alternativ.

I forhold til krigens sociologi og feltet 'historisk sociologi' kan jeg heller ikke tilbyde en egentlig teoretisk-metodisk sammenhængende position. Ved hjælp af en række tyske tænkere, især Norbert Elias men også bl.a. Karl v. Clausewitz, G.W.F. Hegel, G. Simmel og Carl Schmitt, forsøger jeg en forsigtig kritik af forskellige problematikker i den historiske sociologi og inden for feltet, Harste betegner som krigens sociologi. Jeg er særligt inspireret af den såkaldte processuelle og relationelle tilgang til at forstå samfundsmæssige problemstillinger (se min seneste bog: Lars Bo Kaspersen, *Warfare, Survival Units, and Citizenship*, Routledge 2021). Med baggrund i dette arbejde vil jeg kommentere nogle problemstillinger i Harstes værk. Jeg starter, hvor Harste slutter: Forholdet mellem krig og politik.

I modsætning til Harste finder jeg det ikke nødvendigt at følge vejen fra Clausewitz til Luhmann for at forstå udviklingen i relationen mellem krig og politik. Clausewitz tilbyder en enkel men skarp teori om forholdet. Clausewitz skelner mellem krigens mål (Ziel) og formål (Zweck). Krigens formål sættes altid af politikken. Krigens mål derimod er indskrevet i krigens egen logik: at besejre

fjende/undgå nederlag. Den eksplosive krig er den direkte konfrontation mellem de to parter. Alt sættes ind på sejr/undgå nederlag. Clausewitz gør opmærksom på, at den eksplosive krig sjældent finder sted, netop fordi politikken intervenserer i krigens logik. I forbindelse med Kosovo-krigen foretog NATO en militæraktion mod Forbundsrepublikken Jugoslavien. Luftangrebene varede fra 24. marts 1999 til 10. juni 1999. Bomberne fortsatte, indtil der blev opnået en aftale, der førte til tilbagetrækning af de jugoslaviske væbnede styrker fra Kosovo og oprettelsen af De Forenede Nationers midlertidige administration i Kosovo, en FN-fredsbevarende mission i Kosovo. Hvis krigens egen logik havde hersket, så havde bombardementerne været langt hurtigere afsluttet. NATO var militært overlegen, og man kunne have præcisionsbombet fra den optimale højde, og krigen ville have været bragt til ende på meget kort tid. Imidlertid kunne de politiske ledere ikke tåle en situation, hvor de blev ansvarlige for mange civile tab, så derfor bombede man fra 10 km's højde, hvilket betød mange materielle ødelæggelse men meget få civile tab. Hvis krigens logik havde taget over helt og holdent, så havde en maksimal indsats og en intens bombing formentligt afsluttet krigen i løbet af en uge. Men da de politiske ledere måtte tænke på deres legitimitet og fremtiden, så kunne de ikke tillade krigens logik at tage over. Som i mange andre krige og konflikter bestemmer de politiske forhold i sidste instans krigens udfald. Krigens egen logik bremses af krigens formål. Karakteren af og intensiteten af politikens indblanding er derfor i min optik altid et empirisk spørgsmål.

En anden problemstilling, som grundigt burde diskuteres ikke bare i forhold til Harskes arbejde men i forhold til hele den historiske sociologiske tradition, er betydningen af forandringsprocesserne i Vesteuropa i perioden 1560-1660. Langt de fleste historiske sociologer tillægger denne periode en særlig betydning ikke mindst grundet den såkaldte 'militære

revolution'. Ingen benægter, at en række forandringsprocesser fandt sted i denne periode, men påstanden om, at forandringerne var 'trukket i gang' og accelererede grundet en militær revolution, finder jeg problematisk. Betegnelsen 'den militære revolution' stammer fra den irske historieprofessor Michael Roberts' forskning om Europas og især Sveriges udvikling o. 1600. Roberts fremhæver 1) en revolution inden for det taktiske område, hvor lanse og piker erstattes med musketter; 2) hærene vokser; 3) der udvikles mere sofistikerede strategier til at anvende disse store hære og 4) konsekvensen af denne revolution blev en gennemgribende påvirkning af hele samfundet. Et gennemgående træk ved Roberts' analyse er en iboende teknologi-determinisme. Jeg vil aldrig betegne Harste som teknologi-determinist, men jeg er lidt forundret over, at han ikke behandler problemet mere kritisk. Hovedproblemet er imidlertid, at trods mange militære forandringsprocesser i denne periode er det ikke muligt at betegne forandringerne som en 'revolution'. Hvis vi betegner en forandring som en revolution, så indebærer det store strukturelle forandringer inden for en kort periode, og voldsmidler bringes i anvendelse. Endvidere kan vi ikke identificere dybe forandringer i den militære teknologi, der revolutionerer krig. Til sidst skal nævnes at vi ikke finder innovationer i den militære teknologi, som fører til dybe politiske, økonomiske, kulturelle og sociale transformationsprocesser af stat og samfund. Set i det lys er perioden 1560 til 1660 ikke mere innovativ end f.eks. feudaltiden og Middelalderen hvor f.eks. stenfæstningerne fra 1200-tallet ændrede magtbalancen til fordel for de forsvarende mindre fæstninger, hvilket bremsede kongernes ekspansion.

Sidste kommentar: I lighed med de fleste andre historiske sociologer tager Harste for givet, at der har været krige i hele menneskehedens historie. Hvorfor fremstår krig som en konstant faktor i menneskehedens historie? Er mennesket født med en aggressiv natur? Er det vores 'vil-

je til magt'? Eller? Harste har intet rigtigt svar på dette spørgsmål. Det kunne ellers være interessant!

Dette værk fortjener at blive læst og diskuteret. Her er ikke blot fremragende betragtninger over krigen og dens forandringsprocesser. Her ligger en guldgrube af teoretiske problemstillinger, vi alle kan blive klogere af.

Gorm Harste er et renaissance-menneske, og renaæssancen er ovre for længst. Harste tilhører en svunden tid. Vi ser derfor næppe mange af sådanne værker i de kommende årtier. Men fortvivl ikke! Der dukker nok noget op, når vi mindst venter det.

Lars Bo Kaspersen,
Department of management, Politics,
and Philosophy
Copenhagen Business School

Julian Go: Postcolonial Thought and Social Theory

Oxford, Oxford University Press, 2016
(248 sider, ISBN: 978-0-19-062514-6)

I betragtning af den enorme betydning, som postkoloniale tankestrømme har haft i de humanistiske kulturvidenskaber gennem de senere årtier, skulle man tro, at der allerede fandtes en velkonsolideret postkolonial sociologi. Det er imidlertid ikke tilfældet. Som den amerikanske sociolog Julian Go viser i dette sit (foreløbige) teoretiske hovedværk, har gensidig mistillid på tværs af disciplingrænser hidtil blokeret for den krydsbefrugtning, der ellers rummer store potentialer i begge retninger. Hermed går sociologer glip, viser Go, af vigtig inspiration til at decenterere disciplinens indgroede eurocentrisme og tage analytiske livtag med imperiale magtformationer som konstituerende for såvel metropolitane som perifere moderniteter. Gos egen bog viser med forbløffende overblik, originalitet og analytisk dybde, hvorfor denne situation bør bringes til ophør, og hvordan en produktiv postkolonial samfundsteori kan udvirkes.

Julian Go er uddannet fra Chicago-universitetets berømte sociologi-institut og er nu professor i sociologi på Boston University. I bogens forord fortæller han levende om sin egen intellektuelle splitelse og frustration som ph.d.-studerende i 1990'erne, hvor han tog seminarer hos den prominente postkoloniale historiker Dipesh Chakrabarty, men hvor hans sociologiske vejledere afviste dennes tanker som »mærkelige«. Go fortsatte dog sin empiriske interesse for implikationerne af amerikansk kolonial magtudøvelse i Puerto Rico og Filippinerne; en interesse, der i mellemtiden er blevet omsat i flere prisbelønnede, historisk-sociologiske værker. Først med bogen her forsøger Go så at svare disciplinens skeptikere i form af et fuldgyldigt program for en postkolonial sociologi. Hvad Chakrabarty for længst er blevet blandt humanister – en bredt anerkendt vejviser for en post-eurocentrisk kulturvidenskab, baseret på lige dele grundige studier og teoretisk tyngde – aspirerer Go hermed kraftigt til at blive blandt os samfundsforskere.

Selv om bogen her behandler et særdeles omfattende og kompliceret terræn, bygges den op omkring et simpelt argument og en logisk struktur til at indløse det. Det gennemgående argument er, at såvel postkolonialisme som sociologi må rekonstrueres på en sådan måde, at de bliver gensidigt kompatible og befrugtende i form af en ny, tredje bølge af postkolonial teori, denne gang med centrum i samfundsvidenskabernes. Dette argument indløses gennem fire lange men tætpackede kapitler. Første kapitel skitserer grundtanker hos prominente tænkere fra postkolonialismens to første bølger, repræsenteret ved blandt andre Frantz Fanon i 1950'erne og Edward Said i 1980'erne. Andet kapitel opridser den postkoloniale udfordring til samfundsteorien og giver gode eksempler på krittikkens træfsikkerhed. Hernæst følger kapitler, der trækker på først relationel socialteori (kapitel 3) og dernæst feministisk standpunktsteori (kapitel 4) til at

skitsere konturerne af en ny og original postkolonial samfundsteoretisk ramme.

Det er en gennemgående kongstanke for Go, at samfundsteori fødes og udvikler sig inden for rammerne af den globale økonomisk-politiske kontekst, som imperialismen udgjorde helt frem til 1970'erne – og at denne sociale kontekst har afsat sig både eksplicitte og implicitte spor i sociologien som disciplin. Dette i form af et såkaldt »imperialt episteme« (s. 4-5), et imperialt blik på den sociale verden, som opdelte verden i et civiliseret Vesten og et tilbagestående Andet (orientalisme); skjulte imperialismens dybe indflydelse på moderniteten; fraskrev koloniale subjekter deres agens; og i det hele konsoliderede et euro- eller »metro«-centrisk verdensbillede, som Go kalder det (s. 94ff). Overvindelsen af disse tankemønstre er for Go ikke et bagudrettet *moralisk* projekt, hvor samfundsforskere skal angre fortidens synder. Der er tværtimod tale om et fremadrettet *analytisk* projekt, hvor sociologi og samfundsteori udvides og udvikler nye fortolknings- og forklaringsmodeller gennem engagement med netop *post*-kolonial tænkning.

Det hører her til bogens mange styrker, at den tilbyder os sociologer et komprimeret og, vil jeg mene, særdeles kompetent udvirket overblik over sidstnævnte vidtforgreneede idé-univers, organiseret omkring bølge-metaforen. Omkring første-bølge-tænkere som Fanon, W.E.B. Du Bois, Aime Césaire og Amílcar Cabral fremhæver Go det fællestræk, at de alle bidrager til forståelsen af imperialismen som en konstitutiv social kraft, der former kulturelle og ikke mindst racialiserede identiteter hos såvel de koloniserede (sorthed) som de koloniserende (hvidhed). Dette tænkes på måder, der starter fra forfatterens egen situerede erfaring af kolonial underkastelse, men som herfra søger at specificere denne erfaring inden for rammen af asymmetriske globale relationer. Det er metodologiske træk, som Go siden viderefører i dialog med feministiske standpunktsteorier som én af de måder, postkolonial sociologi kan udfor-

dre også nutidige tendenser til metrocen- trisme og derigennem udvide samfunds- forskningens udblik og repertoire.

Mens det for disse første-bølge-tænke- re gælder, at deres idéer indgik i samti- dens antikoloniale kampe, så udspiller den postkoloniale anden-bølge sig i hø- jere grad i et miljø præget af akademisk poststrukturalisme, som inkarneret hos Said, Chakrabarty, Homi Bhabha og Ga- yatri Spivak. I mødet med disse tænkere er Gos taktik dobbeltledet. På den ene side kritiserer han tendenserne til gene- raliseret postmoderne oplysningskritik og hævder i stedet, at postkolonial kritik selv afhænger af en moderat socialviden- skabelig realisme, om end i en perspekti- visk og eksplicit anti-universalistisk form. På den anden side henter han i begreber som provincialisering (Chakrabarty), hybriditet (Bhabha) og kontrapunktisk fortolkning (Said) en bro til relationelle tendenser i samfundsteorien, som for sin del kan rekonstrueres i postkolonial ret- ning. Herigennem udvirker Go en »post- kolonial relationalisme« (s. 139ff), som sammen med standpunktstænkningens betoning af de underordnede (*subaltern*) perspektiv udgør kernen i hans postkolo- niale sociologi – en sociologi fokuseret på den koloniale sammenvævning af lokale og globale interaktioner.

Go underbygger denne relationelle tilgang med to illustrative analyser, der henholdsvis læser forbindelseslinjer mel- lem den franske revolution og slaveoprør i Haiti via et Bourdieu-inspireret feltbe- greb og forklarer britisk industrialisering i lyset af indisk tekstileksport via aktør- netværksteori (ANT). Analyserne er ek- semplariske og udgør bogens sociologi- ske højdepunkt, især fordi Go udviser stor analytisk præcision om teoriernes specifikt relationelle forklaringsimplika- tioner. Således betoner han, hvordan en feltanalyse af borgerrettighedstankens udbredelse og slaveriets ophør i det fran- ske imperium ikke handler om »diffusi- on« fra metropol (Paris) til periferi (Ha- iti), men derimod opstår via dynamisk koordinerede træk og modtræk mellem

magtasymmetrisk indlejrede grupper begge steder (s. 123ff). Tilsvarende viser Go, hvordan ANT's fokus på dynamiske transnationale oversættelser af menne- sker, ting og begreber overskrider andre teories fokus på et allerede eksisterende, økonomisk »verdenssystem«. Modsat disse tillader ANT et fokus på den orien- talisme, der drev den europæiske efter- spørgsel efter indiske bomuldstekstiler og som siden satte gang i en britisk søgen efter et arbejdskraftbesparende teknolo- gisk modsvar (s. 131ff).

For denne anmelder, der selv har et indgående kendskab til verserende ANT- diskussioner, er det tydeligt, at Gos bi- drag til en transnational og postkolo- nial feltanalyse i Bourdieu-traditionen er stærkere og mere originalt end ANT- bidraget, hvor særligt John Law allerede har fremlagt beslægtede analyser. Sam- tidig forekommer det mig, at et dybere engagement med Bruno Latours tanker om videnskabens cirkulerende referen- cer ville have indeholdt vigtig inspiration til de videnskabsteoretiske diskussioner, som fylder (lidt for) meget mod bogens afslutning. På den ene side er det her agtværdigt, at Go faktisk påtager sig at levere et rimeligt solidt modsvar til stand- punktsteoriernes mange objektivitets- og generaliserings-bekymrede kritikere, i form af det, han i dialog med blandt an- dre Helen Longino kalder »perspektivisk realisme« (s. 162ff). På den anden side formår Go på dette plan måske ikke helt at mediere mellem de efterhånden man- ge nuancer af post-positivistiske positio- ner og ender derfor med nogle tanker om ophævelse af skellet mellem det partiku- lære og det universelle, som lidt løber ud i abstraktionernes sand (s. 196).

Det ændrer imidlertid ikke på helheds- billedet, som er, at Gos argument og pro- jekt for en tredje bølge af postkolonial tænkning centreret i sociologi og sam- fundsteori med denne bog fremstår såvel normativt overbevisende som analytisk solidt og intellektuelt medrivende. Nok findes der lignende ansatser andre steder i nutidens sociologi; og Go diskuterer da

også respektfuldt med Raewyn Connells »sydlige teori« og Gurinder Bhambras »forbundne sociologier« undervejs. Gos artikulation af en postkolonial sociologi rummer imidlertid både en større samfundsteoretisk tyngde og et dybere intellektuelt engagement med den postkoloniale tænknings kulturanalytiske forcer og faldgruber. På denne måde formår Go intet mindre end at placere en postkolonial analytisk sensibilitet som afgørende for sociologiens fremtid som en disciplin, der ønsker at begribe biografiens og historiens møde i skiftende, globale samfundsformationer. Alle bør unde sig selv at læse med og herved få deres sociologiske forestillingsevne udvidet.

Anders Blok
Sociologisk Institut,
Københavns Universitet

Lars Tønder: Om magt i den antropocæne tidsalder

København, Djøf Forlag, 2020 (198 sider,
ISBN 978-87-574-3824-6)

Nymaterialismen i dens mange afskygninger hører til de mere bemærkelsesværdige strømninger i samtidens samfunds- og kulturforskning. Mange er efterhånden de bidrag, som fremstiller og analyserer strømningens til tider lidt snørklede (og ikke altid indbyrdes konsistente) ontologiske og epistemologiske antagelser, eller som applicerer disse i mere eller mindre vellykkede analyser af konkrete sociokulturelle fænomener. Langt færre er imidlertid de bidrag, som forsøger at vise, hvordan nymaterialismen som forskningsprogram rummer kimen til ofte ganske radikale nytolkninger og begrebslige sporændringer, når det kommer til centrale, samfundsanalytiske anliggender. Dette er præcist hvad Lars Tønder forsøger at gøre med magtbegrebet i sin nye bog. Og selve dette ærinde fortjener stor anerkendelse og interesse – også hvor den konkrete argumentation rimeligvis kan vække til såvel opslutning som anfægtelser.

Lars Tønder er professor i statskundskab ved Københavns Universitet med speciale i politisk teori. Gennem de senere år har han, blandt andet i dialog med sociologiske og antropologiske kolleger samme sted, i særlig grad undersøgt konsekvenserne for samfunds- og politikanalysen af den nye tidsalder, som geologer og andre har døbt »det antropocæne«. Herved forstås kort sagt det forhold, at mennesker efterhånden har grebet så dybt ind i naturens, miljøets og klimaets tilstand, at menneskeheden som sådan (*antropos*) nu må forstås som en planet-omformende kraft, på linje med øvrige geologiske og biologiske kræfter. For Tønder er det indlysende, at en sådan omvæltning må have gennemgribende konsekvenser for alle grene af samfundsvidenskaberne. At undersøgelsen i denne bog går via magtbegrebet, er kun med til at understrege, at grænserne mellem politisk teori og sociologi i Tønders kompetente hænder er ganske smal og porøs – og at vi sociologer derfor fuldt ud kan opleve os inviteret med på rejsen hele vejen.

Bogen består af seks kapitler, foruden et motiverende forord og en pædagogisk velanbragt ordliste over nymaterialismens kernebegreber. Første kapitel kridter banen op og (spids-)formulerer tre pejlemærker – bryd den sociocentriske bias!; magt er andet og mere end dominans!; magt og kritik er hinandens forudsætninger! – der tjener som landkort over argumentets retning og analysens temperament. Hernæst skitseres seks eksisterende magtforståelser, som alle er »sociocentriske« i den forstand, at de mangler blik for den ikke-menneskelige verdens iboende vitalitet og betydning (kapitel 2); inden blikket vendes mod udviklingen af et alternativt »zoocentrisk« perspektiv på magtens materialitet (fra det oldgræske *zoe*, liv) (kapitel 3). Resten af bogen lægger yderligere lag til dette perspektiv gennem diskussioner af nymaterialistisk metodologi i studiet af magt (kapitel 4), af normative forestillinger om magtens rette organisering (kapitel 5) og af forholdet mellem magt og kritik i den antropocæne tidsalder (kapitel 6).

Styrende for hele bogens fremstilling er den grundtanke, at det med den antropocæne tidsalders klimakrise endegyldigt er blevet klart, at samfundsvidenskaberne må bryde med og gentænke egne dybtliggende dualismer mellem det menneskelige og det ikke-menneskelige, socialitet og materialitet, kultur og natur. En tidsvarende magt- og samfundsanalyse må derimod tage afsæt i den ontologiske præmis, at magt forstået som kræfter, bevægelser, energier og potentialer er iboende alt menneskeligt og ikke-menneskeligt liv. Derfor må samfundsforskeren konkret undersøge verdens mange forskelligartede og af diverse kræfter formede »forsamlinger« eller »sammenfiltringer« af mennesker og ikke-mennesker, hvad enten vi interesserer os for Grønlands smeltende indlandsis, for nye regenerative landbrugsformer, for energiinfrastruktur eller for #MeToo-bevægelsen (der alle optræder som cases i bogens kapitel 4). Kun på denne måde muliggøres en deskriptiv og normativ adækvat omgang med verdens nye økologiske vilkår.

Jeg har personligt ingen indvendinger mod disse nymaterialistiske grundantagelser, som jeg tværtimod finder velbegrundede, af årsager, der fremgår klart og tydeligt af Tønders udmærkede fremstilling og argumentation. Jeg har derimod visse mindre indsigelser mod den konkrete måde, bogen her forvalter og omsætter det nymaterialistiske tankegods. Dette skal uden tvivl ses i lyset af det delvist disciplin-bestemte forhold, at jeg modsat Tønder – for hvem særligt politologerne William Connolly og Jane Bennett udgør centrale, nymaterialistiske inspirationskilder – selv er kommet til beslægtede indsigter via aktør-netværks-teorien (ANT) hos Bruno Latour og andre. Her gemmer sig i mine øjne en række subtile men betydningsfulde analytiske forskelle, som Tønder springer for hurtigt hen over i sit i øvrigt pædagogisk velbegrundede forsøg på at fremskrive en sammenhængende, nymaterialistisk magtanalytik.

På det mest konkrete plan næres mine anfægtelser af de – måske forståelige, men

stadig uheldige – tendenser til en nymaterialistisk overkompensering for tidligere tiders sociocentrisme, som i mine øjne lurer særligt i visse af bogens illustrative case-analyser. At ville starte sin analyse af den smeltende indlandsis (s. 104ff) med de kælvende gletsjere og vandstrømme selv, med CO₂-molekylerne og de skiftende vegetationsformer, er uden tvivl produktivt og interessant; men i hvor høj grad hjælper disse ikke-humane aktører som sådan os til en bedre forståelse af årsagerne bag og de politiske virkninger af klimaforandringerne i Grønland? Bør vi ikke her *fortsætte* bevægelserne og tildele de fossile energifirmaer, der udleder store dele af CO₂’en; de eksperter, der studerer afsmeltningen; og de politikere, der forsøger at håndtere dens konsekvenser, lige så stor betydning i analysen? Her ser vi i mine øjne nogle af de faldgruber, der kan være forbundet med at følge Bennetts tanker om »tingenes iboende magt«, hvis denne som i bogen her løskobles for meget fra ANT’s symmetriprincip og altså tanken om, at fordelingerne af magt og agens mellem mennesker og ikke-mennesker i sig selv er en relationel, situeret og asymmetrisk effekt.

Her gemmer sig samtidig et mere grundlæggende problem, som ANT gør meget ud af, men som Tønder helt springer over, nemlig spørgsmålet om, hvordan eksperter af forskellig art påkalder sig og til tider opnår, til tider udfordres på, deres autoritet til at tale på den ikke-menneskelige verdens vegne. Ekspertmagt er om noget en betydningsfuld magtform i den antropocæne tidsalder, vil jeg hævde. Mere alment forekommer det mig, at Tønder i bestræbelsen på at trække en skarp streg i sandet mellem sin egen zoecentrisme og fortidens sociocentrisme risikerer at smide begrebsressourcer på bålet, som ellers med fordel kan støves af til fremtidsrettet brug. Slående er det, at ANT’s eget magtbegreb er entydigt Foucault-inspireret; og at sidstnævntes produktive magtbegreb runger på lidt uanerkendt vis gennem bogens nymaterialistiske fremstillinger. Ulrich

Becks risikosamfundstese end ikke nævnes, trods dens relevans for gentænkningen af globale klimauligheder. Tilsvarende ville en tænker som pragmatisten John Dewey nok kunne vises at rumme såvel natur- som politik-begreber af betydning for samtidens problemer.

Konsekvenserne af bogens skarpt skårne zoecentriske dramaturgi viser sig for alvor i Tønders normative diskussioner og forslag til en mere bæredygtig samfundsudvikling, der entydigt bygges op omkring et Spinoza-inspireret begreb om civilsamfundets »sværmende selvorganisering«. På den måde synes han lidt at glemme sin egen ellers fremragende og Foucault-inspirerede pointe, at magtanalyser *altid* må medtænke såvel magten-over (*potestas*) som magten-til (*potentia*) – idet bogen følger Bennetts og andre nymaterialisters ret ensidige fokus på magten-til. Lige så enig jeg i praksis er med dette fokus på civilsamfundets afgørende betydning, og lige så enig jeg normativt set er med de forslag til klimaborgerting, andelstanke og andet, som Tønder fremsætter, lige så utilfredsstillende finder jeg selve grundtanken om, at sværmende selvorganisering i sig selv skulle kunne indløse fordringen om bæredygtighed. Fraværende er her den ellers aktive politisk-teoretiske diskussion om såkaldt grønne stater (som jeg for nyligt har været med til at genrejse under overskriften den bæredygtige stat). Det er ærgerligt, at Tønder her i stedet prioriterer en diskussion med økomarxismen (s. 166ff), som hans nymaterialisme kun alt for nemt vinder.

At der kan rejses disse »immanente« indvendinger inde fra det bredspektrede nymaterialistiske territorie selv er dog i sidste ende ikke en egentlig kritik af Tønders bog og projekt, som hviler på egne både legitime og tankevækkende inspirationskilder og en stærk analytisk evne til at uddrage konsekvenserne af dem. Det betyder dog måske, at bogens eksplicite lærebogsambitioner kun delvist indfries. Eller rettere sagt: Det betyder, at Tønder med sin bog har anvist retningen for det, der i de kommende år bør blive til en lind

strøm af nymaterialistisk inspirerede samfundsvidenskabelige lærebøger, der med hver sine betonerer tager favntag med centrale begreber af relevans for tidens helt afgørende spørgsmål om klima, økologi, bæredygtighed og grøn omstilling. I den proces er det vigtigt, vil jeg mene, at vi samfundsforskere undlader at bedømme resultaterne på den formede grad af radikalitet i opgøret med socio- og antropocentrismen i vores fag, fristende som det kan være; og i stedet fokuserer på de mere tidssvarende analytiske potentialer, der kan arves videre fra ellers oversete kilder i vores egen idé- og virkningshistorie.

Anders Blok

Sociologisk Institut, Københavns Universitet

Anders Blok og Rasmus Willig: Den bæredygtige stat

København: Hans Reitzels Forlag, 2020
(101 sider, ISBN: 978-87-412-8041-7)

Ethvert samfund i krise kalder ikke alene på grundige årsagsanalyser, men fordrer også et fremadskuende – og derfor også normativt – blik for nye og mere ønskværdige samfundsformer. Dette har længe været en vigtig del af sociologiens selvforståelse og kan som minimum føres tilbage til Karl Marx' historiske materialistiske kapitalismekritik. I det tyvende århundrede er det dog nok mest C. Wright Mills, der med idéen om den »sociologiske fantasi« gjorde det legitimt for sociologer at kere sig om muligheden for et bedre og mere retfærdigt samfund. For C. Wright Mills – og for så mange andre, der fulgte i hans fodspor – er den vigtigste opgave for sociologien således at bidrage med viden, der både kortlægger og motiverer én eller flere veje ud af nutidens selvskabte uretfærdigheder. En sådan viden er i sagens natur ikke »sikker« i den traditionelle positivistiske forstand, men skal dog alligevel tages seriøst – ikke mindst fordi den i bedste fald kan resonere med bekymringer og diskussioner,

der allerede er til stede mere eller mindre eksplicit i samfundet som sådan.

Det er i dette lys, at Blok og Willigs nye bog bedst kan læses. Bogen er i overvejen- de grad ment som et polemisk bidrag til debatten om den grønne omstilling, men bygger samtidig også på en række forsk- ningsbidrag inden for klima- og miljøso- ciologien. Særligt fremtrædende er forfat- ternes egne bidrag fra det sidste årti, som i bogen sættes i relation til en række andre bidrag fra internationalt anerkendte for- skere – herunder Ulrich Beck, Eve Chia- pello, Axel Honneth og Kate Raworth. Kombination af disse bidrag bliver i Blok og Willigs kompetente hænder til én sam- lende nutidsanalyse, der skåret helt ind til benet består af tre ligevægtige dele: (1) både velfærdsstaten og konkurrencesta- ten har spillet fallit i forsøget på at mod- virke menneskeskabte klimaforandringer; (2) de sidste års debat om selvsamme kli- maforandringer har skabt et »normativt overskud« i befolkningen, som under- støtter behovet for en grundlæggende samfundstransformation; og (3) svaret på dette behov er en ny statsform – en »bæ- redygtig stat« – som understøtter samfun- dets evne til at reproducere sig selv uden at overskride klodens naturlige grænser. Resultatet er en ny samfundsvision, hvor frihed for alle kræver kollektive begræns- ninger »til gavn for nutidige og fremtidige generationer« (s. 33).

Sammenlignet med andre bud på en reel grøn omstilling af samfundet er der rigtig meget godt at finde i denne vision – også selvom der, som andre kritikere al- lerede har bemærket, mangler en række mellemregninger før idéen om den bære- dygtige stat kan siges at være fuldbyrdet (hvilket forfatterne i øvrigt ikke selv be- nægter; se f.eks. ss. 50, 81). Det mest re- levante i den sammenhæng er uden tvivl bogens velturnerede kritik af konkurren- cestaten som drivkraften bag den grønne omstilling. Som Blok og Willig gentagne gange fremhæver (ss. 30, 52, 85), er en så- dan form for økomodernisme ikke alene begrænset i sit analytiske udsyn men også politisk afstumpet, især fordi den

hverken inddrager den brede befolkning i selve omstillingsprocessen eller for alvor angriber årsagen til de menneskeskabte klimaforandringer: kravet om økonomisk vækst for enhver pris. Samtidig undgår Blok og Willig behændigt den faldgrube, som mange økomarxister falder i, og som i sidste ende reducerer den grønne omstil- ling til et økonomisk determineret spørgs- mål. For Blok og Willig er svaret på kon- kurrencestatens udpining af de planetære grænser således ikke en avantgardedisk- inspireret revolution, men en bred folke- lig bevægelse forankret i lokale initiativer. Tak for det, fristes man til at sige!

Det er med udgangspunkt i denne fæl- les forståelsesramme – og grundlæggende enighed i projektets nødvendighed – at mine egne forbehold for Blok og Wil- ligs bidrag skal læses. Min væsentligste anke vedrører måden, hvorpå den bæ- redygtige stat kan siges at legitimere sig selv. Selvom dette centrale aspekt ikke spiller en fremtrædende rolle i bogen, sy- nes svaret i overvejende grad at hvile på naturvidenskabernes analyse af naturens indbyggede begrænsninger (se især ss. 8, 30). Problemet med denne viden er ikke, at den er decideret forkert eller på anden vis usand, men snarere, at den kun tilby- der en begrænset og i overvejende grad ekspert-baseret legitimering, der ikke nødvendigvis understøtter det demo- krati, som Blok og Willig også fremhæver som en vigtig del af den bæredygtige stat. Faktisk er det forbavsende lidt, bogen si- ger om demokrati, og når den gør det, er det primært ud fra en menneskecentreret tilgang, der hverken anerkender mulig- heden for, at et flertal af vælgerne måtte mene noget andet end eksperterne, eller problematiserer selve idéen om et demo- krati for menneskene alene (se f.eks. s. 58-59). Begge aspekter virker ellers helt cen- trale for legitimeringen af den bæredygtige stat – især hvis den skal undgå at blive et rent moraliserende anliggende, der er forbeholdt en relativ homogen gruppe af velmenende borgere.

Det er i den forbindelse relevant at kig- ge nærmere på det, Blok og Willig om-

taler som det »normative overskud« (se f.eks. s. 12), der på det seneste er kommet til udtryk i »klimavalget« fra 2019 samt en mere generel knopskydning af lang række nye klimabevægelser (ingen nævnt, ingen glemt!). Ligesom Blok og Willig ser jeg også denne udvikling som helt afgørende for en reel transformation af vores nuværende samfund. Samtidig synes jeg dog også, at det er værd at overveje, hvori det normative overskud rent faktisk består. Blok og Willig lægger her op til en hegeliansk syntese, hvor konflikten mellem velfærdsstatens lighedstanke og konkurrencestatens markedsbaserede frihedslogik opløses til fordel for en oplevelse af at »være sig selv i den anden« (s. 32). Rent politisk virker en sådan syntese svær at opnå. Dette skyldes ikke alene, at den fordrer en udjævning af ethvert magtforhold – noget, der synes decideret umuligt – men også at den nuværende klimabevægelse bedre kan beskrives som en kakofoni af stemmer end en homogen bevægelse, der arbejder frem mod ét fælles mål. Det normative overskud, som Blok og Willig bygger deres egen analyse på, er på den måde både under- og overdetermineret: underdetermineret, fordi det ikke entydigt peger på én fælles løsning; og overdetermineret, fordi overskuddet i sig selv kan føres tilbage til en række forskelligartede årsager, der hver især indeholder deres egen forståelse af forholdet mellem fortid, nutid og fremtid.

Selv hvis dette ikke var noget problem, er der også andre grunde til at forholde sig skeptisk til Blok og Willigs normative-hegelianske syntese. På den ene side antager Blok og Willig således, at naturen er givet ved en række planetære grænser, som ikke må overskrides (s. 8). Dette virker umiddelbart som en fornuftig antagelse, men underkender dog samtidig også den stadig mere intense sammenfiltrering af menneskeligt og ikke-menneskeligt liv, som har skabt en langt mere dynamisk situation end den, vi normalt antager. Konsekvensen af dette nye og mere »antropocæne« samfund er, at der ikke længere findes en stabil baggrund,

igennem hvilken den enkelte kan finde sig selv i den anden. På den anden side kan man også være bekymret for, at selve syntese-tankegangen underkender den grundlæggende pluralitet, der findes i ethvert samfund, og som et demokrati alt andet lige må se som en værdi i sig selv. Dette gælder ikke blot i forhold til det deskriptive aspekt, hvor det som allerede sagt kan være vanskeligt at finde én fælles bevægelse, men også i forhold til det normative aspekt, hvor der altid må være plads til forskellighed, modstand og forandring. Den hegelianske syntese risikerer her at virke modsat, og kan faktisk være med til begrænse – hvis ikke direkte kvæle – den nødvendige energi, der kan fremme en bedre samfundsudvikling end den nuværende.

Det er blandt andet af disse grunde, at jeg i min egen forskning foretrækker at angribe sagen fra et nymaterialistisk perspektiv, der tager udgangspunkt i sammenfiltreringerne af menneskeligt og ikke-menneskeligt liv; og som i sidste ende munder ud i en demokratiforståelse, der bedst kan karakteriseres som »sværmende selvorganisering.« Som Anders Blok bemærker i sin anmeldelse ovenfor, er denne form for samfundsvidenskabelig argumentation selvfølgelig ikke uden sine egne begrænsninger. Når den alligevel er værd at forfølge, er det fordi den i mine øjne giver os en bedre forståelse af den grundlæggende politiske organisering, der skal til for at undgå den altoverskyggende katastrofe, som i disse dage, måneder og år virker mere realistisk end nogensinde før. Groft sagt kan vi spørge os selv, om rammerne for den nødvendige forandringsproces skal fastlægges ud fra en statsbaseret tankegang, eller om det er bedre at anlægge et mere radikalt demokratiperspektiv. Fra min udkigspost er det både af analytiske og normative grunde det sidste, der bør være svaret!

Lars Tønder

Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

Call: Temanummer i Dansk Sociologi

Professioner: før, nu og i fremtiden

Studiet af professioner – læger, jurister, præster, pædagoger og andre beskæftigelsesgrupper med relativt høje niveauer af specialiseret viden og samfundsmæssig status – har stået centralt i sociologien fra disciplinens begyndelse. Både Weber og Durkheim analyserede professioner som vigtige sociale grupper, der har stor betydning for organiseringen og udviklingen af samfundet. Den klassiske professionssociologi havde sit ophav i USA og var særligt fokuseret på professionaliseringsprocessen og de forskellige karakteristika, der kendetegner en profession (f.eks. Greenwood 1957). Siden er forholdet mellem professioner og stat blevet et vigtigt empirisk og analytisk tema (Burrage og Thorstendahl 1990). Inden for den nyere professionsforskning forskes der dels i de 'traditionelle' professioner (som f.eks. læger), herunder med et organisatorisk eller management-perspektiv (f.eks. Suddaby og Viale 2011) eller med et fokus på nye transnationale arbejds- og reguleringsformer (f.eks. Blok et al. 2018). Derudover forskes der, især i de nordiske velfærdsstater, også i andre professioner, nemlig hvad der tidligere blev betegnet som »semiprofessionelle« (Etzioni 1969) eller i dag snarere 'velfærdsprofessionelle' grupper (som f.eks. socialarbejdere), og deres relation til organisatorisk og statslig styring og politik (Harrits et al. 2014).

Professioner – deres udvikling, arbejde, indbyrdes relationer, reguleringsformer og samfundsmæssige indlejring – kan og bør studeres på mange niveauer, både i mikro-, meso- og makroperspektiv, i komparativ belysning og på tværs af lange og korte historiske stræk, med blik for såvel fortid, nutid

og mulige fremtid(er). Temanummeret her er åbent for alle sådanne bidrag, med fokus på diverse professioner og professionelle grupper, tillige med såvel mestendels empirisk, metodisk eller teoretisk orienterede bidrag. Fælles bør være, at bidrag forholder sig til professionssociologien som faglig tradition og bruger denne særlige retning af sociologien aktivt i deres analyser og diskussioner. Artiklerne bør derfor f.eks. ikke blot analysere en professions eller beskæftigelsesgruppes arbejde, men benytte den professionssociologiske litteratur til at stille og besvare mere alment relevante og gerne aktuelt diskuterende spørgsmål på feltet. Disse kan f.eks. omhandle professionel praksis, professionel status og autoritet, relationen mellem forskellige professioner og professionernes relation til staten eller til andre vigtige samfundsaktører. Artiklerne kan også være oversigtartikler, der giver et overblik over de vigtigste diskussioner og den væsentligste forskning på et professionssociologisk relevant område, f.eks. omkring det professionelle skøn.

Temaredaktører: Marie Leth Meilvang, Anvendt Velfærdsforskning, UCL University College & Anders Blok, Sociologisk Institut, KU.

Tidsplan:

August 2021: Call for abstracts offentliggøres i tidsskriftet

Slut-september 2021: Deadline for abstracts til papers

Slut-oktober 2021: Udvælgelse af abstracts og tilbagemelding til forfatterne

Slut-januar 2021: Deadline for fulde papers

Februar og marts 2022: Review-proces

April 2022: Feedback til forfattere

Maj 2022: Endelig deadline for færdige papers

Juni 2022: Sidste redaktionelle proces, korrektur mv.

Juli 2022: Publikation af tidsskrift

Referencer:

- Blok, A., Lindstrøm, M.D., Meilvang, M.L., & Pedersen, I.K. (2018). Trans-local professional projects: Re-scaling the linked ecology of expert jurisdictions. *Journal of Professions and Organization*, 5(2), 106–122.
- Burrage, M. & Thorstendahl, R. (eds.) (1990). *Professions in Theory and History: Rethinking the Study of the Professions*. London, UK: Sage.
- Etzioni, A. (ed.) (1969). *The semi-professions and their organization: Teachers, nurses, social workers*. Free Press.
- Greenwood, E. (1957). Attributes of a profession. *Social work*, 45–55.
- Harrits, G.S., Johansen, M.B., Kristensen, J.E., Thorup Larsen, L. & Olesen, S.G. (eds). *Professioner under pres – status, viden og styring*. Aarhus: Systime.
- Suddaby, R. & Viale, T. (2011). Professionals and field-level change: Institutional work and the professional project. *Current Sociology*, 59(4), 423–442.

KUNSTNERPRÆSENTATION

Emil Westman Hertz (1978-2016) er en dansk kunstner, som blev født og vokse op på Bornholm med forældrene kunstner Inge Lise Westman og etnolog Ole Hertz.

Hertz blev uddannet fra Det Kongelige Danske Kunstakademi 2002-2008 og på MauMaus School of Fine Arts, Lissabon, i 2007. Herudover studerede han eskimologi på Københavns Universitet fra 1999-2000 og tog en uddannelse som ubefaren skibsassistent på Georg Stage i 1999. Han modtog i løbet af sin karriere en række legater, bl.a. ARKENs Rejselegat i 2014, Niels Wessel Bagges Fond i 2013, Astrid Noacks Legat i 2012 samt Statens Kunstfonds tre-årige arbejdsstipendium i 2012.

Hertz' værker er repræsenteret i samlingerne på bl.a. Statens Museum for Kunst, Malmö Kunstmuseum, ARKEN, Kunstmuseet i Tønder, Holstebro Kunstmuseum, Horsens Kunstmuseum, Bornholms Kunstmuseum samt Magasin 3 i Stockholm. Han repræsenteres af Galleri Susanne Ottesen i København.

Emil Westman Hertz døde i 2017 efter længere tids sygdom, mens han var aktuel med soloudstillingen *Under Bjerget* på Bornholms Kunstmuseum. Han blev 37 år.

Galleri Susanne Ottesen har venligt stillet illustrationer til rådighed for dette nummer. Oplysninger om værkerne fremgår nedenfor. Det er aftalt, at galleriet lader honoraret for kunstbidraget til Dansk Sociologi (3.000 kroner) komme de efterladte til gode.

Forside: Emil Westman Hertz, *Feber*, 2011, Galleri Susanne Ottesen, installation view. Courtesy Galleri Susanne Ottesen

1. Emil Westman Hertz, *Feber*, 2011, Galleri Susanne Ottesen, installation view. Courtesy Galleri Susanne Ottesen
2. Emil Westman Hertz, *Feber*, 2011, Galleri Susanne Ottesen, installation view. Courtesy Galleri Susanne Ottesen

3. Emil Westman Hertz, *Natsygeplejersken*, 2016. Courtesy Galleri Susanne Ottesen
4. Emil Westman Hertz, *Four of Wands*, 2016. Courtesy Galleri Susanne Ottesen
5. Emil Westman Hertz, *Feber*, 2011, Galleri Susanne Ottesen, installation view. Courtesy Galleri Susanne Ottesen
6. Emil Westman Hertz, *Alt hvad der var er nu væk*, 2014, Galleri Susanne Ottesen, installation view. Courtesy Galleri Susanne Ottesen
7. Emil Westman Hertz, *Constant spring*, 2011. Courtesy Galleri Susanne Ottesen
8. Emil Westman Hertz, *Prinsens Have*, 2014. Courtesy Galleri Susanne Ottesen

Retningslinjer for manuskripter

Dansk Sociologi publicerer originalartikler, oversigtsartikler (»reviews«), boganmeldelser, essays, faglige kommentarer og debatindlæg af sociologisk relevans. Hovedkriterier for udvælgelse af bidrag er, at de tager vigtige spørgsmål op og holder et højt fagligt niveau. Alle aktuelle artikelmanuskripter underkastes bedømmelse af to anonyme referees. Redaktionen vil på basis af referees udtalelser vejlede forfatterne, når bearbejdning er nødvendig før publicering. Bidrag kan være på dansk, norsk eller svensk.

Manuskripter indsendes som vedhæftede filer til: dansk.sociologi@sociology.ku.dk

Artikelbidrag må ikke overskride 20 sider á 2.400 enheder, inkl. noter og referencer. Kommentarer og debatindlæg bør ikke overskride 6-7 sider á 2.400 enheder, og boganmeldelser bør være på 2-4 sider á 2.400 enheder.

Ved udarbejdelse af manuskripter følges nedenstående retningslinier:

1. Manuskripter skrives med dobbelt linjefasthed. Skriv uden ordskift, og brug løs bagkant. Evt. fremhævninger sker med kursiv. Undlad at anvende fed eller forskellige skrifttyper.
2. Der skal kun anvendes ét overskriftsniveau. Nyt afsnit markeres med indryk.
3. Citater på mere end ca. 2 linjer skrives med indryk. Ved indrykkede citater benyttes ikke citationstegn. Anvendelse af citater bør være begrænset. Er de på andre fremmede sprog end engelsk, bør de oversættes til dansk.
4. Antallet og omfanget af noter bør være begrænset. Der anvendes nummererede slutnoter.
5. Med hensyn til litteraturhenvisninger i teksten og litteraturreferencer har redaktionen udarbejdet detaljerede retningslinjer herfor, som kan ses på vor hjemmeside: www.dansksociologi.dk

For artiklers vedkommende skal selve manuskriptet (hoveddokumentet) indeholde: Titel; brødtekst, herunder underrubrikker; slutnoter og referencer. Bemærk, at hoveddokumentet skal fremsendes i fuldt anonymiseret form. I fald der henvises til egne arbejder, skal referencen anføres som (Forfatter, xxxx) såvel i teksten som i referenceli-

sten. Hoveddokumentet ledsages af følgende, der vedlægges på særskilte ark:

- Ark med forfatternavn, biografiske oplysninger, adresse, e-mail og artiklens titel.
- Evt. nummererede figurer og tabeller, én på hvert ark. Det anføres i teksten, hvor de ca. skal placeres. De bør ikke være for store og uoverskuelige. Figurer skal være i sort/hvid og tryklare.
- Dansk og engelsk abstract, max. 200 ord. Begge skal efterfølges af 3-6 søgeord.
- Foto af forfatteren.

At indsende et manuskript til et videnskabeligt tidsskrift er udtryk for en hensigt om at publicere manuskriptet i det pågældende tidsskrift. Behandling af indkomne bidrag kræver tid og opmærksomhed i redaktionen og hos dem, der skal vurdere manuskripterne. Dansk Sociologi betinger sig, at modtagne bidrag ikke samtidigt er indsendt til vurdering andetsteds eller har været publiceret tidligere. Tidsskriftet har ikke kapacitet til at vurdere ufærdige manuskripter.

Dansk Sociologi publicerer ny og original sociologisk forskning på dansk (og skandinaviske sprog). Dansk Sociologi accepterer som udgangspunkt ikke materiale, der tidligere er publiceret. Herfra er undtaget konferencepapers og working papers, der har været cirkuleret i begrænset omfang med henblik på diskussion med kollegaer og fagfæller. Hvis manuskripter tidligere har været offentligt tilgængelige, fx online som et »working paper«, skal de ved indsendelse udstyres med en note herom. Det gælder også for tidligere versioner, der ikke er helt identiske med det indsendte, hvis der er substantielle overlap i tekst eller datamateriale.

Alle artikler publiceret i Dansk Sociologi gøres tilgængelige online (<http://ej.lib.cbs.dk/index.php/dansksociologi>) et år efter publicering. Redaktionen er i denne sammenhæng indforstået med og påskønner, at tidsskriftets forfattere lægger kopi af deres bidrag op på egen eller deres institutions hjemmeside også et år efter, at bidraget er publiceret i tidsskriftet. Redaktionen ser dette som en mulighed for at øge kendskabet til artiklerne i Dansk Sociologi og tidsskriftet som sådan.